

נְשֵׁה
סְדְרֵי מְשֻׁנָּה
מִפּוֹרְשִׁים

מִסְכֵּת
אֲבוֹת

עם פירוש הרע"ב
ופירוש
משנת אליעזר

מסכת אבות ובה ה' פרקים

פ"א ובו י"ח משניות

א' משה קבל תורה מסיני ומסרה
 ב' שמעון הצדיק היה משיירי כנה"ג
 ג' אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון
 ד' יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי ב"י
 ה' יוסי ב"י איש ירושלים אומר יהי
 ו' יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי
 ז' נתאי הארבלי אומר הרחק משכן
 ח' יהודה בן טבאי ושמעון ב"ש
 ט' שב"ש אומר הוי מרבה לחקור
 י' שמעיה ואבטליון קבלו מהם
 י"א אבטליון אומר חכמים הזהרו
 י"ב הלל ושמאי קבלו מהם
 י"ג הוא היה אומר נגד שמא
 י"ד הוא היה אומר אם אין אני לי
 ט"ו שמאי אומר עשה תורתך
 ט"ז רג"א עשה לך רב והסתלק
 י"ז שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי
 י"ח רשבג"א על ג' דברים העולם
 פ"ב ובו ט"ז משניות
 א' רבי אומר איהו דרך ישרה שיבור
 ב' ר"ג בנו של רי"ה אומר יפה
 ג' הו זוזירין ברשות שאין מקרבין
 ד' הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך
 ה' הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא
 ו' אף הוא ראה גלגלת אחת
 ז' הוא היה אומר מרבה בשר
 ח' ריב"ז קבל מהלל ושמאי
 ט' א"ל צאו וראו איהו דרך
 י' הם אמרו ג' דברים רא"א יהי כבוד
 י"א ר' יהושע אומר עין הרע ויצה"ר
 י"ב ר' יוסי אומר יהי ממון חנך
 י"ג רש"א הוי זוזיר בק"ש ובתפלה
 י"ד רא"א הוי שקוד ללמוד תורה
 ט"ו רט"א היום קצר והמלאכה
 ט"ז הוא היה אומר לא עליך המלאכה
 פ"ג ובו י"ח משניות
 א' עקיבא בן מהללאל אומר הסתכל
 ב' ר"ח סגה"כ אומר הוי מתפלל
 ג' רש"א ג' שאכלו על שלחן אחד
 ד' ר"ח בן חכינאי אומר הנעור
 ה' ר"ג בן הקנה אומר כל המקבל
 ו' ר' חלפתא איש כפר חנניה אומר
 ז' ר"א איש ברתותא אומר תן לו
 ח' ר' דוסתאי בר' ינאי משום רמ"א
 ט' ר"ח בן דוסא אומר כל שיראת חטאו
 י' הוא היה אומר כל שרוח הבריות
 י"א ר"א המודעי אומר המחלל את
 י"ב ר' ישמעאל אומר הוי קל לראש
 י"ג רע"א שחוק וקלות ראש מרגילין
 י"ד הוא היה אומר חביב אדם שנבאר

ט"ו הכל צפוי והרשות נתונה

ט"ז הוא היה אומר הכל נתון בערבון

י"ז ר"א בן עזריה אומר אם אין תורה

י"ח ר"א בן חסמא אומר קנינין ופ"ג

פ"ד ובו כ"ב משניות

א' בן זומא אומר איהו חכם הלומד

ב' בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה

ג' הוא היה אומר אל תהי בו לכל א

ד' ר' לויטס איש יבנה אומר מאד

ה' ר' ישמעאל בנו אומר הלומד ע"ם

ו' ר' יוסי אומר כל המכבד את התורה

ז' ר' ישמעאל בנו אומר החושך עצמו

ח' הוא היה אומר אל תהי דן יחידי

ט' ר' יונתן אומר כל המקיים

י' רמ"א הוי ממעט בעסק ועסוק

י"א ראב"א העושה מצוה אחת קונה

י"ב ר"א בן שמעון אומר יהי כבוד תלמידך

י"ג ר"א הוי זוזיר בתלמוד ששגגת

י"ד ר' נהוראי אומר הוי גולה למ"ת

ט"ו ר' ינאי אומר אין בידינו לא

ט"ז ר' יעקב אומר העה"ז דומה לפרוזדור

י"ז הוא היה אומר יפה שעה אחת

י"ח רשבא"א אל תרצה את חבירך

י"ט שמואל הקטן אומר בנפול

כ' אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד

כ"א ר"א הקפר אומר הקנאה

כ"ב הוא היה אומר הילודים למות

פ"ה ובו כ"ג משניות

א' בעשרה מאמרות נברא העולם ומה

ב' י' דורות מאדם ועד נח להודיע

ג' י' נסיונות מתנסה א"א ע"ה

ד' י' נסים נעשו לאבותינו במצרים

ה' י' נסים נעשו לאבותינו בנה"מ לא הפילה אשה

ו' י' דברים נבראו בע"ש בין השמשות

ז' ז' דברים בגולם ו' בחכם

ח' ז' מיני פורעניות באין לעולם

ט' חיה רעה באה לעולם על שבועת

י' ד' מדות באדם האומר שלי שלי

י"א ד' מדות בדעות נוח לכעוס ונוח

י"ב ד' מדות בתלמידים מהיר לשמוע

י"ג ד' מדות בנותני צדקה ורוצה

י"ד ד' מדות בהולכי לבה"מ הולך

ט"ו ד' מדות ביושבים לפני חכמים ספוג

ט"ז כל אהבה שהיא תלויה בדבר

י"ז כל מחלוקת שהיא לש"ש סופה

י"ח כל המזכה את הרבים אין

י"ט כל שיש בידו ג' דברים הללו

כ' יהודה בן תימא אומר הוי עז

כ"א הוא היה אומר בן חמש שנים

כ"ב בן בג בג אומר הפוך

כ"ג בן הא הא אומר לפום

מִסְכַּת אָבוֹת

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ואפילו אלו שנתחייבו מיתה בבית דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן היא העולם הבא אחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופם ובנפשם חיים נצחיים כחמה וכלבנה וכוכבים, כדמייתי בגמרא בהאי פרקא מתים שעתידים לחיות אין חזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, ואע"פ שיש בו גוף וגויה, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו, אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קתני יש להם חלק:

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר (ישעיה ס) וְעַמּוֹ כָּל־מִצְרַיִם לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶצַח מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר : (סנהדרין פ"ו)

פ ר ק א

אוצרות התורה
אוצרות השמות

א משה קבל תורה מסיני. אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם ג"כ חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבירו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שבדו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני: מסיני. ממי שנגלה בסיני: לזקנים. שהאריכו ימים אחרי יהושע. ואותם הזקנים לזקנים אחרים עד שהגיעו לתחלתם של נביאים שהן עלי הכהן

א מֹשֶׁה קִבֶּל תּוֹרָה מִסִּינֵי, וּמִסֵּרָה לְיְהוֹשֻׁעַ, וְיְהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים

מִשְׁנַת אֱלִיעֶזֶר

מסכת אבות פלה מוסרים ונהגות טובות שהורו לנו חז"ל, וכתב התוי"ט, שקרא למסכת זו בשם אבות, פי על האמת, החכמים הם האבות, וכן התלמידים נקראים בנים. והרע"ב מפרש, שלכן התחיל במסכת זו בסדר קבלת התורה, להודיע פי מוסרים אלו אינם מוסרים שבדו חכמי המשנה מלבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני, ולא כחכמי האמות שחברו ספרים במוסר כפי שבדו מלבם כיצד יתנהג אדם עם חברו, והמסכת הזאת היא מה שהקראו הקדוש ברוך הוא למשה בסיני.

במסכת אבות השתמשנו הרבה בפרוש רבינו יונה.

פ ר ק א

(א) מֹשֶׁה שָׁעַל שְׁמוֹ נִקְרְאת תּוֹרַתֵינוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה קִבֶּל תּוֹרָה מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁנִגְלָה מִסִּינֵי, וּמִסֵּרָה בְּצוּוֵי הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ לְיְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִידוֹ שְׁשִׁימְשׁוּ, פְּדֻכְתִּיב (שמות לג, יא) וּמִשְׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן נֶעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל, וְכָל מֵה שֶׁקִּבֶּל מִסִּינֵי מִסֵּר לְיְהוֹשֻׁעַ, וְיְהוֹשֻׁעַ מִסֵּר הַתּוֹרָה לְזִקְנִים אַחֲרָיִם. וְזִקְנִים

לְנָבִיאִים, וְנָבִיאִים מְסֻרוֹתָ
 לְאֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ
 שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, הָיוּ מְתוּנִים
 בְּדִין, וְהֶעֱמִידוּ תַלְמִידִים
 הַרְבֵּה, וְעָשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה:
 ב שֶׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי
 כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר,

להתקיים בפני כמה אומות: הם אמרו שלשה דברים. הרבה דברים אמרו, אלא שלשה דברים הללו אמרו [הן] שיש בהם קיום התורה: הוו מתונים בדין. שאם בא דין לפניך פעם ושתים ושלש, לא תאמר דין זה כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו, אלא הוו מתונים, כלומר ממתנינים קודם שתפסקו הדין: והעמידו תלמידים הרבה. לאפוקי מרבן גמליאל דאמר [נכנסת כ"ט ע"ג] כל תלמיד שאין תוכו ככרו אל יכנס לבית המדרש, קמ"ל שמלמדין תורה לכל אדם ואין צריך לבדוק אחריו. ובלבד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה. אי נמי אשמועינן [נכנסת ס"ג ע"ג] שאם העמיד תלמידים בבחירתו ובעמדתו תלמידים בזקנותו, דכתיב [קבלת י"ב] בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך: ועשו סייג לתורה. גדר שלא יבא ליגע באיסור תורה, כגון שניות לעריות, ושבות לשבת. דכתיב [ויקרא י"ט] ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת: ב משיירי. משיורי. שלאחר שמתו כולן נשתיירה הקבלה בידו. והוא היה כהן גדול אחר עזרא: הוא היה אומר. כלומר כך היה מרגלא בפומיה תמיד. וכן כל רבי פלוני אומר, הוא היה אומר,

משנת אליעזר

לְנָבִיאִים עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְנָבִיאִים, שֶׁהֵם עָלֵי הַכֶּהֵן וְשִׁמּוֹאֵל הַרְמַתִּי, וְנָבִיאִים
 אַחֲרוּנִים מְסֻרוֹתָ אֶת הַתּוֹרָה לְאֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה עֲזָרָא וְסִיעֵתוֹ, שֶׁהָיוּ מֵאָה
 וְעֶשְׂרִים זְקָנִים, וּבָהֶם פְּמָה נְבִיאִים, וְנִקְרְאוּ אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, עַל שֶׁהִחֲזִירוּ
 הַעֲטָרָה לְיוֹשֻׁנָה, שֶׁבְזִמְן הַחֲרָבָן לֹא רָצוּ לוֹמַר בְּתַפְלָה הַגְּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא,
 וְהֵם הִחֲזִירוּ לְיוֹשֻׁנָה, שֶׁאָמְרוּ, שְׁזַהּוּ מִנְּפִלְאוֹת הַכִּי גְדוֹלוֹת, שֶׁאֵלֵקִינוּ שׁוֹמֵר אוֹתָנוּ
 שֶׁהַ בֵּין שְׁבָעִים זָאבִים (יומא סט, ב). הֵם אֲנָשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה
 דְבָרִים הַרְבֵּה דְבָרִים אָמְרוּ, אֶלֶּא שֶׁשְׁלֹשׁ דְבָרִים אֵלֵינוּ יֵשׁ בָּהֶם עֶקֶר קִיּוּם הַתּוֹרָה.
 א) הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין אֶפְלוּ אוֹתוֹ דִּין בָּא לְפָנֶיכֶם הַרְבֵּה פְעָמִים, הִמְתִּינוּ קוֹדֵם
 פֶּסֶק הַדִּין וְאֵל תִּמְהָרוּ. ב) וְהֶעֱמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה וְאֵל תְּדַיְקוּ לְבַחֲרוֹ
 דוֹקָא הַמוּבַחֲרִים, וְעוֹד פְּרוּשׁ, אֶפְלוּ הֶעֱמַדְתָּ כָּבֵר בְּבַחְרוֹתְךָ תַלְמִידִים, לְמַד גַּם
 בְּזַקְנוֹתְךָ עִם תַלְמִידִים, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יא, ו), בְּבִקֵּר זֶרַע אֶת זֶרַעְךָ וְלַעֲרַב אֶל
 תַּנַּח יָדֶיךָ שֶׁאֵין אִתָּה יוֹדֵעַ אֵיזָה מֵהֶם יִצְלַח. ג) וְעָשׂוּ סִיג גְּדֵר לַתּוֹרָה כְּדִי
 שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לְהַפְשֵׁל בְּאִיסוּרֵי תּוֹרָה, דְּכָתִיב (ויקרא יח, ל) וְשִׁמְרַתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי,
 עָשׂוּ מִשְׁמַרְתָּ לְמִשְׁמַרְתִּי.

ב) שֶׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁהָיָה כֹהֵן גְּדוֹל אַחֲרַי עֲזָרָא הָיָה מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה
 שֶׁלְאַחַר שִׁמְתוֹ פֶּלֶן נִשְׁתַּיְרָה הַקְּבֵלָה בְּיָדוֹ, הוּא הָיָה אוֹמֵר הָיָה רְגִיל לוֹמַר

שבמסכתא זו, פירושן היה רגיל לומר כן תמיד: העולם עומד. לא נברא העולם אלא בשביל שלשה דברים הללו: על התורה. שאלמלי לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים וארץ, דכתיב (ימימה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי [שנת פ"ט ע"ב]: ועל העבודה. עבודת הקרבנות. שכך שנינו במסכת תענית (כ"ז ע"ב), שאלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ. ומצינו שבשביל הקרבנות שהקריב נח נשבע [הקדוש ברוך הוא] שלא יביא מבול לעולם. הרי שהעולם עומד על הקרבנות: ועל גמילות חסדים. דכתיב (מסלים פ"ט) עולם חסד יבנה. וגמילות חסדים הוא, לשמח חתנים, ולנחם אבלים, ולבקר חולים, ולקבור

מתים, וכיוצא בזה: ג פרס. לשון ערך. בערך, מתרגמינן פורסניה. והוא מה שאדם נותן למי שעבד אותו והוא אינו חייב בדין ליתן לו כלום, כמו מה שיתן אדם לבנו קטן או לאשתו או לעבדו מפני קורת רוח שעשה לו. ואפילו לתקות פרס כזה לא יעבוד אדם את בוראו, אלא מאהבה בלבד: ויהי מורא שמים עליכם. אע"פ שאתה עובד מאהבה עבוד ג"כ מיראה. שהעובד מאהבה

משנת אליעזר

כך, על שלשה דברים העולם עומד וכל בריאת שמים וארץ לתכלית שלשה דברים אלו על התורה כמו שפיתוב (ירמיה לג, כה), אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, ועל העבודה הקרבת הקרבנות בבית המקדש, שבשביל הקרבנות שהקריב נח נשבע הקדוש ברוך הוא שלא יביא מבול לעולם (בראשית ח, כא), ובזמן הזה שאין בית המקדש, למוד דיני הקרבנות במקום קרבן, כמו שפיתוב (הושע יד, ג), ונשלמה פרים שפתינו, ויהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן. ועל גמילות חסדים שמחת חתנים, וניחום אבלים, וביקור חולים, וקבורת מתים, וכיוצא בהם, פדכתיב (תהלים פט, ג), עולם חסד יבנה. (אמר המקרא הרע"ב לא חשיב פאן אלא דברים שפיד כל אדם, דהלואה וצדקה מי שאין לו כסף מה יעשה).

ג) אנטייגנוס איש סוכו היה אדון למקום הנקרא סוכו (תוי"ט), קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר, אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב וכונתם היא על מנת לקבל פרס דרוון אלא הוו בשעת עשיית המצות כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס אלא מאהבת הבורא, שהלא הוא בראנו ונותן לנו חיים כל רגע ומפרנס אותנו, ובדאי שאנו צריכים לשמוע בקולו ולעבדו בלבב שלם, שהעובד מאהבה, תמיד חושב שמקצר בעבודה, ולא מלא חובתו נגד הבורא. ויהי מורא שמים עליכם ליתור במצות שאמרה

ד יוסי בן יועזר איש צרדה
 ויוסי בן יוחנן איש ירושלים
 קבלו מהם. יוסי בן יועזר
 איש צרדה אומר, יהי ביתך
 בית ועד לחכמים, והוי
 מתאבק בעפר רגליהם, והוי
 שותה בצמא את דברייהם:
 ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים
 אומר, יהי ביתך פתוח לרוחה,

מהם איזה דבר חכמה. משלו משל למה הדבר דומה, לנכנס לחנותו של בשם, אע"פ שלא לקח כלום, מ"מ ריח טוב קלט והוציא עמו: והוי מתאבק בעפר רגליהם. כלומר שתלך אחריהם. שהמהלך מעלה אבק ברגליו, וההולך אחריו מתמלא מאבק שהוא מעלה ברגליו. פירוש אחר, שתשב לרגליהם על הארץ. שכך היו נוהגים שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על גבי קרקע: והוי שותה בצמא את דברייהם. כאדם צמא ששותה לתאבון, ולא כאדם שבע שקץ במזונו שמואס אפילו בצבורים העומים וטובים: ה יהי ביתך פתוח לרוחה. כביתו של אברהם אבינו ע"ה שהיה פתוח לארבע רוחות העולם, כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למצוא הפתח:

משנת אליעזר

תורה לא תעשה שאף על פי שאמרה תורה עבד מאהבה, עבד גם מיראה, שאין הירא בועט בה', וסוף הפסוק והשכר הם מוכנים לעתיד לבא.

(ד) יוסי בן יועזר איש צרדה שם מקום, שהיה נשיא, ויוסי בן יוחנן איש ירושלים שהיה אב בית דין קבלו מהם משמעון הצדיק ומאנטגיגנוס איש סוכו (רבינו יונה). דהינו שלמדו תחלה לפני שמעון הצדיק ונפטר וחרו ללמד לפני אנטגיגנוס (תו"ט). יוסי בן יועזר איש צרדה היה אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים פשיצו חכמים להתקבץ והא ביתך מוכן לקבץ, ואי אפשר שלא תלמוד מהם, משל לחנות של בשמים שמי שנכנס שם מקבל ריח טוב, ורבינו יונה מפרש, שהיות שהחכמים אינם הולכים לאדם פחות, תראה שתהיה ראוי שחכמים יוכלו להתועד בביתך, והוי מתאבק בעפר רגליהם משל לאדם שהולך ומעלה עפר ברגליו, כלומר, לך אחריהם, פרוש אחר, תשב לפניהם על הארץ, שאז היה המנהג שהרב יושב על הספסל, והתלמידים יושבים לרגליו על הארץ. והוי שותה בצמא פאדם ששתה פשצמא לשתות את דברייהם של חכמים.

(ה) יוסי בן יוחנן איש ירושלים היה אומר, יהי ביתך פתוח לרוחה, כביתו של אברהם אבינו שהיה פתוח לארבע רוחות כדי שלא יצטרכו להקיף

ויהיו עניים בני ביתך. ולא יקנה עבדים לשמשו. מוטב שיהנו ישראל מנכסיו ולא זרע כנען הארור: באשתו אמרו. מדקאמר עם האשה ולא אמר עם אשה, למדנו שבאשתו אמרו. אית דמפרשי, באשתו נדה בלבד, שלא יבוא לידי הרגל עבירה. ומדברי המשנה נראה, דאפילו באשתו טהורה. וכן אמרו חז"ל [מגינא סי'] מגיד לאדם מה שיחו, אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו מגדין לו בשעת הדין. אלא א"כ צריך לפייסה לדבר מצוה, כגון רב דשח ושחק ועשה צרכיו: מכאן אמרו חכמים. רבינו הקדוש שסידר המשניות כתבה, מדברי חכם זה שאמר ואל תרבה שיחה עם האשה למדו חכמים לומר, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו. מצאתי כתוב, כשאדם מספר

לאשתו קורותיו כך וכך אירע לי עם פלוני, היא מלמדתו לחרחר ריב, כגון קורח שסיפר לאשתו מה שעשה משה שהניף את הלויים תנופה, והביאתו לידי מחלוקת. אי נמי, מתוך שהוא מספר לה שחבריו גינהו וביישהו אף היא מבזה אותו בלבה, וזה גורם רעה לעצמו: ובוטל מדברי תורה. שנמשך אחר דברים בטלים ואינו עוסק בתורה: ו עשה לך רב. רמב"ם פירש, אע"פ שאינו ראוי להיות לך רב, עשה אותו רב עליך ולא תלמוד בינך לבין עצמך. ואני שמעתי, עשה לך רב, שיקבל לו רב אחד שילמוד ממנו תמיד, ולא ילמוד היום מאחד ולמחר מן האחר. ואע"ג דבמסכת עבודת זרה [דף י"ט] אמרו הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה, כבר פירשו ואמרו הני מילי בסברא, שטוב לו לשמוע סברת הרבים, אבל לענין גמרא, מחד רב מעלי, כי היכי דלא לפגום לישניה:

משנת אליעזר

למצא הפתח, ויהיו עניים מבני ישראל, בני ביתך ולא יקנה עבדים כנענים לשמשו, ומוטב שיהנו בני ישראל מנכסיו, ורבינו יונה מפרש, שיהיו עניים רגילים בביתך. ואל תרבה שיחה עם האשה אפלו באשתו אמרו שלא ירבה אלא בשעה שצריך לפייסה, קל וחומר שאסור להרבות שיחה באשת חברו ומוסיף רבינו הקדוש, שהוא היה מסדר המשניות, על דבריו של יוסי בן יוחנן, מכאן אמרו חכמים, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה, אפלו אשתו ומספר לה מה שאירע לו עם פלוני ופלוני, גורם רעה לעצמו, שהיא מלמדת אתו לחרחר ריב, או שהיא מבזה אותו בלבה, על ידי שמספר לה איך פלוני בינהו ובוטל מדברי תורה שנמשך אחר דברים בטלים, וסופו יורש גיהנם.

ו יהושע בן פרחיה שהיה נשיא, ונתאי הארכלי מארבל, שהיה אב בית דין, קבלו מהם מיוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן, יהושע בן פרחיה היה אומר, עשה לך רב, ולא תלמוד לעצמך, ועל ידי זה תסתלק מן הספק, ויש

וְקָנָה לָךְ חֵבֵר, וְהָוִי דָן אֶת כָּל
הָאָדָם לְכַף זְכוּת: ז נִתְּאִי
הָאַרְבְּלִי אוֹמֵר, הֲרַחֵק מִשְׁכַּן
רַע, וְאַל תִּתְּחַבֵּר לְרָשָׁע, וְאַל
תִּתְּיָאֵשׁ מִן הַפְּרָעָנוּת: ח יְהוּדָה
בֶּן טַבַּי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח קִבְּלוּ
מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן טַבַּי אוֹמֵר,
אֵל תַּעַשׂ עֲצָמָךְ פְּעוֹרְכֵי הַדֵּינִין.

משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו. ועוד, שלא תלקה עמו במפלתו, דאוי לרשע ואוי לשכנו: ואל תתחבר לרשע. שכך אמרו חכמים, כל המתדבק לרשעים אף על פי שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בהם. למה הדבר דומה, לנכנס לביתו של בורסי, אע"פ שלא לקח ממנו כלום מ"מ ריח רע קלט והוציא עמו: ואל תתיאש מן הפורענות. שלא תאמר רשע זה מעשיו מצליחין אלך ואדבק עמו הואיל והשעה משחקת לו, לכך אמר ואל תתיאש מן הפורענות, כלומר דע שמהרה תבא עליו פורענות כי פתאום יבוא אידו: ח אל תעש עצמך כעורכי הדיינין. כאותן אנשים שעורכים ומסדרים טענות בעלי הדין לפני הדיינים. שאסור לאדם לגלות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו עשה כך בשביל שתזכה בדינך, ואע"פ שידע שהדין עמו. פירוש אחר, כעורכי

משנת אליעזר

מפְרָשִׁים, עֲשֵׂה לָךְ חֵבֵר וְאֵת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת, וְהָוִי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת, וְהָוִי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת (ויקרא יט. טו) בְּצַדֵּק תִּשְׁפּוֹט עַמִּיתָךְ, וְדוֹקָא בְּאָדָם שְׂאִין אָנוּ מְכִירִין מַעֲשֵׂיו, אָבָל אָדָם שֶׁהַחֹזֵק לְרָשָׁע יֵשׁ לְדָנוּ לְכַף חוֹב.

ז נִתְּאִי הָאַרְבְּלִי הִיָּה אוֹמֵר, הֲרַחֵק מִשְׁכַּן רַע, שְׁלֵא תִלְמוּד מִמַּעֲשֵׂיו, וְעוֹד פְּדִי שְׁלֵא תִלְקָה עַל יָדוֹ, דְּאוֹי לְרָשָׁע אוֹי לְשִׁכְנוֹ (נגעים פרק יב, משנה ו'), וְאַל תִּתְּחַבֵּר לְרָשָׁע אֲפֵלוּ אֵינוֹ עֹשֶׂה מַעֲשֵׂיו, הֲרִי זֶה דּוֹמָה לְמִי שֶׁנִּכְנַס לְמִקּוֹם שֶׁמַּעֲבָדִין עֲרוֹת אֲפֵלוּ לֹא לְקַח מִמֶּנּוּ כְּלוּם, קָלַט רִיחַ רַע, (וּבְרֵינּוּ יוֹנָה, שֶׁהוּא עָנָשׁ גָּדוֹל שְׂאִין פְּמוֹתוֹ, וְעַיִן שֵׁם דְּבָרִים פְּנַחֲלִי אשׁ). וְאַל תִּתְּיָאֵשׁ מִן הַפְּרָעָנוּת שְׁלֵא תֵאֵמַר פִּינּוֹן שֶׁעֲסָקְנוּ מִצְּלִיחִין, אֲלֵךְ וְאֶתְחַבֵּר עִמּוֹ, פִּי פִתְאוֹם יָבֵא אִידוֹ, פְּדָרְךָ שֶׁקָּרָה לְהִמָּן שֶׁהִיָּה בּוֹטֵחַ בְּגִדְלוֹ וְעֶשְׂרוֹ, וּכְהֲרַף עַיִן נִהַפֵּף עָלָיו הַגִּלְגָּל.

ח יְהוּדָה בֶּן טַבַּי שֶׁהִיָּה נָשִׂיא, וְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח שֶׁהִיָּה אֵב בֵּית דִּין, קִבְּלוּ מֵהֶם מִיהוֹשֵׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתְּאִי הָאַרְבְּלִי. יְהוּדָה בֶּן טַבַּי הִיָּה אוֹמֵר, אֵל תַּעַשׂ עֲצָמָךְ פְּעוֹרְכֵי הַדֵּינִין שֶׁמְסַדְרִין טַעְנוֹת הַבְּעָלִי דֵינִים פְּדִי

(* ומה שאמרו חכמים (עבודה זרה יט. א.), הלומד מרב אחד אינו רואה סימן ברכה, הני מילי בסבא, שצריך לשמוע סברות הרבה.

הדיינין, כגדולי הדיינין. ובתלמיד היושב לפני רבו מדבר, שלא יעשה עצמו כגדולי הדיינים לדבר לפני רבו כפוסק את הדין. עורכי, לשון ערכאות של נכרים וגיטין ט' ע"ג ע"ג ע"ג ע"ג ערכאות של בית דוד. ומפי אחרים שמעתי, אל תעש עצמך כגדולי הדיינים לכוף בעלי דינים שיבואו לדין לפניך: יהיו בעיניך כרשעים. שלא יטה לבך לאחד מהם לומר איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון טענת שקר. שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה: כשקבלו עליהם את הדין. שלא תחשוד החייב לומר גולן היה זה. אלא תאמר שמה טועה היה ולא נתכוין לגזול. אי נמי, נתחייב אחד מהם שבועה ונשבע, לא תאמר לשקר נשבע: ט והווי זהיר

בדברך. שלא יאמר הדיין שמא כן וכך היה מעשה, או אם היה הדבר כך היה פלוני זכאי ומתוך דברים הללו לומד בעל הדין או העדים לומר דבר שלא היה: * שמעיה ואבטליון. גרי צדק היו, ומבני בניו של סנחריב הם. ושמעתי שמפני שהיה אבטליון אב בית דין נקרא בשם זה, שפירושו אב לקטנים. כי טליא בלשון ארמי, קטן, כמו [מגילה ה' ע"ג] א"ר יוחנן כד הוינא טליא, כשהייתי קטן. לייתו טליא וטלייתא [יבמות ק"ד ע"א] יביאו קטן וקטנה. אף כאן אבטליון אביהן של יתומים קטנים:

משנת אליעזר

שיזכו, ואף על פי שיודע שהדין עמו, אסור לגלות לו מה שיטעון, ומדת חסידות שנו פאן, ובמלמד לאדם טענת שקר הוא רשע גמור (רבינו יונה). * וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך, יהיו בעיניך כרשעים שלא יטה לבך לומר איש פלוני שהוא אדם חשוב לא יטעון שקר, שאם פן לא תראה עליו צד חוב, וכשנפטרים מלפניך, יהיו בעיניך כזכאין, כשקבלו עליהם את הדין, ולא תחשוב מפנין ששקר מקודם גזלן היה, אלא טועה היה וכן כשנשבע, לא תחשוב שמה נשבע על שקר, כי קבלת הדין אחר המחלוקת הוא מחמת צדקות שיש בהם.

ט) שמעון בן שטח היה אומר, הוי מרבה לחקור את העדים אולי יכחישו את עצמן, והוי זהיר בדבריה שלא יאמר הדין שמה כף היה המעשה, או שאומר אם היה כף וכף היה זכאי, שמה מתוכם ילמדו לשקר בטענות שלא היו.

י) שמעיה ואבטליון קבלו מהם. מיהודה בן טבאי ושמעון בן שטח שמעיה

(* עוד פרוש מביא הרע"ב, פעורכי הדיינים, כגדולי הדיינים, ומדבר בתלמיד שיושב לפני הרב שלא ידבר לפני רבו כפוסק את הדין, ועוד פירש כגדולי הדיינים, לכוף בני אדם שיבאו לדין לפניו.

אָהוּב אַתְּ הַמְּלָאכָה, אֶפְלוּ יֵשׁ לּוֹ בְּמָה לְהִתְפָּרֵס, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לְיָדֵי שִׁיעָמוּם [כְּמוֹת י"ט ע"ג]: וּשְׂנֵא אֶת הַרְבֵּנוֹת, וְלֹא תֵאמְרֵן אִם גְּדוֹל אֲנִי וְגִנְיָא לִי לְעֶסֶק בְּמִלְאכָה, דְּאִמְרֵי לִיה רַב לְרַב כְּהֵנָּה וְפִסְמִס ק"ג ע"ו], פְּשוֹט נִבְלַתָּא בְּשׁוֹק וְטוֹל אֲגָרָא, וְלֹא תִימָא כְּהֵנָּה אֲנִי גְבֵרָא רַבָּא אֲנִי וְסִנְיָא בִּי מִלְתָּא. פִּירוּשׁ אַחֵר, וּשְׂנֵא אֶת הַרְבֵּנוֹת, הַתְּרַחֵק מִלְּנֵהוּג שְׂרָרָה עַל צְבוּר, שֶׁהַרְבֵּנוֹת מִקְבֵּרֵת אֶת בְּעִלְיָהּ וְאֵת תְּתוּדָה לְרִשּׁוֹת. כְּדֵי לִיטוֹל רַבְנוֹת עַל יָדֶיהָ. אִי נִמְי, אֵל תְּתוּדַע לְרִשּׁוֹת, שְׁלֵא יַעֲבִירוּךְ עַל דַּעַת קוֹנֵךְ, כְּמוֹ שְׂאִירַע לְדוּוּגָא הָאֲדוּמִי. לְרִשּׁוֹת. הַשְּׂרָרָה קְרוּיָה רִשּׁוֹת,

מִפְּנֵי שֶׁהַרְשׁוֹת בִּידָה לְעִשׂוֹת כְּרִצּוֹנָה: יֵאָזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם. שְׁלֵא תִנְיָחוּ מְקוּם לְמִינִים לְטַעוֹת בְּדַבְרֵיכֶם: שְׂמֵא תַחֲבוּ חוֹבַת גְּלוֹת. כְּלוּמְר, אַע"פ שְׁבִמְקוּם שְׂאֵתָם בּוֹ אֵין שֵׁם מִינִים, יֵשׁ לְחוּשׁ שְׂמֵא יִגְרוּם הַחֲטָא וְתַתְּחִיבוּ גְלוֹת, וְתִגְלוּ לְמִקּוּם שֵׁשׁ שֵׁם אֲנָשִׁים שְׂמֵרָאִים פְּנִים בְּתוֹרָה שְׁלֵא כְּהִלְכָה, וְהֵם כִּינּוּי לְמִים הַרְעִים, וְיִבְיָנוּ מִתּוֹךְ דְּבַרְיֵים שְׂאִינִים הַגּוֹנִים וְיִשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם מֵאוֹתָם דְּבַרְיֵים מִינּוֹת וְיִמּוֹתוֹ בְּעוֹנָם: וְנִמְצָא שֵׁם שְׂמִים מִתְּחִלָּל. שִׁישְׂאָרוֹ אוֹתָן דְּעוֹת בְּטוֹת בְּעוֹלָם. כְּמוֹ שְׂקֵרָה לְאַנְטִיגֵנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ עִם צְדוּקָא וּבִיִּתּוֹס תְּלַמִּידּוֹ, שְׂאִמְרֵי לְהֵם אֵל תְּהִי כְּעַבְדִּים הַמְּשֻׁמְשִׁים אֶת הַרַב עַל מִנַּת לְקַבֵּל פְּרָס, וְאִמְרוּ הֵם, אֲפֻשֶׁר פּוֹעֵל עוֹשֶׂה מִלְּאכָה כָּל הַיּוֹם וְטוֹרַח וְלַעֲרַב אִינוּ מִקְבֵּל פְּרָס. וְיִצְאוּ לְמִינּוֹת הֵם וְתַלְמִידֵיהֶם, וְנִקְרָאִים צְדוּקִים וּבִיִּתּוֹסִים עַד הַיּוֹם:

מִשְׁנַת אֱלִיעֶזֶר

הָיָה אוֹמֵר, אָהוּב אַתְּ הַמְּלָאכָה, אֶפְלוּ יֵשׁ לּוֹ בְּמָה לְהִתְפָּרֵס, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לְיָדֵי שִׁיעָמוּם, (וְכְמוֹכֵן שְׂמֵדְבַר בְּמִי שְׂאִינוּ יָכוֹל לְלַמּוֹד) וּשְׂנֵא אֶת הַרְבֵּנוֹת הַשְּׂרָרוֹת, וְשְׁלֵא תֵאמְרֵן אִם גְּדוֹל אֲנִי וְגִנְיָא לִי לְעֶסֶק בְּמִלְאכָה, פְּרוּשׁ אַחֵר תְּתַרַחֵק מִלְּנֵהוּג שְׂרָרָה עַל הַצְּבוּר. שְׂאִמְרוּ חֲז"ל (סוֹטָה יג, ב) מִפְּנֵי מָה מֵת יוֹסֵף קוֹדֵם לְאַחִיו מִפְּנֵי שֶׁהִנְהִיג עֲצָמוֹ בְּרַבְּנוֹת. וְאֵל תְּתוּדַע לְרִשּׁוֹת שְׁלִטוֹן קְרוּי רִשּׁוֹת, שֶׁהַרְשׁוֹת בִּידָם לְעִשׂוֹת כְּרִצּוֹנָם.

(יֵאָזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם שְׁלֵא תִנְיָחוּ מְקוּם לְמִינִים לְטַעוֹת, וְאֶפְלוּ בְּמִקּוּמְכֶם אֵין מִינִים שְׂמֵא תַחֲבוּ חוֹבַת גְּלוֹת וְתִגְלוּ לְמִקּוּם מִים הַרְעִים שֵׁשׁ שֵׁם אֲנָשִׁים שְׂמֵרָאִים פְּנִים בְּתוֹרָה שְׁלֵא כְּהִלְכָה. וְיִמִּים הַרְעִים כִּינּוּי לְאַנְשֵׁים אֵלוֹ (רַע"ב) וְיִשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיִמּוֹתוֹ בְּעוֹנָם, וְנִמְצָא שֵׁם שְׂמִים מִתְּחִלָּל שִׁישְׂאָרוֹ אֵתָם דְּעוֹת כְּזָבוֹת, כְּמוֹ שְׂקֵרָה לְאַנְטִיגֵנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ שְׂאִמְרֵי לְתַלְמִידּוֹ אֵל תְּהִי כְּעַבְדִּים הַמְּשֻׁמְשִׁין אֶת הַרַב עַל מִנַּת לְקַבֵּל פְּרָס, וּפְרָשׁוֹ צְדוּקָא וּבִיִּתּוֹס אֶת דְּבַרְיֵי לְתַלְמִידִים שְׁלֵא כְּהוֹנֵן וְכָאוּ לְמִינּוֹת, וְהֵם הַנִּקְרָאִין צְדוּקִין אוֹ בִּיתּוֹסִין.

יב הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. פירשו באבות דרבי נתן, כיצד היה אהרן אוהב שלום, כשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהם שלא מדעת חברו ואומר לו, ראה חברך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך והוא אמר לי שאבא אליך שתמחול לו, ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיצד היה מקרב את הבריות לתורה, כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו ומראה לו פנים צהובות, והיה אותו אדם מתבייש ואומר אילו היה יודע צדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני, ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהנביא מעיד עליו (מלאכי ג')

בשלוש ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון: יג נגד שמא אבד שמוה. מי שנמשך שמו למרחוק מתוך שררה ורבנות, מהרה יאבד שמו, שהרבנות מקברת את בעליה. נגד לשון משיכה. תרגום משכו, נגידו: ודלא מוסיף. מי שאינו מוסיף על לימודו: יסיף. יסוף מפיו מה שכבר למד וישכח תלמודו. ויש שגורסין יאסף, כלומר יאסף אל עמיו וימות בלא עתו: ודלא יליף. קשה מדלא מוסיף, הלכך קטלא חייב, כלומר ראוי הוא שיהרגוהו, כמו שאמרו [פסמיס מ"ט: ע] עם הארץ מותר לקרעו כדג, ומגבו: ודישתמש בתגא. המשתמש בכתרה של תורה כאדם המשתמש בכליו, חלף ועבר מן העולם. תגא בלשון ישמעאל כתר. ויש מפרשים, תג"א ר"ת תלמיד ג'ברא א'חרינא. שאסור לאדם להשתמש בתלמידים שאינן תלמידיו. ואני שמעתי, ודישתמש בתגא,

בתגא, חלף:
תלמודות התורה
אבות השניות

משנת אליעזר

(יב) הָלַל שְׁהֵיָה נְשִׂיא, וְשִׁמְאֵי שְׁהֵיָה אַב בֵּית דִּין, קָבְלוּ מֵהֶם, מ"שְׁמַעֲיָה וְאַבְטַלְיוֹן" הָלַל הָיָה אוֹמֵר, הָיָה מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל אֶהְרֵן הִכְהֵן אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם שְׁהֵיָה אֶהְרֵן הִכְהֵן מִתְאַמֵּץ לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שְׁהֵלֵף לְאַחַד מֵהֶם וְאָמַר לוֹ חֲבֵרְךָ מִתְחַרֵּט וּמִכָּה עֲצָמוֹ עַל שְׁחָטָא לָךְ, וְאָמַר לִי שְׁאָבָא אֵלֶיךָ שֶׁתִּמְחֹל לוֹ, וְכֵן הָיָה אוֹמֵר לְשֵׁנִי, וְעַל יְדֵי זֶה כְּשֵׁהוּ נִפְגָּשִׁים אַחַד עִם הַשֵּׁנִי, הָיָה מִתְרַצֵּן זֶה לְזֶה. וְהָיָה אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וְרוֹצֵה בְטוֹבָתָן וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה עַל יְדֵי זֶה שְׁהֵיָה מִתְחַבֵּר עִמָּהֶם הָיָה נִמְנָעֵין מִן הָעֵבִירָה שֶׁהָיָה חֹשְׁבִין אִם אֶהְרֵן הָיָה יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂי הָיָה מִתְרַחֵק מִמֶּנִּי.

(יג) הוּא הָלַל הָיָה אוֹמֵר, נִגְדַּ שְׁמָא מִי שֶׁשָּׂמוֹ נִמְשָׁף לְמַרְחֹק עַל יְדֵי שְׁרָרָה אֲבָד שְׁמָה שֶׁהִרְבִּנּוֹת וְהִשְׁרָרוֹת מְקַבְּרוֹת אֶת בְּעַלְיָהֶן, וְדָלָא מוֹסִיף מִי שֶׁאִינוֹ מוֹסִיף עַל לְמוּדוֹ, וְחוֹשֵׁב שְׂדֵי בְּמָה שֶׁלְּמַד כְּבָר, יִסִּיף יִשְׁפַח מֵה שֶׁלְּמַד כְּבָר. וְיֵשׁ גּוֹרְסִין יֶאֱסֵף, דְּהֵינּוּ יְמוֹת בְּלֵא עֵתוֹ. וְדָלָא יֵלֵף, קָטְלָא חֵיב. וְדֹאשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא דְּהֵינּוּ בְּכֶתֶר תּוֹרָה, שֶׁסֶתֶם כְּתָר הוּא כְּתָר תּוֹרָה, חֲלָף וְעֵבֵר מִן הָעוֹלָם, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים, תַּגָּא, תְּלִמִיד גְּבָרָא אַחְרֵינָא, דְּהֵינּוּ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַלְמִידִים שֶׁאֵינֶם שְׁלוֹ, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים, תַּגָּא, שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֵׁם הַמְּפָרֵשׁ.

יד הוא הִיָּה אוֹמֵר, אִם אֵין
 אָנִי לִי, מִי לִי. וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי,
 מָה אָנִי. וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ,
 אֵימָתִי: טו שְׂמַאי אוֹמֵר, עֲשֵׂה
 תּוֹרַתְךָ קָבַע. אָמור מְעַט וְעֲשֵׂה
 הַרְבֵּה, וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם
 בְּסִבֵּר פְּנִים יְפוֹת:

המשתמש בשם המפורש, חלף ואבר, שאין לו חלק לעולם הבא: יד אם אין אני לי. אם אין אני זוכה לעצמי מי זוכה בשבילי: וכשאני לעצמי. ואפילו זכיתי לעצמי, מה הוא הזכות הזה ובמה נחשב הוא כנגד מה שאני חייב לעשות: ואם לא עכשיו. בעולם הזה: אימתי. כי אחר המות אי אפשר לזכות עוד. פירוש אחר, אם לא עכשיו בימי הבחירות, אימתי, שמא בימי הזקנה לא יעלה לידי: טו עשה תורתך קבע. שיהיה עיקר עסקך ביום ובלילה בתורה, וכשתהיה

יגע מן הלמוד תעשה מלאכה. ולא שיהיה עיקר עסקך במלאכה וכשתפנה מן המלאכה תעסוק בתורה. ומצאתי כתוב, ^{עשה תורתך קבע} שלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים, או תחמיר לאחרים ותקל לעצמך, אלא תהא תורתך קבע לך כמו לאחרים, וכן הוא אומר בעזרא ו' י"ן כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד לבני ישראל, כמו שהכין לבו לעשות כך היה מלמד לבני ישראל: אמור מעט ועשה הרבה. כמו שמצינו באברהם אבינו ע"ה, שאמר תחלה (נמצא י"ד) ואקחה פת לחם, ובסוף ויקח בן בקר רך וטוב: והוי מקבל את כל האדם. כשאתה מכניס אורחים לביתך לא תתן להם ופניך כבושות בקרקע, שכל הנותן ופניו כבושות בקרקע אפילו נתן כל מתנות שבעולם מעלין עליו כאילו לא נתן כלום. שלש אזהרות הזהיר שמאי, כנגד שלש מעלות שהזכיר ירמיה, חכם גבור ועשיר. כנגד חכם אמר עשה תורתך קבע, כנגד עשיר אמר

משנת אליעזר

יד) הוא הִלֵּל הִיָּה אוֹמֵר, אִם אֵין אָנִי דוֹאֵג לִי לְזָכוֹת בְּמִצּוֹת מִי יְדַאֵג לִי, וּבְרַבֵּינוּ יוֹנָה, פִּי זְרוּז הָאֲחֵרִים הוּא טוֹב לְפִי שְׁעָה. וּכְשֶׁאֲנִי זְכִיתִי לְעַצְמִי, מָה אָנִי אֵיפָה אָנִי עוֹמֵד, וּמָה חֲשׂוּבָה עֲשִׂיתִי נֶגֶד הַתְּחִיבוֹת שְׁלִי, וְאִם לֹא אֲעֲשֶׂה עֲכָשְׁיוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲמַתִּי פִי אֵין מְעֲשֶׂה וְחֲשׁוֹב וְדַעַת וְחֻכְמָה בְּשֵׁאוֹל אֲשֶׁר אֵתָה הוֹלֵךְ שְׂמָה (קהלת ט, י), וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים, אִם לֹא עֲכָשְׁיוּ בִימֵי הַבְּחֵרוֹת, אֲמַתִּי, שְׂמַא בִימֵי הַזְּקֵנָה לֹא תַעֲלֶה בְּיָדוֹ שְׁלֹא יֵאמֵר הַיּוֹם אָנִי עֲסוּק, וּלְמַחֵר אֶפְנֶה, שֶׁהַיּוֹם הַזֶּה חֲלָף וְלֹא יוּכַל לְשַׁלְּמוֹ.

טו) שְׂמַאי הִיָּה אוֹמֵר, עֲשֵׂה תּוֹרַתְךָ קָבַע * וְכֵה תַעֲסוּק בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וּמְלֵאכְתָּךְ אֲרַעֲי, אָמור מְעַט בְּעִבּוּדַת א' וְעֲשֵׂה הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁמְצִינוּ בְּאַבְרָהָם שְׂאָמֵר לְאֹרְחָיו (בראשית יח, ה), וְאָקַחְתָּ פֶת לֶחֶם, וְאַחַר כֵּן (שם, ז) וְאֵל הַבְּקָר רֵץ אֲבָרְהָם, (שם, ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וַחֲלָב וּבֶן הַבְּקָר. וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם שָׂבָא אֵלָיְךָ בְּשַׁעַה שְׂאֵתָה נִתֵּן לוֹ מֵאֵכֶל אוֹ דְבָרִים אֲחֵרִים תִּתֵּן לוֹ בְּסִבֵּר פְּנִים יְפוֹת שְׁפָל הַנוֹתֵן בְּפָנָיִם זַעְפוֹת כְּאִלוֹ לֹא נִתֵּן פְּלוּם, וְדָרְשׁוּ חו"ל (כתובות קיא, ב), וּלְבֶן שְׁנָיִם מְחֻלָּב (בראשית מט, יב), הַמְּלַבֵּין שְׁנָיו לְחֻבְרֵוֹ וּמְדַבֵּר

* וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים, תּוֹרַתְךָ קָבַע שְׁלֹא תִקַּל לְעַצְמְךָ וְתַחְמִיר לְאַחֵרִים, וְכֵן לֹא תַחְמִיר לְעַצְמְךָ וְתִקַּל לְאַחֵרִים, (רע"ב) וְזֶה שְׁלֹא כְדַעַת בֵּית אָבִיו שֶׁל רַבֵּן גְּמְלִיאֵל שֶׁהוּא מִבֵּית הַלֵּל, שֶׁהָרִי הָיוּ מְחַמְרִין וְכו' (תוי"ט).

אמור מעט ועשה הרבה, כנגד גבור אמר
הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים
יפות, שיכבוש יצרו וילחום כנגד לבו
הרע, ושנינו איזהו גבור הכובש את יצרו:
טו עשה לך רב. לענין הוראה מדבר
עכשיו, אם בא דין לפניך ונסתפקת בו,
עשה לך רב, והסתלק מן הספק. ולא
תפסוק עליו אתה לבדך. כי הא דרבא
כי הוי אתי טרפתא לגביה הוי מכניף
לכולהו טבחי דמתא מחסיא, אמר, כי
היכי דלמטיין שיבא מכשורא: ואל תרבה
לעשר אומדות. שהמפריש מעשרות
מאומד אינו ניצול מן הקלקלה. אם פוחת
ממה שראוי ליתן, מעשרותיו מתוקנים
ופירותיו מקולקלים. ואם העדיף על שהיה
ראוי ליתן, פירותיו מתוקנים ומעשרותיו

מקולקלים: יז ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. מי ששומע חרפתו ושותק: ולא המדרש
הוא העיקר אלא המעשה. ותדע לך שהשתיקה טובה, שאפילו המדרש והדרש והדיבור בתורה
שאין לך מדה טובה הימנה, אין עיקר קיבול השכר אלא בשביל המעשה, והדורש ואינו מקיים,
נוח לו אם היה שותק ולא היה דורש: וכל המרבה דברים מביא חטא. שכן מצינו בחוה
שהרבחה דברים, ואמרה, אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו, והוסיפה נגיעה שלא נאסרה

טו רבן גמליאל הִיָּה אוֹמֵר,
עֲשֵׂה לָךְ רַב, וְהִסְתַּלַּק מִן הַסֵּפֶק,
וְאֵל תִּרְבֶּה לְעֵשֶׂר אֲמִדוֹת:
יז שִׁמְעוֹן בֶּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמַי
גְּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא
מִצָּאתִי לְגוֹף טוֹב אֶלָּא שְׁתִּיקָה.
וְלֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר, אֶלָּא
הַמַּעֲשֵׂה. וְכָל הַמְרַבֶּה דְבָרִים,
מְבִיא חֲטָא:

משנת אליעזר

אתו בשמחה, שעל ידי זה פותח פיו ורואים השנים, עשה לו טובה יותר
משמשקו חלב.

טז) רבן גמליאל בן בנו של הלל היה נשיא, הִיָּה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לָךְ
רַב, בְּכָל דֵּין שָׁאתָ מִסְתַּפֵּק בּוֹ וְאָפְלוּ זֶה שָׁאתָ שׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ אִינוּ גְדוֹל
כְּמוֹד (רבינו יונה). וְהִסְתַּלַּק מִן הַסֵּפֶק, וְאֵל תִּרְבֶּה לְעֵשֶׂר אֲמִדוֹת שֶׁהַתּוֹרָה
אִמְרָה לְהַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֵשֶׂר, וְאִם אָתָּה לּוֹקֵחַ יִתֵּר הָרִי טָבֵל וּמֵעֵשֶׂר מְעַרְבִין בּוֹ,
וְדָבָר זֶה הוּא מְשַׁל לְעֵנֵן הַסֵּבְרָא, שָׁאִם יִסְתַּמֵּךְ עַל הַסֵּבְרָא נִמְצָא מְקַלְקֵל אֶפְלוּ
אם חושב להוסיף (לפי רבינו יונה).

יז) שִׁמְעוֹן בֶּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל * וְהִיָּה נְשִׂיא, הִיָּה אוֹמֵר, כָּל יָמַי גְּדַלְתִּי
בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצָּאתִי לְגוֹף טוֹב אֶלָּא שְׁתִּיקָה. שְׁשׂוֹמֵעַ חֲרַפְתּוֹ
וְשׂוֹתֵק, וְלֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הָעֵקֶר, אֶלָּא הַמַּעֲשֵׂה. הָרִי לָךְ מִכָּאן שֶׁהַשְּׁתִּיקָה
טְבָה, שֶׁהַדֹּרֵשׁ וְאִינוּ מְקַיֵּם, נוֹחַ לוֹ אִם הָיָה שׂוֹתֵק, אֶלָּא יִקְיֵם בְּעֵצְמוֹ וְאִז
יִדְרוֹשׁ לְאַחֲרִים, וְיִכְמוּ שְׂאֲמָרוֹ חַז"ל נְאִים הַדְּבָרִים כְּשִׁיּוֹצְאִין מִפִּי עוֹשִׂיהֶן, וְלֹא
הַמְדַרְשׁ עֵקֶר אֶלָּא הַמַּעֲשֵׂה, וְכָל עֵקֶר קְבוּל הַשֵּׁכֶר הוּא כְּשִׁלּוּמֵד עַל מְנַת
לְעֲשׂוֹת. וְכָל הַמְרַבֶּה דְבָרִים, מְבִיא חֲטָא כְּמוֹ שִׁמְצִינוּ בַּחֲנוּהַ שְׁעַל יְדֵי

(* והוא רבן שמעון הנגהג מעשרה הרוגי מלכות.

יח רבן שמעון בן גמליאל
אומר, על שלשה דברים
העולם עומד, על הדין ועל
האמת ועל השלום, שנאמר
(זכריה ח) אמת ומשפט שלום
שפטו בשעריכם:

המלכות, ובין אדם לחבירו:

פרק ב

א רבי אומר. שיבור. שיברור: כל
שהיא תפארת לעושיה
ותפארת לו מן האדם. שהיא נוח לו,
כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם.

משנת אליעזר

שהוסיפה ואמרה (בראשית ג, ג) אמר א' לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו, והוסיפה
נגיעה שלא נאסרה על ידי הקדוש ברוך הוא, באה לידי חטא שאכלה מעץ
הדעת, שהנחש דחף אותה על העץ, ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין
מיתה באכילה, שאין לאדם להרבות בהלכה, אלא ימתין ויחשוב מה שאמר
יודע מה שאסר מצד הלכה ומה אסור מצד גדר.

יח (רבן שמעון בן גמליאל *) הנה אומר, על שלשה דברים העולם
עומד, והוא ישובן של בני אדם, על הדין היא הנהגת המדנה ביושר,
לזכות את הזכאי, ולחייב את החייב, ועל האמת שלא ישקרו איש בעמיתו, ועל
השלום, שבין המלכות, ובין אדם לחבירו, שנאמר (זכריה ח, טז) אמת ומשפט
שלום שפטו בשעריכם וסמיה ליה (עמוס ה, טו) אולי יחונן ה' א' צבאות,
וכתיב לעיל מיניה (זכריה ח, טו) בן שבתאי זממתי בימים האלה להטיב את ירושלים.

פרק ב

במקום שמוזכר רבי סתם, הוא רבי יהודה הנשיא בן רבן שמעון בן
גמליאל מסדר המשניות.

א רבי אומר, איזוהי דרך ישרה שיבור שיברר לו האדם ללכת בה, כל
שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם שנוח לו ונוח גם לבני

(* הוא נכדו של שמעון הנזכר במשנה הקודמת, והנה אביו של רבינו הקדוש
מסדר המשניות.

ויהיו נוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה, כשילך בכל המדות בדרך האמצעי ולא יטה לאחד משני הקצוות. שאם הוא כילי ביותר, יש תפארת לו, שאוסף ממון הרבה, אבל אין בני אדם מפארין אותו במדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הראוי, בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו, אבל אינו תפארת לעושיה ואינו נוח לו, שהוא בא לידי עניות בשביל כך. אבל מדת הנדיבות שהיא אמצעית בין הכליות והפיזור, היא תפארת לעושיה, ששומר את ממונו ואינו מפזר יותר מן הראוי. ותפארת לו מן האדם, שבני אדם מפארים אותו שנותן כמו שראוי לו ליתן. וכן הדין בכל שאר המדות: שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. לא נתפרש בתורה

וְהוּי זְהִיר בְּמִצְוָה קִלָּה
כְּבַחְמוּרָה, שְׁאִין אֶתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן
שְׁכָרָן שֶׁל מִצְוֹת. וְהוּי מְחַשֵּׁב
הַפֶּסֶד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָה, וְשֹׁכֵר
עֲבָרָה כְּנֶגֶד הַפְּסָדָּה. וְהִסְתַּפַּל
בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאִי אֶתָּה בָּא
לְיַדֵי עֲבָרָה, דַּע מָה לְמַעַלָּה
מִמָּךְ, עֵין רוֹאָה וְאֵין שׁוֹמֵעַת,
וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בְּסִפֵּר נִכְתָּבִין:

שכר המקיים מצות עשה, ולא עונש המבטל מעשותן. דאילו עונשן של מצות לא תעשה מפורשין הן, סקילה, שריפה, הרג, וחנק, כרת, ומיתה בידי שמים, ומלקות. העונש הקל לעבירה קלה, והחמור לחמורה: והוי מחשב הפסד מצוה. מה שאתה מפסיד מסחורתך וממונך מפני עסק המצוה, כנגד השכר שיעלה לך ממנה בעולם הזה או בעולם הבא, שיהיה יותר מאותו הפסד: ושכר עבירה. הנאה שאתה נהנה בעבירה, כנגד הפסד שעתידי לבוא לך ממנה:

משנת אלעזר החברות השניות

אדם, והוא דרך הממצע, שאם אדם כלי ביותר הוא תפארת רק לעושיה, שאוסף ממון הרבה, ואין לו תפארת מן האדם, ואם הוא פזרן ביותר, הוא תפארת מן האדם, ואינה תפארת לעושיה, שאינו נוח לו שיכול לבוא לעניות חס ושלום, וההולך בדרך הממצע שמחלק צדקה כדבעי היא תפארת לעושיה שמשמר ממונו, ותפארת לו מן האדם שגם בני אדם מפארין אותו. והוי זהיר במצוה קלה כבחהמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות שלא נתפרש בתורה רק עונש קיום הלאוין ולא שכר קיום העשין מה הן חשובין לגבי השם יתברך, משל למלך שנתן לעבדיו פרדס לעבדו אם היה מודיע להם שכר האילנות, היו טרחין באילנות ששכרן מרבה ועזבים האילנות ששכרן מעט, והרמב"ם מפרש, שאי אתה יודע שכרן של מצות ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ואפלו מצוה קלה. והוי מחשב הפסד שיוצא מקיום מצוה כנגד שכרה לעולם הבא שאין ערוף אליה מהטוב הגשמי, כדכתיב (ישעיה סד, ג), עין לא ראתה. ושכר ההנאה שיש מן העבירה כנגד הפסדה שעתידי לבוא לך (בעולם הבא). והסתפל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מה למעלה ממך (א) עין רואה כל מעשיך, והזהר במעשיך, (ב) ואין שומעת כל דבוריך, והזהר בדבוריך, ואם תאמר יש שכחה, הרי (ג) וכל מעשיך בספר נכתבין וכשאתם יודע שנכתב הפל בספר ובהקדים שיש עין שרואה הפל ואפלו בחדרי

ב דרך ארץ. מלאכה או סחורה: שיגיעת שניהם משכחת עון. שהתורה מתשת כחו של אדם, והמלאכה מפרכת ומשברת את הגוף, ומתוך כך יצר הרע בטל ממנו: וכל תורה שאין עמה מלאכה. ואם תאמר יהא עמל בתורה תמיד ויגיעתה תהא משכחת עון, ומה צורך למלאכה, לכך הוזקק לומר וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, לפי שאי אפשר לו בלא מזונות, ומלסטם את הבריות ומשכח תלמודו: יהיו עוסקין עמהם לשם שמים. ולא כדי ליטול עטרה לומר כך וכך עשיתי בשביל הציבור: שזכות אבותם מסייעתן. שזכות אבותן של ציבור וצדקתן העומדת לעד היא המסייעת אל העוסקין עמהם להוציא לאור צדקן, ולא מצד טוב

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משפחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עון. וכל העמלים עם הצבור, יהיו עמלים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד. ואתם,

משנת אליעזר

חדרים, ואזן ששומעת הכל, אדם נשמר מעבירה, כמו שכתוב בשולחן ערוך או"ח סמן א' שאין דבורו של אדם שנה כשהוא בהיכל המלך ועומד נגדו והמלך רואה מעשיו ודבורו (המלקט).

(ב) רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא (* הנה אומר, יפה תלמוד תורה כשהוא עם דרך ארץ דהינו עם מלאכה או סחורה לפרנס עצמו שיגיעת שניהם על ידי שהוא יגע בתורה וגם המלאכה שמפרכת את הגוף משפחת עון שמסיר היצר הרע ממנו וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה (**)) שאי אפשר לו בלא מזונות וגוררת עון על ידי זה שבא לידי גזל כמו שאמרו חכמים (לקמן פרק ג' משנה יז) אם אין קמח אין תורה ורעתו רבה, כי על ידי זה יאהב מתנות ולא יחיה, דהלא שונא מתנות יחיה (משלי טו, כז) ויחניף לבני אדם אף אם הם רשעים כדי שיתנו לו מתנות (רבינו יונה). וכל העמלים עם הצבור בצרכי צבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים ולא כדי ליטול עטרה לומר כן וכך עשיתי, ויש אומרים, פרוש שיכופו את הצבור למצוה לצדקה או לפדיון שבוים, ולא יחושו שמא לא יוכלו לשלם. שזכות אבותם של צבור מסייעתן שיוכלו להוציא לאור צדקתן. ולפי פירוש השני שהצבור יוכל לשלם ולא מפני פחות עצמן אלא וצדקתם של אבות הצבור עומדת לעד והיא מסייעת ואתם העוסקין בצרכי צבור, אף על פי שאין הדבר בא לידי

(* רבי יהודה הנשיא הוא רבינו הקדוש מסדר המשניות.

(** ועין בכסף משנה מהלכות תלמוד תורה (פרק ג' הלכה י') שכל גדולי התורה היו לוקחים פרנסתם מן הצבור, משום עת לעשות לה', שיוכלו לטרוח בתורה פראוי.

השתדלותן של העוסקים: ואתם מעלה אני עליכם שכר. אע"פ שאין הדבר בא לידי גמור טוב מצד מעשיכם אלא בשביל זכות אבותם של ציבור, מעלה אני עליכם שכר כאילו אתם עשיתם הישועה הזאת בישראל, הואיל ואתם עוסקים לשם שמים. פירוש אחר, כל העוסקים עם הציבור להכריח ולכוף את הציבור לדבר מצוה לצדקה או לפדיון שבויים, יהיו עוסקים עמהם לשם שמים, שזכות אבות של צבור מסייעתן לתת מה שפסקו עליהם ואפילו ממון הרבה, והצדקה שיעשו תעמוד להם לעד. ואתם המתעסקים לכוף את הציבור למצוה זו, מעלה אני עליכם שכר כאילו עשיתם זאת המצוה ממנוכם ממש. ורמב"ם פירש, ואתם מעלה אני עליכם שכר כאילו

מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם: ג הווי זהירין ברשות, שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן. נראין פאוהבין בשעת הנאתן. ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו: ד הוא ה"ה אומר, עשה רצונו כרצונה, כדי שיעשה רצונה כרצונו. בטל רצונה מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני

עשיתם, אם בשעה שאתם עוסקים עם הציבור נתבטלתם מעשיית איוו מצוה בשביל עסקי הציבור, מעלה אני עליכם שכר כאילו עשיתם אותה מצוה שנתבטלתם ממנה: ג הווי זהירים ברשות. אתם המתעסקים בצורך ציבור, אע"פ שאתם צריכים להתוודע לרשות כדי לפקח על עסקי רבים, הווי זהירים וכו': ד עשה רצונו כרצונה. פור ממונך בחפצי שמים, כרצונך, כאילו פזרת אותם בחפצך. שאם עשית כן יעשה רצונך כרצונו, כלומר יתן לך טובה בעין יפה: כדי שיבטל רצון אחרים. יפר עצת כל הקמים עליך לרעה. ואני שמעתי, שאין זה אלא דרך כבוד כלפי מעלה, והרי הוא כאילו כתוב כדי שיבטל רצונו מפני רצונך. כאותה שאמרנו בפרק במה אשה (דף ס"ג ע"א)

משנת אליעזר

גמר אלא בזכות אבותן מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו אתם עשיתם בעצמכם, ורמב"ם מפרש, אף על פי שעל ידי כך אתם מתבטלים מעשיית מצוה, מעלה אני עליכם כאלו קימתם המצוה.

עוד מדברי רבן גמליאל.

(ג) הווי זהירין ברשות אפלו כשאתם עוסקים בצרכי צבור אל תתקרבו לאנשי השלטון שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן ואין אתה יורד לסוף פונתם למה מקרבין אתך, והם נראין פאוהבין בשעת הנאתן. ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו.

(ד) הוא רבן גמליאל ה"ה אומר, עשה רצונו של הקדוש ברוך הוא, דהינו מצות וחפצי שמים כרצונה כאלו הם חפציה, שמתעשם ברצון ובחשק, שהלא הכל הוא ממנו, כדכתיב (דברי הימים א' כט, יד), פי מפקד הכל ומקדך נתנו לך, כדי שיעשה הקדוש ברוך הוא רצונה כרצונה כדכתיב (תהלים קמה, טז) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. בטל רצונה מפני רצונו של הקדוש ברוך הוא. כדי שיבטל רצון אחרים החושבים עליך רעה מפני רצונה ויש מפרשים, כלפי מעלה, שיבטל רצונו מפני רצונה, כמו שאמרנו חקמים (שבת סג), כל

רְצוּנָהּ. הֵלֵל אוֹמֵר, אֵל תִּפְרוֹשׁ
 מִן הַצְּבוּר, וְאֵל תִּאֲמִין בְּעֲצֻמָּךְ.
 עַד יוֹם מוֹתְךָ, וְאֵל תִּדִּין אֶת
 חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמִקְוָמוֹ,
 וְאֵל תֹּאמֵר דְּבַר שְׂאֵי אִפְשָׁר
 לְשִׁמּוֹעַ שְׁסוּפוֹ לְהִשְׁמָע. וְאֵל
 תֹּאמֵר לְכַשְׂאֲפָנָה אֲשֶׁנָּה,

תאמר דבר שאי אפשר לשמוע וסופו להשמע. כלומר, לא יהיו דבריך מסופקים שאי אפשר להבינם בתחלה ובעיון ראשון, ותסמוך שאם יעמיק השומע בהם לבסוף יבינם. כי זה יביא בני אדם לטעות בדבריך, שמה יטעו ויצאו למינות על ידך. פירוש אחר, לא תגלה סודך אפילו בינך לבין עצמך ותאמר שאין כאן מי שישמעך, לפי שסופו להשמע, כי עוף השמים יוליך את הקול. והגירסא היא לפי פירוש זה, שסופו להשמע. אבל רש"י גורס, ואל תאמר דבר שאפשר לשמוע וסופו להשמע. ובדברי תורה מדבר, אל תאמר על דבר תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו שתשמע אחרת לבסוף. אלא הט אזניך ושמע מיד: לכשאפנה. מעסקי, אעסוק בתורה:

משנת אליעזר

הַעוֹשֶׂה מִצְוָה בְּתַקוּנָה קָרְעִין לוֹ גִזַּר דִּין שְׁבָעִים שָׁנָה, (וּכְדֹאֲמָרוּ חַז"ל (ע"י מועד קטן טז, ב) צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים, הקדוש ברוך הוא גוזר וצדיק מבטלה, ויכעובדא דרשב"י (המלקט). הֵלֵל (בתוי"ט שֶׁהוּא הֵלֵל הַזֶּקֶן), הֵיָה אוֹמֵר, אֵל תִּפְרוֹשׁ מִן הַצְּבוּר בְּעַת צָרְתָם רַק הֵיָה שִׁתֵּף עִמָּם, שֶׁכָּל הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצְּבוּר אֵינוֹ רוֹאֶה בְּנַחֲמַת הַצְּבוּר, (תענית יא, א), וְרַבִּינוּ יוֹנָה מִפְּרֵשׁ, אֵל תִּפְרוֹשׁ מִן הַצְּבוּר בְּשַׁעֲהַ שְׁהֵם עוֹסְקִים בְּמִצְוָה, וְדוֹקָא בְּצְבוּר הַהוּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבָה, אֲבָל צְבוּר הַנוֹטֵה לְדֶרֶךְ רָעָה וּמַעֲשִׂיהֶם מְקַלְקְלִים, הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם מִשְׁבַּח, וְעַל זֶה אָמַר יְרֵמְיָה (ט, א) מִי יִתְּנֵנִי בַּמַּדְבָּר מְלוֹן אוֹרְחִים וְאֶעֱזָבָה אֶת עַמִּי. וְאֵל תִּאֲמִין בְּעֲצֻמָּךְ עַד יוֹם מוֹתְךָ דְּהָרִי יוֹחֲנָן כִּהֵן גְּדוֹל אַחֲרֵי שְׁמוֹנִים שָׁנָה שֶׁשָּׁמַשׁ בְּכַהוּנָה גְּדוֹלָה נִעְשָׂה צְדוּקִי, וּמִמִּילָא וְאֵל תִּדִּין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתִּגִּיעַ לְמִקְוָמוֹ וְאִפְלוּ כִּשְׂאֲתָה רוֹאֶה שֶׁנִּכְשַׁל בְּנִסְיוֹן אֵין אֲתָה יְכוֹל לְדוֹן אֹתוֹ עַד שֶׁיִּגִּיעַ לִידֶךָ נְסִיוֹן כְּזֶה וּבְאוֹתָן אֹפְנִים, וְאֵל תֹּאמֵר דְּבַר סוֹד שְׂאֵי אִפְשָׁר לְשִׁמּוֹעַ דְּהִינּוּ אִפְלוּ לְחֲבֵרֶיךָ הַטּוֹבִים בְּיוֹתֵר וְאִפְלוּ בֵּינְךָ לְבֵין עֲצֻמָּךְ וְתֹאמֵר שְׂאֵין מִי שִׁישְׁמָע, מִפְּנֵי שְׂאִפְשָׁר שְׁסוּפוֹ לְהִשְׁמָע שְׁעוֹף הַשָּׁמַיִם מוֹלִיךְ הַקּוֹל, וְרַע"ב גָּרִיס, וְאֵל תֹּאמֵר דְּבַר שְׂאֵי אִפְשָׁר לְשִׁמּוֹעַ שְׂאֵינוֹ מִפְּרֵשׁ דִּי הַצֶּרֶף וְתִסְמוֹךְ עַל הַמַּעֲמִיק בְּדַבָּר שִׁיעִין וְסוּפוֹ לְהִשְׁמָע דְּאֲתָה מְבִיא בְּנֵי אָדָם לִידֵי טְעוּת, וְרַש"י גָּרִיס וְאֵל תֹּאמֵר עַל דְּבַר בְּדַבְּרֵי תוֹרָה שְׂאִפְשָׁר לְשִׁמּוֹעַ עִתָּה שְׁסוּפוֹ לְהִשְׁמָע, שֶׁתִּשְׁמָע לְבִסּוּף אֲלֵא הֵט אֲזַנְךָ וְשִׁמְעַ מִיָּד, וְאֵל תֹּאמֵר לְכַשְׂאֲפָנָה מַעֲסָקִי אֲשֶׁנָּה וְאֶעֱסוֹק

ה בור. ריק מכל דבר, ואפילו בטיב משא ומתן אינו יודע. והוא גרוע מעם הארץ. תרגום והאדמה לא תשם [נלאשית מ"ו], וארעא לא תבור: ולא עם הארץ חסיד. אבל ירא חטא אפשר שיהיה, שהרי הוא בקי בטיב משא ומתן: ולא הביישן למד. שהמתבייש לשאול שמא ילעיגו עליו, ישאר תמיד בספקותיו: ולא הקפדן. הרב שמקפיד על התלמידים כששואלים אותו, לא ילמד כראוי. אלא צריך שיסביר פנים בהלכה לתלמידיו: ולא כל המרבה בסחורה מחכים. דכתיב (דברים ל) ולא מעבר לים היא, אין התורה מצויה באותם שהולכים מעבר לים [עירובין נ"ה ע"ב]: ובמקום שאין אנשים. לישב בראש ולהורות הוראות: ו על דאטפת אטפוך. רשע היית ומלסטם את הבריות ומציפן בנהר, ובאותה מדה מדדו לך: וסוף מטיפיך יטופוך. שלא היה

שָׁמָא לֹא תִפְנָה: ה הוא הָיָה אֹמֵר, אֵין בּוֹר יֵרָא חֲטָא, וְלֹא עִם הָאָרֶץ חֲסִיד, וְלֹא הַבֵּישָׁן לָמַד, וְלֹא הַקְּפָדָן מְלַמֵּד, וְלֹא כָּל הַמְרַבֵּה בְּסַחֲוֵרָה מַחְכִּים. וּבְמִקוּם שָׂאִין אַנְשִׁים, הַשְׁתַּדְּל לְהִיּוֹת אִישׁ: ו אָף הוּא רָאָה גְּלַגְלַת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. אָמַר (לָהּ), עַל דְּאֵטְפָתָּ, אֵטְפוּךָ. וְסוּף מְטִיפִיךָ יֵטוּפוּן:

משנת אליעזר

בדברי תורה שָׁמָא לֹא תִפְנָה וְנִמְצָא שֶׁבִטְלַת מַעֲסַק הַתּוֹרָה, פִּי אֵין מַחְסוֹר לְעִנְיָנִים הַמְּפָרְעִים הַמִּתְחַדְּשִׁים בְּכָל יוֹם, אֲלֵא עֲשֵׂה תוֹרְתְךָ קִבֵּעַ וּמְלֹאכְתְךָ אֲרָעִי. (ה) הוּא הִלֵּל הָיָה אֹמֵר, אֵין בּוֹר אָדָם רִיק וְהוּא גְרֹעַ מֵעַם הָאָרֶץ שָׂאִינוּ יוֹדְעַ בְּמִשָּׂא וּמִתֵּן, אֵינוּ יָכוֹל לְהִיּוֹת יֵרָא חֲטָא פִי מִתּוֹף הַרְיָקָנוֹת שָׁבוּ אֵינוּ יוֹדְעַ לְהַשְׁמֵר מִן הָעֵבִירוֹת, וְלֹא עִם הָאָרֶץ אָף עַל פִּי שִׁיּוֹדֵעַ מִנְהֶגוֹ שֶׁל עוֹלָם וּמַעֲרָב עִם הַבְּרִיּוֹת אֵינוּ יָכוֹל לְהִיּוֹת חֲסִיד שָׂאִין בְּיָדוֹ דַּעַת לְבוֹא עַד קֶצֶה הָאֲחֵרוֹן לַעֲשׂוֹת לְפָנִים מִשׁוֹרַת הַדִּין, וְלֹא הַבֵּישָׁן מְלִשְׂאוֹל לָמַד דַּעַל יָדֵי הַבּוֹשָׁה שְׁבוֹשׁ מְלִשְׂאוֹל שָׁמָא יִלְעִיגוּ עָלָיו חֲבִירָיו יִשְׂאָר בְּסַפְקוֹת וְלֹא הֵרַב הַקְּפָדָן עַל הַתְּלַמִּידִים יָכוֹל לְהִיּוֹת מְלַמֵּד לָהֶם דֵּי הַצּוּרָף, אֲלֵא אִם מִתְקַשֵּׁים לְהַבִּין תְּשׁוּבָתוֹ יַחְזוֹר עִמָּהֶם עַד שֶׁיִּבְיֵנוּ דֵּי הַצּוּרָף, וְלֹא כָּל הַמְרַבֵּה בְּסַחֲוֵרָה מַחְכִּים דְּכִתִּיב בַּתּוֹרָה (דברים ל, יג) וְלֹא מֵעֵבֶר לִים הִיא, וְדַרְשִׁינָן (ערובין נה, א) לֹא תִמְצָא דְבָרֵי תּוֹרָה בְּאוֹתָן שֶׁהוֹלְכִים לִים לְסַחֲוֵרָה, כִּיּוֹן שְׁעוֹשָׂה מְלֹאכְתּוֹ קִבֵּעַ וְתוֹרָתוֹ אֲרָעִי, לֹא יִתְחַכֵּם לְעוֹלָם (רבינו יונה), וּבְמִקוּם שָׂאִין אַנְשִׁים לְהוֹרוֹת הַדְּנִים הַשְׁתַּדְּל לְהִיּוֹת אִישׁ וְלִהְיוֹרוֹת הוֹרָאוֹת, וְאִם רְאִיתָ דוֹר שֶׁהַתּוֹרָה מִתְרַשְׁלַת עִמּוֹד וְהַשְׁתַּדְּל בָּהּ.

(ו) אָף הוּא הִלֵּל רָאָה גְּלַגְלַת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם. וְהִפִּיר בְּאָדָם זֶה שֶׁהִיָּה מְלִסְטָם אֶת הַבְּרִיּוֹת אָמַר לָהּ, עַל דְּאֵטְפָתָּ, שֶׁהִטְבַּעְתָּ אַנְשִׁים אַחֵרִים בְּנֶהֱרָ, אֵטְפוּךָ הִטְבִּיעוּ אֹתְךָ בְּנֶהֱרָ, דְאָף עַל פִּי שֶׁבְטְלוּ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵין מְעִנְיָשִׁים, אֲבָל מִן הַשְּׂמִים לֹא בְטַל (סנהדרין לו, ב), וְסוּף מְטִיפִיךָ אֵלוֹ שֶׁהִטְבִּיעוּךָ כִּיּוֹן שְׁלֹא הָיָה לָהֶם רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין יֵטוּפוּן יִטְבְּעוּ הֵן עֲצָמוֹ. דְּכָל הַהֲרָגוֹ חִיב מִיתָהּ.

ז הוא הָיָה אוֹמֵר, מְרַבֵּה בְּשׂוֹר,
 מְרַבֵּה רְמָה. מְרַבֵּה נְכָסִים,
 מְרַבֵּה דְאָגָה. מְרַבֵּה נָשִׁים,
 מְרַבֵּה כְּשָׁפִים. מְרַבֵּה שְׁפָחוֹת,
 מְרַבֵּה זְמָה. מְרַבֵּה עֲבָדִים,
 מְרַבֵּה גְזוּל. מְרַבֵּה תוֹרָה, מְרַבֵּה
 חַיִּים. מְרַבֵּה יְשִׁיבָה, מְרַבֵּה
 חֲכָמָה. מְרַבֵּה עֲצָה, מְרַבֵּה

הדבר מסור בידן להרגך, אלא לבית
 דין, והקב"ה מסוך בידן שמגלגלים
 חובה ע"י חייב, ועתיד הוא אח"כ לתבוע
 מהן מיתתך: ז מרבה בשר מרבה
 רמה. המרבה באכילה ושתייה עד
 שנעשה שמן ובעל בשר, מרבה עליו
 רמה בקבר, וקשה רמה למת כמחט
 בבשר החי. וקמשמע לן האי תנא, שכל
 ריבויין קשים לאדם חוץ מריבוי תורה
 וחכמה וצדקה: מרבה דאגה. שמא
 יגזלוהו מבית המלך או שמא יבואו
 עליו לסטים ויהרגוהו. וחסידי אחד היה
 מתפלל, המקום יצילני מפיוזור הנפש.
 ושאלו ממנו מהו פיוזור הנפש, אמר

להם שיהיו לו נכסים מרובים מפוזרים במקומות הרבה וצריך לפזר נפשו לחשוב לכאן ולכאן:
 מרבה נשים מרבה כשפים. סדרא נקיט ואזיל. בתחלה אדם מקשט עצמו ואוכל ושותה
 ומרבה בשר, ואח"כ מבקש להרבות נכסים, ולאחר שהרבה נכסים ורואה שיש בידו סיפוק
 לפרנס נשים רבות הוא מרבה לו נשים, ולאחר שהרבה נשים כל אחת צריכה שפחה שתשמנה
 הרי מרבה שפחות, וכיון שיש לו בני בית מרובין צריך לשדות וכרמים לספק יין ומזון לבני
 ביתו ומרבה עבדים לעבוד השדות והכרמים. לכך הן שנויין בסדר זה: מרבה תורה מרבה
 חיים. דכתיב (דנ"ג י') כי היא חייך ואורך ימך: מרבה חכמה. שנותן טעם לדבריו, והסברות
 שלו מתישבות על לב השומעין: מרבה ישיבה. הרבה תלמידים מתקבצים ובאים לשמוע
 סברותיו. ואית דגרסי, מרבה ישיבה מרבה חכמה, מי שמרבה בתלמידים, התלמידים מחדדים
 אותו ומרביין ומוסיפין על חכמתו: מרבה עצה. מי שמרבה ליטול עצה. מרבה תבונה. מבין

משנת אליעזר

ז) הוא הָלַל הָיָה אוֹמֵר, לְהִרְאוֹת שְׁמָה שְׁמַרְבֵּה בְּעַסְקֵי הַגּוֹף הוּא לְרַעָה.
 מְרַבֵּה בְּשׂוֹר עַל יְדֵי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה וְעִידוּן יִתֵּר, שְׁנַעֲשֶׂה בְּעַל בְּשׂוֹר מְרַבֵּה
 עָלָיו רְמָה אַחַר מִיתָתוֹ, וְקָשָׁה רְמָה לְמַת כְּמַחַט בְּבֶשֶׂר חַיִּי (ברכות יח, ב), מְרַבֵּה
 נְכָסִים, מְרַבֵּה דְאָגָה שְׂדָאָג שְׁלֵא יֵאָבֵד לוֹ כְּסָפוֹ, מְרַבֵּה נָשִׁים, מְרַבֵּה
 כְּשָׁפִים שְׁנָשִׁים מְצִיּוֹת יוֹתֵר בְּכְשָׁפִים (סנהדרין סז, א). מְרַבֵּה שְׁפָחוֹת לְשִׁמְשׁוֹ,
 מְרַבֵּה זְמָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מְרַבֵּה עֲבָדִים, מְרַבֵּה גְזוּל שְׁסִתָּם עֲבָדִים חֲשׂוּדִים
 בְּגְזוּל. עַד כָּאֵן בְּרַעַת הַרְבּוּי בְּעַסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. אֲבָל הַרְבּוּי בְּעַסְק הַמְצוֹת, אִם
 מְרַבֵּה תוֹרָה, מְרַבֵּה חַיִּים דְּכִתִּיב (דברים ל, כ) כִּי הוּא חֵיף, וְכִתִּיב (משלי י, כז),
 יִרְאֵת ה' תוֹסִיף יָמִים. מְרַבֵּה יְשִׁיבָה שְׁמַרְבֵּה יְשִׁיבָתוֹ בְּתַלְמִידִים מְרַבֵּה חֲכָמָה
 שְׁמַחְדִּדִין אֹתוֹ וּמְכַחֲמִין אֹתוֹ, כְּדָאֲמַרְיֵן (תענית ז, א), וּמַתְלַמִּידֵי יוֹתֵר מִכָּלֵם, (*
 מְרַבֵּה עֲצָה לְהַתְיַעַץ עַל כָּל דְּבַר מְרַבֵּה תְבוּנָה שְׁמַבִּין דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר. שְׁנֵאֲמַר

(* יש גירסא ברע"ב, מרבה חכמה, דהינו שנותן טעם לדבריו, והסברות שלו
 מתישבות על הלב, מרבה ישיבה, שהרבה תלמידים מתקבצים אליו, וכן היא הגירסא
 ברבינו יונה.

דבר מתוך דבר מעצות שיועציו נותנים לו: מרבה צדקה מרבה שלום. שנאמר (ישעיה ל"ג) והיה מעשה הצדקה שלום: ח אל תחזיק טובה לעצמך. לומר הרבה תורה למדתי. ולפי שהוא לא הניח לא מקרא ולא משנה הלכה ואגדה שלא למד [נסוכה כ"ח ע"א, נבא נמלא קל"ד ע"א] היה אומר כן: בור סוד. גרסינן, ולא בור סיד. כלומר, כבוד טוח בסיד: שאינו מאבד טפה. כך הוא אינו שוכח דבר אחד מתלמודו: אשרי יולדתו. מאושר במדות טובות עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילדתו. ויש אומרים,

חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן, רבי אליעזר בן הרקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערף. הוא היה מונה שבחן. רבי אליעזר בן הרקנוס, בור סוד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו.

משנת אליעזר

(משלי יב) שומע לעצה חכם מרבה צדקה, מרבה שלום שנאמר (ישעיה לב, יז), והיה מעשה הצדקה שלום, וגם על ידי שמיעת אחרים לעשות צדקה מרבה שלום בעולם על ידי זה שתתרבה האהבה בעולם, קנה שם טוב על ידי דברים הנזכרים, קנה קנין לעצמו שהמרבה נכסים, במותו עוזבן לאחרים, אבל בקנה שם טוב, הרי הוא לעצמו (רבינו יונה). וכן אם קנה לו דברי תורה, קנה לו

חיי העולם הבא.

ח) רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר, אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, פי לכה נוצרת לשם כך יצאת לאויר העולם (רש"י) יש מאין, והרי אתה כבעל חוב שפורע חבו, ולפי שרבן יוחנן בן זכאי לא הניח שום דבר בתורה שלא למד (כבא בתרא קלד, א) היה אומר כן. חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי שהיו מיתדין שבתלמידיו ואלו הן, רבי אליעזר בן הרקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערף. הוא רבן יוחנן בן זכאי היה מונה שבחן. רבי אליעזר בן הרקנוס הוא כמו בור סוד שטחו קירותיו בסיד שאינו מאבד טפה כך אינו שוכח מתלמודו. רבי יהושע (בן חנניה), אשרי יולדתו. שהיה מושלם בכל המעלות וגם מקורב למלכות,

רַבִּי יוֹסִי הַפְּהֵן, חָסִיד. רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, יֵרָא חֲטָא.
וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְף, מַעֲיִן
הַמִּתְגַּבֵּר. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם
יְהִי כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף
מֵאֲזַנִּים, וְאֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס
בְּכַף שְׁנֵיָה, מְכַרֵּעַ אֶת כָּלָם.
אָבָא שְׁאוּל אוֹמֵר מִשְׁמוֹ, אִם
יְהִי כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף
מֵאֲזַנִּים וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס
אֶף עִמָּהֶם, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְף
בְּכַף שְׁנֵיָה, מְכַרֵּעַ אֶת כָּלָם:
ט אָמַר לָהֶם, צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוּהִי
דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּדְבַק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵינַי

על שם שהיא גרמה לו שיהא חכם, שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעירה ואומרת להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעמי שיהיה חכם, ומיום שנולד לא הוציאה ערשתו מבית המדרש כדי שלא יכנסו באזניו אלא דברי תורה: חסיד. שעושה לפנים משורת הדין: ירא חטא. מחמיר על עצמו ואוסר עליו דברים המותרים, מיראתו שמא יבא לידי חטא. דאם לא כן מאי רבותיה, אפילו עם הארץ אפשר להיות ירא חטא: מעיין המתגבר. לבו רחב ומוסיף פלפול וסברות מדעתו: אבא שאול אומר משמו. של רבן יוחנן בן זכאי: ואלעזר בן ערף בכף שניה. מצאתי כתוב, דאבא שאול לא נחלק על ת"ק, ושני הדברים אמרם רבן יוחנן בן זכאי, ושניהם אמת, דלענין הבקיאות והזכרון היה רבי אליעזר מכריע, ולענין החריפות והפלפול היה רבי אלעזר בן ערף מכריע:

משנת אלעזר

שכלם אומרים עליו אשרי יולדתו, ויש מפרשים, דאמו גרמה לו שהיתה מחזרת על כל בתי כנסיות שבעיר, ואומרת להם בקשו רחמים על בני שיהא חכם, ומיום שנולד לא הוציאה ערשו מבית המדרש, שלא יכנסו באזניו רק דברי תורה. רבי יוסי (הפהן) חסיד שעשה בכל דבר לפנים משורת הדין. רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא שהיה גודר עצמו בגדרים וסיגים שלא יבא לידי חטא. ורבי אלעזר בן ערף, מעיין המתגבר שמחדש הרבה דברים בתורה מדעתו כמעין המתגבר. הוא רבן יוחנן בן זכאי היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הרקנוס בכף שניה היה מכריע את כלם לפי גודל הבקיאות והזכרון שהיה לו. אבא שאול אומר משמו של רבן יוחנן בן זכאי אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הרקנוס אף עמיהם, ורבי אלעזר (בן ערף) בכף שניה היה מכריע את כלם בפילפול ובסברא, ואינו חולק עם תנא קמא, רק זה מזרי לענין הזכרון וזה מזרי לענין הפלפול וסברא.

ט אומר רבן יוחנן בן זכאי להם, צאו וראו איזוהי דרך ישראל שצריך שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר, עין טובה שישתפק במה שיש

ט עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו מבקש דברים יתירים ואינו מקנא כשרואה שיש לחבריו יותר ממנו: חבר טוב. שמוכיחו כשרואה אותו עושה דבר שאינו הגון: שכן טוב. מצוי אצלו בין ביום בין בלילה, ואילו חבר טוב אינו מצוי אצלו בכל עת: הרואה את הנולד. צופה ומביט במה שעתיד להיות, ומתוך כך נמצא מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה: לב טוב. לפי שהלב הוא המניע לכל שאר הכוחות והוא המקור שממנו נובעים כל הפעולות. ואע"פ שיש לפעולות איברים מיוחדים, מכל מקום הכח המעורר לכל התנועות הוא בלב, לפיכך אמר ר' אלעזר לב טוב. ומפני זה אמר ר' יוחנן בן זכאי רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם: איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. הוצרך לשאול מהם זה, ולא

הבין מתוך דבריהם הראשונים שהדרך הרעה היא הפך הדרך הטובה, לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע, כי מדת החסידות והוא העושה לפנים משורת הדין היא טובה, ומי שאינו חסיד ומעמיד דבריו על דין תורה אינו רע, ואפשר היה לומר, שאם ההסתפקות והיא עין טובה

משנת אליעזר

לו ואינו מקנא כשרואה שחבירו יש לו יותר ממנו, ושמש בחלקו. רבי יהושע אומר, חבר טוב. שמוכיחו כשרואה בו דבר שאינו הגון. רבי יוסי אומר, שכן טוב שמצוי לידו ביום ובלילה, ורבינו יונה מפרש שכן טוב שיהיה הוא שכן טוב לכל שכניו וכן חבר טוב. רבי שמעון אומר, הרואה את הנולד שצופה ומביט במה שעתיד להיות ומתוך כך חשב כל דרכיו ומחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. רבי אלעזר אומר, לב טוב שעל ידי שיש לאדם לב טוב הוא טוב גם לשכניו ולחבריו ולכל העולם, ורוצה להנות את כלם, ורבינו יונה מפרש, זהו הסבלן שאינו קצר רוח ומתרחק ממדת הכעס, ומשיב במענה רך, אף כי יעשו לו רע יסבלהו, ואין מר בפיהו, פי חפו ממתקים וכלו מחמדים. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי רואה אני את דברי אלעזר בן ערך שאומר לב טוב מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם. לפי שהלב הוא המניע לכל שאר הכחות. אמר להם, צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם ולא נפן להבין מחלק הראשון, דלפעמים יש מדות טבות והחסר מהם אינו רע כגון מדת החסדות שעושה לפנים משורת הדין, שמי שאינו חסיד ומעמיד על דין תורה אינו נקרא רע, רבי אלעזר אומר, עין רעה. רבי יהושע אומר, חבר רע. רבי יוסי

אומר, שכן רע. רבי שמעון
 אומר, הלזה ואינו משלם. אחד
 הלזה מן האדם, פלזה מן
 המקום ברוך הוא, שנאמר
 (תהלים לז) לזה רשע ולא ישלם,
 וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר
 אומר, לב רע. אמר להם, רואה
 אני את דברי אלעזר בן ערף
 מדבריכם, שבכלל דבריו
 דבריכם: י הם אמרו שלשה
 דברים. רבי אליעזר אומר, יהי
 כבוד חברך חביב עליך כשליך,
 ואל תהי נוח לכעוס. ושוב יום
 אחד לפני מיתתך. והוי מתחמם
 כנגד אורן של חכמים, והוי

היא דרך טובה, בקשת היתרונות אינו
 דרך רעה, לפי שאינו מזיק לשום אדם
 בזה, וכן בשאר המדות. לפיכך הוצרך
 לשאול מהם איזו היא דרך רעה שיתרחק
 ממנה האדם: הלזה ואינו משלם. הוא
 הפך הרואה את הנולד, שאם לא ישלם
 לא ימצא מי שילוונו ויהיה מוטל ברעב.
 ולא אמר סתם, מי שאינו רואה את הנולד,
 לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הנולד
 שלא יבוא לידי תקלה, שיציל עצמו בבוא
 הנולד ההוא: וצדיק חונן ונותן. הקב"ה
 שהוא צדיקו של עולם חונן ונותן למלזה
 מה שלזה זה ממנו ולא פרע לו, נמצא
 הלזה נשאר חייב למקום: י הם אמרו
 שלשה דברים. בדרך ארץ ובמוסרים
 ובמדות. דאילו בענין האסור והמותר
 והפטור והזהיר, הכריז הכה אמרו. אי
 נמי, אלו השלשה דברים היו מרגלא
 בפומייהו תמיד: יהי כבוד חברך חביב
 עליך כשליך. ואימתי יהא זה כשלא תהי
 נוח לכעוס, שאם אתה נוח לכעוס אי
 אפשר שלא תזלזל בכבוד חברך. הרי
 דבור אחד. ושוב יום אחד לפני מיתתך,
 הרי שנים. והשלישי, הוי מתחמם כנגד
 אורן של חכמים וכו': שוב יום אחד
 לפני מיתתך. לפי שאין אדם יודע אימתי

משנת אליעזר

אומר, שכן רע. רבי שמעון אומר, הלזה ואינו משלם שהוא הפוך
 הרואה את הנולד, כיון שאינו יודע בשעת ההלזה מאיזה מקום ישלם, וברי
 מביא לדי כך שעוד הפעם לא ירצו להלות לו, ויכול למות ברעב חס ושלום.
 אחד הלזה מן האדם, פלזה מן המקום ברוך הוא, שנאמר (תהלים לז, כא)
 לזה רשע ולא ישלם, וצדיק הקדוש ברוך הוא שהוא צדיקו של עולם חונן
 ונותן למלזה מה שהלזה לא שלם לו, נמצא שנשאר הלזה חייב למקום. רבי
 אלעזר אומר, לב רע. אמר להם רבן יוחנן בן זפאי רואה אני את דברי
 אלעזר בן ערף (מדבריכם), שבכלל דבריו דבריכם.

(י) הם תלמידי רבן יוחנן בן זפאי אמרו שלשה (שלשה) דברים שהנה פל
 אחד מהם רגיל בשלשה דברים לאמרם. רבי אליעזר היה אומר. א) יהי
 כבוד חברך חביב עליך כשליך ככבודך ואל תהי נוח לכעוס שאם אתה
 נוח לכעוס אי אפשר שלא תזלזל בכבוד חברך. ב) ושוב יום אחד לפני
 מיתתך וכיון שאין אדם יודע יום מיתתו, נמצא כל ימיו בתשובה. ג) והוי
 מתחמם כנגד אורן של חכמים פירושו, שתהא קרוב להן כדי שתלמד

זְהִיר בְּגַחְלַתֵּן שְׁלֵא תִכּוֹה, שְׁנִשְׁיִכְתֵּן נְשִׁיכַת שׁוּעֵל, וְעִקִּיצְתֵּן עִקִּיצַת עֵקֶרֶב, וְלִחִישְׁתֵּן לְחִישַׁת שְׂרָף, וְכֹל דְּבַרְיֵהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ: יֵא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עֵינַי הֲרַע, וַיֵּצֵר הֲרַע, וְשִׁנְאֵת הַבְּרִיּוֹת, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם: יֵב רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, יְהִי מְמוֹן חֲבֵרְךָ חֹבֵיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלֶךְ. וְהִתְקַן עֲצֻמְךָ לְלַמּוֹד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יְרוּשָׁה לָךְ.

ימות, יעשה תשובה היום שמא ימות למחר: והוי זהיר בגחלתך. שלא תנהג בהן קלות ראש: שלא תכוה. שלא תיענש על ידן: נשיכת שועל. רפואתו קשה, לפי ששיניו דקות ועקומות ועקושות וצריך הרופא לחתוך הבשר באזמל ולהרחיב הנשיכה: עקיצת עקרב. קשה מנשיכת נחש: ולחישתן. דיבורן: לחישת שרף. כהבל היוצא מפי השרף, ששורף בשעה שהוא לוחש. פירוש אחר, השרף הזה אינו מקבל לחש כשאר נחשים, כדכתיב (פסלס י"ט) אשר לא ישמע לקול מלחשים, כך תלמיד חכם אם תקניטנו ותבוא לפייסו אינו מקבל פיוס: יא עין הרע. כמו עין רעה. שאינו מסתפק במה שיש לו ומחזר אחר דברים אחרים. ויש מפרשים עין הרע, שמכניס עין הרע בממון חבירו או בבניו ומזיק לו: ושנאת הבריות. שנאת חנם. ורמב"ם פירש, שמואס חברת הבריות ואוהב לישוב יחידי. ואני שמעתי, אדם קשה שמביא עליו שנאת הבריות וגורם שהכל שונאים אותו: יב התקן עצמך ללמוד תורה. שלא תאמר הואיל ואבי חכם ואבי אבי חכם, תורה חוזרת לאכסניא שלה ואיני צריך לבקש אחריה:

אוצרות התורה
אוצרות השות

משנת אליעזר

ממעשיהן, ועם כל זה והוי זהיר בגחלתן של תלמידי חכמים לנהוג בהן כבוד, כדי שלא תכוה שלא תיענש על ידן, שנשיכתן נשיכת שועל שיש לו שנים עקשות ועקומות ונכנס לתוך הבשר, ועקיצתן עקיצת עקרב, שהיא קשה משל נחש, ולחישתן דבורן לחישת שרף שמזיק בהבל פיו, ואינו נמנע על ידי מלחשין, כך תלמיד חכם אינו מקבל פיוס, וכל דבריהם כגחלי אש והזהר אפלו בגזרות שלהם, כגון יחוד הפנוייה, ואפלו היא טהורה.

(יא) רבי יהושע היה אומר. א) עין הרע שאינו מסתפק במה שיש לו, ויש מפרשים, שמכניס רעה בממון חבירו או בבניו ומזיק לו. ב) ויצר הרע. ג) ושנאת הבריות דהינו שנאת חנם, ורמב"ם מפרש, שונא חברת הבריות ויושב יחידי, ויש מפרשים, שעושה דברים שמביא עליו על ידי זה שנאת הבריות, מוציאין את האדם מן העולם שעל ידי זה יחלה וימות בלא עתו. יב) רבי יוסי היה אומר. א) יהי ממון חברך חביב עליך כשלקך. וכמו שאמרו רוצה בממונה שלא ישנו אותו מרצונה, כך הזהר בממון אחרים לקיים בו רצון בעליו. ב) והתקן עצמך במדות טובות כדי ללמוד תורה ואל תאמר פיון שאבי חכם היה תורה מחזרת על אכסניא שלה, מפני שאינה ירושה לך ומה שאמרו (בבא מציעא פה, א) אם אביו ואביו אביו ואביו אביו היו חכמים

וְכָל מַעֲשֵׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם :
יג רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הָיִי זָהִיר
בְּקִרְיַת שְׁמַע וּבִתְפִּלָּה.
וּכְשֶׁאָתָּה מִתְפַּלֵּל, אַל תַּעַשׂ
תְּפִלָּתְךָ קָבַע, אֲלֵא רַחֲמִים
וְתַחֲנוּנִים לְפָנָי הַמָּקוֹם בְּרוּךְ
הוּא, שְׁנֹאֲמַר (יואל ב) פִּי חֲנוּן
וְרַחוּם הוּא אֲרָךְ אַפִּים וְרַב חֶסֶד
וְנָחֵם עַל הָרָעָה. וְאַל תְּהִי רָשָׁע
בְּפָנָי עֲצֻמָּךְ :

וכל מעשיך יהיו לשם שמים. אף בשעה שאתה עוסק באכילה ושתייה ובדרך ארץ לא תתכוין לההנות גופך, אלא שתהיה בריא לעשות רצון קונך: יג הוי זהיר בקריאת שמע. לקרותו בעונתו. וכן בתפלה, להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה: קבע. כאדם שיש עליו חובה דבר קבוע ואומר אימתי אפרוק מעלי חוב זה. אי נמי, קבע, כאדם שקבוע לו לקרוא פרק אחד פרשה אחת, שאומר אותה בקריאה בעלמא, ואינו אומרה בלשון תחנונים כאדם שמבקש רחמים: כי אל חנון ורחום הוא. רוצה בתחנונים, ועל ידי התחנונים הוא מרחם מיד: ואל תהי רשע בפני עצמך. אל תעשה דבר שהיום ולמחר תרשיע את עצמך בו. והרמב"ם פירש, אל תהי רשע בעיניך כלומר לא תחזיק עצמך כרשע, שמתוך כך אתה יוצא לתרבות רעה לגמרי. ואני שמעתי, אל תהי רשע בדבר זה שתפרוש מן הצבור ותעמוד בפני עצמך:

משנת אליעזר

בתורה שאז התורה מחזרת על אכסניא שלה, זה רק בשמתקן עצמו לכך. ג) וְכָל
מַעֲשֵׂיךָ אֶפְלוּ בְּצַרְכֵי הַגּוֹף וְהַרְכוּשׁ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם שְׁפֹשְׂאוֹכֵל יֵהָא פּוֹנְתוּ
כְּדִי שְׂיֵהָא גּוּפוּ בְּרִיא לְעִבּוּדַת הַבּוֹרָא, וְכֵן בְּשַׁעַת הַטִּיּוֹל, וְכֵן בְּשַׁעַת שְׁעוֹסָךְ
בְּמִשָּׂא וּמִתָּן.

יג) רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נַתְנָאֵל הֵיָּא אוֹמֵר. א) הָיִי זָהִיר בְּקִרְיַת שְׁמַע לְקִרְוֹתָהּ
בְּזְמַנָּה שֶׁל שְׁחִרִית עַד רַבִּיעַ הַיּוֹם, וְשֶׁל עֲרֵבִית לְכַתְּחִלָּה עַד חֲצוֹת, וּבִתְפִּלָּה
בְּזְמַנָּה, עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם. * (ב) וּכְשֶׁאָתָּה מִתְפַּלֵּל, אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קָבַע
כְּאִדָּם שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיו חוֹב וְיִמְחַכֶּה שִׁיפְטֵר מִמֶּנּוּ, אִי נָמִי, כְּאִדָּם שֶׁקָּבַע לוֹ לְקִרְא פֶּרֶק
אֶחָד שְׂאִינוּ אוֹמְרֵהּ בְּלִשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. אֲלֵא הֵם רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים שְׁמִבְּקֵשׁ לְפָנָי
הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא שִׁיעֲשֶׂה בְּקִשְׁתּוֹ כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר (יואל ב, יג) פִּי א' חֲנוּן
וְרַחוּם הוּא רוֹצֵה הוּא בְּתַחֲנוּנִים אֲרָךְ אַפִּים וְרַב חֶסֶד וְנָחֵם עַל הָרָעָה
אִם מְרַבֶּה בְּתַחֲנוּנִים לְפָנָיו. ג) וְאַל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנָי עֲצֻמָּךְ שְׁמַתוּךָ כִּף יוֹצֵא
לְתַרְבוֹת רָעָה, שְׁחוֹשֵׁב בְּעֲצָמוֹ שְׂאִינוּ יְכוֹל לְחַזּוֹר בְּתִשׁוּבָה, וְאִם בָּאָה עֲבִירָה
לְיָדוֹ אִינוּ נִמְנָע מִמֶּנָּה, שְׁחוֹשֵׁב מֵה שְׁעֵבֵר מְקוֹדֵם, וְהִיא קְלָה כְּנִגְדַּ מֵה שְׁעֵבֵר,
אֲלֵא יַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ כְּבִנוּנִי, וּמִמִּילָא יֵהָא רִץ אַחַר מִצְוֵה קְלָה וּבּוֹרַח מִן הָעֲבִירָה
(רבינו יונה). וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים, אַל תְּהִי רָשָׁע בְּדָבָר זֶה שְׁתִּפְרוּשׁ מִן הַצְּבוּר וְתַעֲמוּד
בְּפָנָי עֲצֻמָּךְ.

(* שְׁמַנְחָה כְּשֶׁתִּשְׁקַע הַשֶּׁמֶשׁ כָּבַר אִינוּ יְכוֹל לְהִתְפַּלֵּל, וּמַעֲרִיב זְמַנָּה כָּל הַלַּיְלָה, וּבְהָאִיר אִינוּ יְכוֹל לְהִתְפַּלֵּל.

יד לאפיקורוס. לשון הפקר, שמבזה את התורה ומחשיבה כאילו היא הפקר. אי נמי, משים עצמו כהפקר ואינו חס על נפשו לחוש שמא תבוא עליו רעה על שמבזה את התורה או לומדיה: ודע לפני מי אתה עמל. בתשובה זו שאתה משיב לאפיקורוס. שלא יפתה לבך לנטות לדעתו: טו היום קצר. חיי העולם הזה קצרים הם: והמלאכה מרובה. התורה ארוכה מארץ מדה: ובעל הבית דוחק. שנאמר (יהושע 6) והגית בו יומם ולילה: טז לא עליך המלאכה לגמור. לא שכרך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה. ושמה תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר, ולא אתה בן חורין ליבטל. על כרחך העול מוטל עליך לעבוד:

יד רבי אלעזר אומר, הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס. ודע לפני מי אתה עמל. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך: טו רבי טרפון אומר, היום קצר והמלאכה מרבה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק: טז הוא היתה אומר, לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה.

אם למדת תורה הרבה, נותנים לך שכר הרבה. ונאמן

משנת אליעזר

(יד) רבי אלעזר הנה אומר. א) הוי שקוד ללמוד תורה שתדע אותה בידיעה ברורה ויחזקה, ואז, ב) ודע תדע מה שתשיב לאפיקורוס שמבזה את התורה מלשון הפקר, אי נמי, משים עצמו כהפקר ואינו חס על נפשו לחוש שמא תבא עליו רעה על שמבזה את התורה ולומדיה. ג) ודע לפני מי אתה עמל לפני בוחן לבות פליות ולב, ולא יפתך לבך אחרי דעתו ונאמן הוא בעל מלאכתך הקדוש ברוך הוא שישלם לך בעתיד שכר פעלתך פדכתיב (ויקרא יח, ג) אני ה' נאמן לשלם שכר.

טו) רבי טרפון הנה אומר, היום דהינו שנות האדם בעולם הזה קצר שנאמר (איוב ח, ט), פי צל ימינו, והמלאכה מרבה שהתורה ארבה מארץ מדה (איוב יא, א), והפועלים אלו בני אדם עצלים פי גם החכמים מתעצלים קצת, שטבע האדם משך לעצלות, והשכר הרבה פדכתיב (משלי ח, יא) וכל חפצים לא ישוו בה, ובעל הבית דוחק פדכתיב (יהושע א, ח) והגית בו יומם ולילה. טז) הוא רבי טרפון הנה אומר, לא עליך המלאכה לגמור ולא תעלה בדעתך ביון שאני יכול לגמרה מה אועיל ביגיעתי, שלא שכרך ה' לגמרה, ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה ואין אתה יכול לומר איני לומד ואותר על השכר, כי הוא בוראך ואתה בעבד לו להגות יומם ולילה, ולא תאמר הואיל ואיני חייב לגמור את המלאכה אלא אלמוד בכל יום שעה אחת, שהרי אם למדת תורה הרבה, נותנים לך שכר הרבה אף על פי ששניהם לא נתבטלו

לעתיד לבוא. לעולם הבא:

הוא בעל מלאכתך שישלם לך
שכר פעלתך. ודע, מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא:

פרק ג

א עקביא. מטפה סרוחה. טפה שכבת זרע. ואע"פ שבשעת העבור אינה סרוחה, שאינה מסרחת ברחם האשה עד לאחר שלשה ימים וכשתסריח אינה ראויה להזריע, מכל מקום קרי לה טפה סרוחה מפני שהיא קרובה להסריח מיד כשהיא חוץ למעי האשה. והמסתכל שבא מטפה סרוחה, ניצול מן הגאווה. והמסתכל שעתיד לילך למקום עפר רמה ותולעה, א עקביא בן מהללאל אומר, הסתפל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה. דע, מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת, מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך, למקום עפר רמה

משנת אליעזר

לגמרי, המתאמץ ביותר מקבל שכר יותר ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך ולא ידיחך בלך ושוב, אלא ישלם לך בנאמנות. ודע, מתן שכרן של צדיקים ינתן לעתיד לבוא לעולם הבא, ומתוך כך אל תתמה בראותך הצדיקים ברעה, וכמו שכתוב (משלי לא, כה) ותשחק ליום אחרון, ומתוך כך שאתה מעלה חסדיו של הקדוש ברוך הוא, תוסיף בו אהבה.

אוצרות התורה
אוצרות השו"ע

פרק ג

אחר שגמר התנא שלשלת הקבלה עד רבינו הקדוש, חזר למאמרי התנאים שהיו עד חבור המשנה.

א עקביא בן מהללאל היה אומר, הסתפל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה. א דע מאין באת. ב ולאן אתה הולך. ג ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת, מטפה סרוחה. שתחלת בריאת האדם מטפה שהיא במעט זמן נעשית סרוחה, ועל ידי זה נצול מגאווה ותשפל דעתו של אדם. ולאן אתה הולך * למקום עפר ומה תועיל ברדיפה אחר הבעצ שאינך לוקח אתה לא כסף ולא זהב רמה ותולעה ומה תועיל ברדיפה אחר התענוגים, כי מרבה בשר מרבה רמה, (לעיל פ"ב מ"ז) ועל ענין זה עשה שלמה המלך ספר קהלת שכתוב בו הבל הבלים, ובזה נצול מהתאנה אל הממון.

* נקט בלשון הוה, פי בכל יום מתקרב אל המיתה (תוי"ט).

ניצול מן התאוה והחמדה אל הממון. והמסתכל שעתיד ליתן דין וחשבון, פורש מן החטא ואינו נכשל בעבירה: ב בשלומה של מלכות. ואפילו של אומות העולם: חיים בלעו. דכתיב (מנקה 6) ותעשה אדם כדגי הים, מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחברו בולע את חבירו [ענינה וזה דף נד ע"ג]: יראי ה' איש אל רעהו. הרי כאן שנים: וידום. לשון קול דממה דקה, כדרך השונה יחידי שהוא שונה בלחש: כי נטל עליו. כאילו נתינת כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד:

ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ב רבי חנינא סגן הפהנים אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה, איש את רעהו חיים בלעו. רבי חנינא בן תרדיון אומר, שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר (תהלים א), ובמושב לצים לא ישב. אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר (מלאכי ג), אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי

משנת אליעזר

ולפני מי אתה עתיד לתן דין על עברה שעבר, וחשבון על המצוה שהיה יכול לעשות בזמן זה (לקוטי הגר"א סוף דרעים), לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאם יחטא אדם למלך בשר ודם אשר הוא היום פאן ומחר בקבר לא יבוש ממנו רק בעמדו לפניו, וכשחוטא נגד הקדוש ברוך הוא שהוא חי לעולם ומלא כל הארץ כבודו, ובשתו ממנו לתמיד, ובה פורש מהחטא. ב רבי חנינא סגן הפהנים היה אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות ואפלו מלכות עפ"ם שאלמלא מוראה על הבריות היה איש את רעהו חיים בלעו, ובשלמה יש שלום בעולם. רבי חנינא בן תרדיון היה אומר, שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה, הרי זה מושב לצים דמניח התורה ששכרה רב, ועוסק בדברי שיחה, דאין ליצנות גדולה מזו ממי שאומרים לו מנה זהובים שעה אחת וכל שתמנה יהיה שלך, והוא בטל מדברי תורה אחר שיודע השכר הגדול הזה, אינו, כי אם לץ (תו"ט), שנאמר (תהלים א, א) ובמושב לצים לא ישב וכתוב בתרייה (שם, ב) כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, הרי שקרא ישיבת הבטלה מושב לצים. אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה, שכינה (שרויה) ביניהם, שנאמר (מלאכי ג, טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון

יי וּלְחַשְׁבֵי שְׁמוֹ. אֵין לִי אֶלָּא
 שְׁנַיִם. מִיָּן שְׁאֶפְלוּ אֶחָד שְׁיֹשֵׁב
 וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר, שְׁנַאֲמַר
 (איכה ג), יֵשֵׁב בְּדַד וַיִּדַּם כִּי נָטַל
 עָלָיו: ג רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר,
 שְׁלֹשָׁה שְׁאֶכְלוּ עַל שְׁלַחַן אֶחָד
 וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דְּבַרֵי תוֹרָה,
 כָּאֵלוּ מִזְבְּחֵי מַתִּים,
 שְׁנַאֲמַר (ישעיה כח), כִּי כָּל
 שְׁלַחְנוֹת מְלֹאוּ קִיא צֹאֵה בְּלִי
 מְקוֹם. אֲבָל שְׁלֹשָׁה שְׁאֶכְלוּ עַל
 שְׁלַחַן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבַרֵי תוֹרָה,
 כָּאֵלוּ מְקוֹם בְּרוּךְ הוּא, שְׁנַאֲמַר (יחזקאל מא), וַיִּדְבַּר אֵלַי זֶה
 הַשְּׁלַחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה':

משנת אליעזר

לִפְנֵינוּ לִירְאֵי ה' וְלַחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, אֵין לִי לְלַמּוֹד מִמִּקְרָא זֶה אֶלָּא שְׁנַיִם
 שְׁלוֹמֵדִין, שְׁנַאֲמַר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, אֲבָל מִיָּן שְׁאֶפְלוּ אֶחָד שְׁיֹשֵׁב וְעוֹסֵק
 בַּתּוֹרָה, שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר, שְׁנַאֲמַר (איכה ג, כח) יֵשֵׁב
 בְּדַד וַיִּדַּם בְּקוֹל דְּמָמָה דְּקָה, כִּי הִלּוּמֵד יְחִידִי לוּמֵד בְּלַחֲשׁ, כִּי נָטַל
 עָלָיו הֲרַנִּי מִחֲשֵׁב לוֹ כָּאֵלוּ כָּל הַתּוֹרָה נְתוּנָה בְּשִׁבְלוֹ.

ג רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה שְׁאֶכְלוּ עַל שְׁלַחַן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו
 דְּבַרֵי תוֹרָה כִּיִּן שֶׁהֵם נִקְרְאוּ חֲבוּרָה, שְׁמִזְמִינִן בְּבִהְמִ"ז הָרִי הוּא כָּאֵלוּ
 אֶכְלוּ מִזְבְּחֵי מַתִּים תְּקַרְבַּת עֲבוּדָה זָרָה, כִּיִּן שְׁאוּכְלִין וְשׁוֹתִין וְנִהְיִין וְזָכְרוּן
 הַתּוֹרָה לֹא תַעֲלֶה עַל לִבָּן אוֹי לְהֵן אוֹי לְהִנְאָתָן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂכִיחַ לִפְטוֹר עֲצָמוֹ
 בְּכַרְפַּת הַמְּזוֹן (רע"ב ורש"י), שְׁנַאֲמַר (ישעיה כח) כִּי כָּל שְׁלַחְנוֹת מְלֹאוּ קִיא
 צֹאֵה בְּלִי מְקוֹם בְּשִׁבִיל שְׁלֹא הִזְכִּירוּ שְׁמוֹ שֶׁל מְקוֹם עַל הַשְּׁלַחַן. אֲבָל שְׁלֹשָׁה
 שְׁאֶכְלוּ עַל שְׁלַחַן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבַרֵי תוֹרָה, כָּאֵלוּ מְקוֹם שְׁלַחְנוֹ
 שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ הוּא, שְׁנַאֲמַר (יחזקאל מא) וַיִּדְבַּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחַן אֲשֶׁר
 לִפְנֵי ה' שְׁמַעְלָה עָלָיו כָּאֵלוּ הַקְּרִיב קִרְבָּנוֹת. וְהוּא רָמַז וַיִּדְבַּר אֵלַי כְּשֶׁדְּבַר דְּבַרֵי

ג ולא אמרו עליו דברי תורה. ובברכת
 המזון שמברכים על השלחן, יוצאין ידי
 חובתן, וחשוב כאילו אמרו עליו דברי
 תורה. כך שמעתי: מזבחי מתים.
 תקרובת עבודה זרה. דכתיב (מסיל ק"ו)
 ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים:
 מלאו קיא צואה. ועבודה זרה קרויה
 צואה, דכתיב (סעיף ל') צא תאמר לו: בלי
 מקום. בשביל שלא הזכירו שמו של
 מקום ברוך הוא על השלחן: שנאמר
 וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'.
 מיד כשדיבר בדברי תורה נקרא שלחן
 אשר לפני ה'. ויש אומרים מראשו של
 מקרא הוא יוצא, דכתיב והמזבח עץ
 שלש אמות, אל תקרי אמות אלא אמות,
 כמו יש אם למקרא. שלש כנגד תורה
 נביאים וכתובים, ואמרי לה מקרא משנה
 ותלמוד. שצריך אדם לדבר בהן על
 השלחן, ואז קרוי שלחן אשר לפני ה'.
 כך פירש רש"י:

ד הנעור כלילה והמהלך בדרך יחידי. ומחשב בלבו דברי הבאי: הרי זה מתחייב בנפשו. לפי שלילה הוא זמן למזיקים, והמהלך בדרך יחידי הוא בסכנה מפני הליסטים וכמה פגעים רעים, ואם היה מחשב בדברי תורה היתה משמרתו: ה עול מלכות. משא מלך ושרים: דרך ארץ. עמל וטורח הפרנסה, לפי שמלאכתו מתברכת: הפורק ממנו עול תורה. האומר קשה עולה של תורה ואיני יכול לסובלה: ו עשרה שהיו יושבים בדין. גרסינן: בעדת אל. ואין עדה פחותה מעשרה, שנאמר במרגלים (נמלני י"ד) עד מתי לעדה הרעה הזאת, יצאו יהושע וכלב, הרי עשרה: ומנין

ד רבי חנינא בן חכניאי אומר, הנעור כלילה והמהלך בדרך יחידי זה מתחייב בנפשו: ה רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ. וכל הפורק ממנו על תורה, נותנין עליו על מלכות ועל דרך ארץ: ו רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניה אומר, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר (תהלים פב), אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפלו

משנת אליעזר

תורה, מיד וזה השלחו אשר לפני ה', ויש מפרשים מריש הפסוק דכתיב ביה והמזבח שלש אמות כנגד תורה וכתובים, אל תקרי אמות אלא אמות מלשון יש אם למקרא ויש אומרים מקרא משנה וגמרא, ומיד ויאמר זה השלחן אשר לפני ה'.

ד רבי חנינא בן חכניאי היה אומר, הנעור כלילה והמהלך בדרך יחידי ומחשב בלבו דברי הבאי, והמפנה לבו לבטלה באותן השעות, ויש גורסין ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו שהן שעות רצויות ואין לו לחשוב בהן אלא דברים שהן רצוין לפני הבורא ברוך הוא, שאין לו מלאכה לעשות אז ואינו שומע קולות בני אדם ואם יפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו שמפסיד זמן שתוכל להיות לו מחשבה ברוחה ומסיר אותה מהרהור בדברי תורה.

ה רבי נחוניא בן הקנה היה אומר, כל המקבל עליו על תורה מעבירין ממנו על מלכות כיון שעושה תורתו עקר ומלאכתו עראי הקדוש ברוך הוא ישמרהו מפל דבר רע שלא יצטרף לבטל מדברי תורה וינצל מממלכת העריצים ועל דרך ארץ ולא יצטרף לעמל על הפרנסה שמלאכתו מתברכת. וכל הפורק ממנו על תורה נותנין עליו על מלכות ועל דרך ארץ.

ו רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניה היה אומר, עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל ואין עדה מעשרה, ומנין אפלו

אפילו חמשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט. שלשה דיינים ושני בעלי דינים: ומנין אפילו שלשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. האש והאור והמים שהם שלשה, על ארץ יסדה, על יסוד הארץ הם מקיפים. הרי לך ששלשה קרויין אגודה. אי נמי, מצינו שלשה קרוין אגודה, אגודת אוזב שהם שלשה קלחים. ויש ספרים שכתוב בהן ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה, שאדם אוגד בידו אחת שיש בה חמש אצבעות, וכלל אצבעות שביד קרויין אגודה. ובראש המקרא הוא אומר, הבונה בשמים מעלותיו, כלומר השכינה שהיא בשמים יורדת למטה לארץ כשיש שם אגודה עוסקים בתורה. ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט, שהדיינים הם שלשה: כי נטל עליו. לשון סכך. תרגום וסכות, ונטל, כלומר שהשכינה סוככת עליו: ז תן לו משלו. לא תמנע מלהתעסק בחפצי שמים בין בגופך בין בממונה שאינה נתון משלך, לא מגופך **הוא אומר** (דברי הימים א כט)

חמשה, שנאמר (עמוס ט), **ואגדתו על ארץ יסדה. ומנין אפילו שלשה, שנאמר** (תהלים פב), **בקרב אלהים ישפוט. ומנין אפילו שנים, שנאמר** (מלאכי ג), **אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'.**

ומנין אפילו אחד, שנאמר (שמות כ), **בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיה: ז רבי אלעזר איש ברתותא אומר, תן לו משלו, שאתה ושלך שלו. וכן בדרך הוא אומר** (דברי הימים א כט)

משנת אליעזר

חמשה שנאמר (עמוס ט) **ואגדתו על ארץ יסדה** והיך נקראת אגדה שיש בה חמשה אצבעות, **ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט שהדיינים הם שלשה ומנין אפילו שנים שנאמר** (מלאכי ג), **אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו' ומנין אפילו אחד שנאמר** (שמות כ) **בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיה.** ובגמרא (ברכות ו) וכי מאחר דאפלו חד תרי מבעיא, תרי מכתבן מליהו בספר הזכרונות, חד לא מכתבן מליהו בספר הזכרונות, וכי מאחר דאפלו תרי תלתא מבעיא, מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קא משמע לן דדינא נמי הינו תורה, וכי מאחר דאפלו תלתא עשרה מבעיא, עשרה קדמא שכינה ואתיא, תלתא עד דיתבי.

ז) **רבי אלעזר איש ברתותא הנה אומר, תן לו להקדוש ברוך הוא משלו, דהינו שלא ימנע מלעסוק בחפצי שמים ובגמילות חסדים בין בגופך ובין בממונה, מפני שאתה ושלך שלו.** שהכל מהקדוש ברוך הוא. **וכן בדרך פשקבץ הפסך לבנות בית המקדש הוא אומר** (דברי הימים א, כט, יד), **בתפלתו לה' פי ממך הכל ומידך נתנו לך וכתוב** (איוב מא, ג) **מי הקדמני ואשלם לו,**

ולא מממונך], שאתה וממונך שלו: מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה. הוא הדין לכל שיחה בטלה, אלא שדבר בהווה שדרך הולכי דרכים לדבר במה שרואים בעיניהם. ויש אומרים, דאשמועינן רבותא דאע"ג דעל ידי כן הוא מברך ברוך שככה לו בעולמו, אעפ"כ מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו, מפני שהפסיק ממשנתו: ניר. תלם המחרישה, כמו נירו לכם ניר (ימיס ד'): ה כל השוכח דבר אחד ממשנתו. בשביל שלא חזר עליה, מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו. שמתוך שכחתו הוא בא להתיר את האסור ונמצאת תקלה באה על ידו, ושגגתו עולה זדון. אי נמי כאילו מתחייב בנפשו, לפי שאותה משנה היתה משמרתו ועכשיו ששכחה אינה משמרתו: תקפה עליו משנתו. שהיתה קשה עליו ומתוך הקושי

רבי שמעון אומר, המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר, מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב פאלו מתחייב בנפשו: ה רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר, כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב פאלו מתחייב בנפשו, שנאמר (דברים ד), רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. יכול אפלו תקפה עליו משנתו,

משנת אליעזר

שאמר ה' מי עשה מצוה בממונו אם לא קבל ממני הממון. רבי שמעון (*היה אומר, המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר בראיתו מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה שדה שנתחרשה והוא הדין לכל שיחה בטלה, אלא שדבר בהווה, שמהלכי דרכים מדברים מה שרואים, ויש אומרים, דרבותא קא משמע לן, דאף על פי שעל ידי מה שרואה מברך לה' אף על פי כן לאו שפיר עבד, דמפסיק ממשנתו. מעלה עליו הכתוב פאלו מתחייב בנפשו לעיל משנה ד' גבי הבטלה אמר הרי זה מתחייב בנפשו דכתיב (דברים ד. ט), רק השמר לך ושמר נפשך וכאן שלא בטל לגמרי רק שחוזר ללמוד הרי פאלו התחייב בנפשו (תוי"ט) פי בעוד שהאדם שונה צריך לעמוד באימה וביראה שהתורה פתרו של הקדוש ברוך הוא.

ח) רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר היה אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו, שמתרשל מלמודו מעלה עליו הכתוב פאלו מתחייב בנפשו שיבא להתיר את האסור ולאסר המתר שנאמר (דברים ד' ט), רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. יכול אפלו תקפה עליו משנתו שהיה קשה עליו המשנה ומתוך הקשי שכחה גם

(*בתוי"ט בשם מדרש שמואל, וכן בגרסת כתי"ר יעקב, והוא היה אביו של ראב"י והרמב"ם בהקדמתו כשמתחשב התנאים שמוכאים במשנה, מחשב רק רבי יעקב פעם אחד, ואולי זה שפסק ד' ועין שם בהגהות הגרי"ב.

תלמוד לומר (שם) ופן יסורו
 מלבבך כל ימי חייה, הא אינו
 מתחייב בנפשו עד שישוב
 ויסירם מלבו: ט רבי חנינא בן
 דוסא אומר, כל שיראת חטאו
 קודמת להחמתו, החמתו
 מתקיימת. וכל שחמתו קודמת
 ליראת חטאו, אין חמתו
 מתקיימת. הוא היה אומר, כל
 שמעשיו מרבין מחמתו,
 חמתו מתקיימת. וכל שחמתו
 מרבה ממעשיו, אין חמתו
 מתקיימת: י הוא היה אומר, כל שרוח הבריות נוחה

שבה שכחה: ט כל שיראת חטאו
 קודמת לחמתו. אני שמעתי, שמקדים
 במחשבתו יראת חטאו לחמתו, שהוא
 חושב בלבו אלמוד בשביל שאהיה ירא
 חטא. וזה על דרך שאמרו תחלת
 המחשבה [היא] סוף המעשה: חכמתו
 מתקיימת. שהחכמה מביאתו למה שלבו
 חפץ והוא נהנה בה: וכל שחמתו
 קודמת ליראת חטאו. שאינו לומד על
 מנת לעשות, הואיל ואין לבבו פונה
 להיות ירא חטא: אין חכמתו מתקיימת.
 שמתוך שהיא מונעת אותו מללכת אחרי
 שרירות לבו הוא קץ בה ומואסה ומניחה:
 כל שמעשיו מרובים מחמתו. הכא
 מיירי שזרזו במצות עשה, ולעיל בכל
 שיראת חטאו קודמת לחמתו איירי
 שנוהר במצות לא תעשה: י כל שרוח
 הבריות נוחה הימנו. כל מי שאהוב
 למטה בידוע שהוא אהוב למעלה:

משנת אלעזר

הוא בכלל זה תלמוד לומר (שם), ופן יסורו מלבבך כל ימי חייה, הא
 ראיה שהוא אינו מתחייב בנפשו עד שישוב בטל ויסירם מלבו ולא כששכחו
 מתוך אונס.

ט רבי חנינא בן דוסא היה אומר. כל אדם שיראת חטאו קודמת
 לחמתו שחושב אלמד בשביל שאהיה ירא מן החטא חמתו מתקיימת
 (ואפלו נגזר עליו שיהא טפש תו"ט) (ויש מפרשים כל שיראת חטאו קודמת
 לחמתו, הרי כיון שירא מן העברה חמתו מתקיימת בידו דעל ידי היראה יודע
 מה לקיים שלא יהא בכלל בור) שהחכמה מביאתו למה שלבו חפץ ומתקיימת
 בידו, שנאמר (תהלים קיא). ראשית חכמה יראת ה' (אבות דרבי נתן). וכל שחמתו
 קודמת ליראת חטאו ובשעה שלומד אינו חושב שיהא על מנת לעשות, אין
 חמתו מתקיימת שסופו לבעט, ודומה עליו כמשא כיון שאינו ירא מן החטא.
 הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבין מחמתו, דהינו שמוכן לקיים כל
 מה שיצונו עליו לפני שיודע המצוות, כמו שאמרו בני ישראל (שמות כד. ז) נעשה,
 אנו מקבלים עלינו לעשות כל מה שמצוה, ונשמע, מה אפה מצוה לנו (לפי
 אבות דרבי נתן). חמתו מתקיימת, וכל שחמתו מרבה ממעשיו, אין
 חמתו מתקיימת פי צריך תקון המדות ואחר כך מתקיימת התורה בידו.
 י הוא רבי חנינא בן דוסא היה אומר, כל אדם שרוח הבריות נוחה

שינה של שחרית. שהולך וישן עד שעונת קריאת שמע עוברת: ויין של צהרים. מושך לבו של אדם, דכתיב [קהלג ז'] למשוך ביין את בשרי, ומביא אותו לידי שכרות: ושיחת הילדים. מבטלת את אבותיהם מלעסוק בתורה: וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ. שמתכנסים ומדברים בדברים בטלים: **יא** המחלל את הקדשים. המביא קדשי המזבח לידי פגול ונותר וטמא, או המועל ונהנה בין בקדשי מזבח בין בקדשי בדק הבית: והמבזה את המועדות. ימים של חול המועד, עושה בהן מלאכה או נוהג בהן מנהג חול באכילה ושתייה: והמלביץ פני חבריו ברבים. המתבייש פניו מאדימות תחלה ואח"כ מתלבנות, שהנפש יש לה שתי תנועות אחת לחוץ ואחת לפניו, וכשמביישין את האדם, בתחלה הרוח מתנועע לצד חוץ כמי שמתמלא חמה ופניו מאדימות, וכשאינו מוצא טענה כיצד יסיר הבושת ההוא מעל פניו, הוא דואג בקרבו ונכנס הרוח

הימנו, רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו. רבי דוסא בן הרפינס אומר, שנה של שחרית, ויין של צהרים, ושיחת הילדים, וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ, מוציאין את האדם מן העולם: **יא** רבי אלעזר המודעי אומר, המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלביץ פני חברו ברבים, והמפר בריתו של אברהם אבינו

לצד פניו מפני הצער. ופניו מתכרכמים ומתלבנים. וזהו שאמר רננא מניעא נ"ח ע"ן בענין ההלבנה, דאזיל סומקא ואחז חנורא: והמפר בריתו. שלא מל, או שמל ומושך ערלתו לכסות המילה כדי

תולדות הגוים
תולדות השנות

משנת אליעזר

הימנו, שמשאו ומתנו בנחת עם הבריות רוח המקום נוחה הימנו כי ידוע פל שאהוב למטה אהוב למעלה. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו שצריך אדם לצאת ידי הבריות, כדכתיב (משלי ג. ד) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם. רבי דוסא בן הרפינס אומר, שנה של שחרית שמאחר על ידי זה קריאת שמע ותפלה. ויין של צהרים שמשפתר, ומבטל על ידי זה מתלמוד תורה, ושיחת הילדים שמשפתעשע אתם ומבטל מתורה, וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ שמתכנסים ועוסקים בדברים בטלים מוציאין את האדם מן העולם ודחלא לא נברא העולם אלא כדי לעסוק בתורה פי העוסק בתורה מוסיפין לו חיים וזה למה יוסיפו לו שנים, ולכן ישתדל להמנע מזה.

יא רבי אלעזר המודעי היה אומר, המחלל את הקדשים שמביאין לידי פגול על ידי מחשבת פסול או לידי נותר שמשאירן לאחר זמן אכילתן או לידי טמאה, והמבזה את המועדות שעושה מלאכה בחולו של מועד או שנוהג בהן מנהג חול באכילה ושתייה, והמלביץ פני חברו ברבים שהדרך כשמבזה את האדם נאדם פניו ואחר כך פניו מלבינים, והמפר בריתו של אברהם אבינו

עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם, וְהַמְּגָלָה פָּנִים
 בַּתּוֹרָה שְׁלֹא כְהִלְכָה, אַף עַל פִּי
 שֵׁשׁ בִּידוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים
 טוֹבִים, אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם
 הַבָּא: יב רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אוֹמֵר,
 הָיִי קָל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ לַתְּשׁוּחָת,
 וְהָיִי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם
 בְּשִׂמְחָה: יג רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,
 שְׁחוֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ, מְרַגְּלִין
 לְעֶרְוָה. מְסוֹרֶת, סִיג לַתּוֹרָה.

לתשחורת. לאדם בחור ששערותיו שחורות אינך צריך להקל עצמך כל כך, אלא תעמוד לפניו בנחת ובישוב: והוי מקבל וכו'. נגד כל אדם בין ראש בין תשחורת תעמוד בשמחה. מקבל, כמו מקביל. מתורגם נגד, קבל. פירוש אחר, הוי קל לראש, בראשיתך כשאתה בחור הוי קל לעשות רצון בוראך, ובזקנותך כשהושחרו פניך מפני הזקנה תהא נוח לו: יג מסורת סייג לתורה. המסורת שמסרו לנו חכמים בחסרות ויתרות שבתורה, הם גדר וחיוזוק לתורה שבכתב, שעל ידיהם אנו מבינים כמה מצות איך יעשו אותם. כמו בסכות בסכת בסכת, שנים חסרים ואחד מלא, שממנו אנו לומדים להכשיר סוכה בשלש דפנות. וכגון מועדי ה' אשר תקראו אתם, שנכתב

מְשַׁנֵּת אֱלִיעֶזֶר

מִצְרֵי הַתּוֹרָה
 אֲזוֹרֹת הַשְּׁנוֹת

עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם שְׁלֹא מֵל, או שְׁמוֹשֶׁךְ בְּעֶרְלָתוֹ שִׁירָאָה כְּאֵלוֹ הוּא עָרֵל, וְהַמְּגָלָה
 פָּנִים בַּתּוֹרָה שְׁלֹא כְהִלְכָה, שְׁדוֹרֵשׁ מִהַפְּסוּקִים דְּבָרִים שְׂאִינָן נְכוּנִים או
 דְּרִשׁוֹת שֶׁל דּוֹפִי, וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים שְׁמַעְזוּ פָּנָיו לְעֵבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה בְּפִרְהִסְיָא, אַף
 עַל פִּי שֵׁשׁ בִּידוֹ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּאוּ עָלָיו יִסּוּרִים,
 וּמֵת מֵתוֹף הַיִּסּוּרִים אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
 (יב) רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל הֵיךְ אוֹמֵר, הָיִי קָל לְרֹאשׁ אָדָם זָקֵן שִׁיּוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ
 בִּישִׁיבָה, הָיִי קָל לְעֵבֵד עֲבוּדָתוֹ וּלְשִׁמֵּשׁ לְפָנָיו וְנוֹחַ לַתְּשׁוּחָת אֶפְלוֹ הוּא
 אָדָם צָעִיר שֶׁשְּׁעָרוֹתָיו שְׁחֹרוֹת תַּעֲמַד לְפָנָיו בְּנַחַת וּבִישׁוּב וְהָיִי מְקַבֵּל אֶת כָּל
 פְּנֵי הָאָדָם בֵּין רֹאשׁ וּבֵין תְּשׁוּחָת בְּשִׂמְחָה וְרִשׁוּי מִפְּרֵשׁ הָיִי קָל לְעִשׂוֹת רְצוֹן
 בּוֹרְאָךְ לְרֹאשׁ בְּעוֹד שְׂאֵתָה בַּחֹר וְנוֹחַ לַתְּשׁוּחָת גַּם בְּזַקְנוֹתָךְ כְּשֶׁהִשְׁחָרוּ פָּנֶיךָ
 מִפְּנֵי הַזְּקֵנָה תְּהֵא נוֹחַ לוֹ.

כָּל הַמְּשַׁנֵּה הַזֹּאת מִדְּבַרְתָּ בְּסִיגִים.

(יג) רַבִּי עֲקִיבָא הֵיךְ אוֹמֵר, שְׁחוֹק וְקִלּוֹת רֹאשׁ, מְרַגְּלִין אֶת הָאָדָם לְעֶרְוָה,
 אֲבָל כְּבֹד רֹאשׁ וְיִרְאָה הֵיא סִיג שְׁלֹא יִכְשְׁלוּ בְּעֵרִיּוֹת. מְסוֹרֶת שֶׁמְסָרוּ חֲכָמִים
 בְּחִסְרוֹת וְיִתְרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא סִיג לַתּוֹרָה שֶׁבְּכַתְּבָהּ. שְׁעַל יְדֵי הַמְּסוֹרֶת אָנוּ

חסר בשלשה מקומות, ללמד, אתם אפילו שוגגים, אתם אפילו מזידיים, אתם אפילו מוטעים: מעשרות סייג לעושר. דכתיב עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר [מענית ט']: נדרים סייג לפרישות. בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתיירא שלא יעבור, מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך, ועל ידי כן הוא כובש את יצרו: סייג לחכמה שתיקה. במה אנן קיימין, אי בשתיקה מדברי תורה, הרי כבר כתיב והגית בו וגו', אי בשתיקה מרכילות ולשון הרע וקללה, דאורייתא נינהו. הא אינו מדבר אלא בשתיקה מדברי הרשות שבין אדם לחברו, שיש לו לאדם למעט

הדבור בהם כל מה שאפשר. ועליהם אמר שלמה (משל י"ו) גם אויל מחריש חכם יחשב: יד חבה יתירה נודעת לו, חכמה פרישה, חבה יתירה הראה הקב"ה לאדם שהודיעו ואמר לו ראה שבראתיך בצלם, שהמטיב לחברו ומודיעו הטובה שעשה עמו, מראה חבה יתירה יותר משאלו הטיב עמו ואינו חשוב בעיניו להודיעו הטובה שעשה עמו. ויש לפרש, חבה יתירה נודעת לו, חבה גלויה ומפורסמת, שלא בלבד אהבה מסותרת היה לו למקום ברוך הוא עם האדם אלא אף חבה גלויה

משנת אליעזר

יודעים איך לקיים המצוות. ורבינו יונה מפרש, שעל ידי זה לא תמצא נסחאות שונות דלא כספרי התלמוד שעל ידי שאין שם מסורת יש שם הרבה שנויי נסחאות. מעשרות סייג לעושר, דכתיב (דברים יד. כב) עשר תעשר, ודרשין (מענית ט. א), עשר בשביל שתתעשר, וענין הצדקה הוא כמו המעשר, ובהרבות הצדקה יוסיף עשר על עשרו, נדרים סייג לפרישות כשאדם מתחיל בפרישות ומתיירא שלא יעבר מקבל עליו בלשון נדר. סייג לחכמה שתיקה שישתוק אפלו מדברי הרשות ולמעט בדבור בכל מה שאפשר, וכל שפן דברים הגובלים באיסור כמו שנאמר (משל יז. כח) גם אויל מחריש לחכם יחשב. ורבינו יונה מפרש אפלו בדברי תורה כשלומד לפני רבו אם רואה סכרא אחת פתלכה, אל יחשב מיד שזאת היא האמתית, ואם יעשה כן, יפסיד מה שיאמר רבו ולא ידע סברות מה שאמרו הראשונים, אלא ישתוק עד שיאירו עיניו בדברי רבו ואז תהיה סברתו צלולה ומבוננת, אבל בלמוד התורה כשלומד בפני עצמו או להתלמידים, על זה אמר תורה (דברים ו. ז) ודברת בם. (יהושע א. ח) והגית בו יומם וליילה.

(יד) הוא רבי עקיבא היה אומר, חביב אדם שנכרא בצלם אפלו אם לא היה יודע, חבה יתרה נודעת לו שהודיעו לאדם שנכרא בצלם, שנאמר (בראשית ט. ו) פי בצלם אלקים עשה את האדם הרי לנו שהקדוש ברוך הוא מרב חבתו לאדם מודיע לו המתנה הטובה שניתן לנו, ולכן צריך כל אדם להזהר לעשות רצון קונו, וכן חביבין ישראל שנקראו בנים למקום.

חֲבֵה יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם
 שְׁנַקְרָאוּ בָּנִים לְמָקוֹם, שְׁנֶאֱמַר
 (דברים יד), בָּנִים אַתֶּם לַה'
 אֱלֹהֵיכֶם. חֲבִיבֵיךָ יִשְׂרָאֵל, שְׁנַתַּן
 לָהֶם כְּלֵי חַמְדָּה. חֲבֵה יִתְּרָה
 נֹדַעַת לָהֶם שְׁנַתַּן לָהֶם כְּלֵי
 חַמְדָּה שָׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם,
 שְׁנֶאֱמַר (משלי ד), פִּי לָקַח טוֹב
 נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרַתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ:
 טוֹ הַכֹּל צָפוּי, וְהָרְשׁוֹת נְתוּנָה,
 וּבְטוֹב הָעוֹלָם נִדוּן. וְהַכֹּל לְפִי

וידועה לכל: שנאמר כי לקח טוב. כל מעשה בראשית שנאמר בו וירא אלהים כי טוב, לא נברא אלא בשביל התורה שנקראת לקח, כמה דאת אמר (דברים ל"ג) יערוף כמטר לקחי: טו הכל צפוי. כל מה שאדם עושה בחדרי חדרים גלוי לפניו: והרשות נתונה. בידו של אדם לעשות טוב ורע, כדכתיב (ס"ג) ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו': ובטוב העולם נדון. במדת רחמים. ואעפ"כ אין הכל שוין במדה זו, לפי שהכל לפי רוב המעשה. המרובה במעשים טובים נותנים לו רחמים מרובים, והממעט במעשים טובים ממעטים לו ברחמים. פירוש אחר, והכל לפי רוב המעשה, לפי רוב מעשיו של אדם הוא נדון, אם רוב זכיות זכאי, אם רוב עונות חייב. ורמב"ם פירש, הכל צפוי, כל מעשה בני אדם מה שעשה

משנת אליעזר

חֲבֵה יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם שְׁנַקְרָאוּ בָּנִים לְמָקוֹם, שְׁנֶאֱמַר (דברים יד. א) בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם. חֲבִיבֵיךָ יִשְׂרָאֵל שְׁנַתַּן לָהֶם כְּלֵי חַמְדָּה. הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חַמְדָּה גְּנוּזָה. חֲבֵה יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם שְׁנַתַּן לָהֶם כְּלֵי חַמְדָּה שָׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, וְכָל הָעוֹלָם נִבְרָא לְהִיּוֹת סִבָּה לְצַרְףּ מִשְׁמָשֵׁי הַתּוֹרָה, מִשָּׁל לְיוֹצֵר כְּלֵי אֲמֻנוֹת וְבוֹ עוֹשֶׂה כָּל מְלֹאכְתּוֹ שְׁנֶאֱמַר (משלי ד' ב). פִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ. וְכִתִּיב (שם. ג' יט) ה' בְּחֻמְכָּה יִסַּד אֶרֶץ, וְאָמְרוּ בְּזֵהר הַקְּדוֹשׁ (תְּרוּמָה קס"א ב) בְּאוֹרֵיתָא בְּרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלֵמָא.

עוד מדברי רבי עקיבא.

(טו) הַכֹּל צָפוּי, אֲפֵלוּ מַה שְׁאָדָם עוֹשֶׂה בְּחַדְרֵי חַדְרִים, כְּדֹכְתִיב (ירמיה לב. כז) הַמִּמְנִי יִפְּלֵא כָּל דָּבָר. וְהָרְשׁוֹת נְתוּנָה בְּיַד הָאָדָם לַעֲשׂוֹת טוֹב וְרַע, כְּדֹכְתִיב (דברים ל. טו) רָאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב. וּבְטוֹב הָעוֹלָם נִדוּן. שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דֵּן אֶת הָאָדָם בְּמִדַּת הַרְחָמִים וְלֹא כְּפִי הַמַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם בְּמִדַּת הַדִּין, וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה (* הַמְרֻבָּה בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים מְרַבֵּים לוֹ בְּרַחֲמִים.

(* ואולי אפשר לפרש והכל לפי רוב המעשה, דמי שהוא רחמן אין מדקדקין עליו, כמו שאמרו בגמרא (ברכות כ. ב) שאמר ה' אידך לא אשא פנים להם שאני אמרתי (דברים ח. י) ואכלת ושבעת וברכת, והם מחמירין עליהם עד פזית, וכמו שדרשו על הכתוב (תהלים קכ"א. ה) ה' צלך, כמו שבצל רואה כל תנועת האדם כף פפי שאדם מתנהג, ה' מתנהג עמו וכן בתנא דבי אליהו (אליהו זוטא פרק ג') אם אדם משקר מוסרין מלאף משקר, וכל המרחם מרחמין עליו מן השמים כמו שאמרו חכמים בשבת (קיא).

ומה שעתידי לעשות הכל גלוי לפניו, ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה צדיק או רשע, כי הרשות נתונה בידו לעשות טוב ורע ואין שם דבר שיכריחהו כלל, וכיון שכן הוא, בטוב העולם נדון, להפדע מן הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקים. שהחוטא חטא ברצונו, ראוי שיענש. והצדיק היה צדיק ברצונו, וראוי שיקבל שכר: והכל לפי רוב המעשה. לפי מה שאדם כופל ומתמיד בעשיית הטוב כך שכרו מרובה. שאינו דומה המחלק מאה זהובים לצדקה במאה פעמים, לנותן אותם בפעם אחת. וגרסת רמב"ם היא, והכל לפי רוב המעשה, אבל לא על פי המעשה: **טז הכל נתון בערכו.** רגלוהי דבר נש אינון ערכין ביה [וסיסה י"ג ע"ב]. לאתר דמתבעי תמן מובילין יתיה: ומצודה פרוסה. יסורין ומיתה: החנות פתוחה. ובני אדם נכנסים שם ולוקחים בהקפה: והחנוני מקיף. ומאמין לכל הבא ליטול. כך בני אדם חוטאים בכל יום והקב"ה ממתין להם עד בא עתם: והפנקס פתוח. לכתוב בה ההקפות כדי שלא ישכח: והיד כותבת. שלא תאמר אף על פי שהפנקס פתוח פעמים שהחנוני טרוד ואינו כותב הכל, לכך אמר והיד כותבת: וכל הרוצה ללוות וכו'. היינו והרשות נתונה דלעיל, שאין שום אדם מוכרח ללוות שלא ברצונו: והגבאים. יסורים ופגעים רעים: לדעתו. פעמים שזוכר את חובו ואומר יפה דנתני:

משנת אליעזר

והרמב"ם מפרש הפל צפוי שהקדוש ברוך הוא יודע באדם. אם יהא צדיק והרשות נתונה לאדם ואין דבר שיכריחהו, וכיון שזה תלוי ברצונו, ובטוב העולם נדון שהאדם שעושה טוב מגיע לו שכר, והכל לפי רוב המעשה, לפי מה שאדם כופל ומתמיד ^{החנות פתוחה} ^{מפני החנות} בפעשית המצות, כך שכרו מרבה, שאינו דומה המחלק מאה זהובים לצדקה במאה פעמים, לנותן אותם בפעם אחת.

טז הוא רבי עקיבא הנה אומר, הפל נתון בערכו, שיש ערכות לכל אדם ואינו יכול להפטר מן הדין שהוא ובניו ערבים על כל המעשים, משל לאדם שמצא שלחן מתקן ואכל ושתה ולא שם לב שבעל הבית עומד מן הצד וכותב, ומצודה דהינו יסורין ומיתה פרוסה על כל החיים בעולם. החנות פתוחה ויש פאלו שלוקחים ואינם רואים את הנולד שיבא יום תשלום, והחנוני מקיף נותן בהקפה, והפנקס פתוח לכתוב בו את כל מה שלוקח, והיד פותבת בין החטאים הגדולים ובין הקטנים נרשמים מיד ואין צריך לחכות עד שיפתחו הפנקס, כדי שלא יעבר רגע שלא נמנה עליו עוון זה, וכל הרוצה ללוות יבוא וילוה ואין אדם חוטא באנס, שברצונו מתגבר על היצר, והגבאים של החנוני, הם יסורים ופגעים רעים, מחזירים תדיר בכל יום, ונפרעין מן האדם בין מדעתו

וּשְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ, וַיֵּשׁ לָהֶם עַל
 מָה שֵׁיִסְמוּכּוֹ, וְהֵדִין דִּין אַמֶּת,
 וְהִכֵּל מִתְקַן לְסַעוּדָה: יו רַבִּי
 אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אִם
 אֵין תּוֹרָה, אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ. אִם
 אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה. אִם
 אֵין חֻכְמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין
 יִרְאָה, אֵין חֻכְמָה. אִם אֵין
 בִּינָה, אֵין דַּעַת. אִם אֵין דַּעַת,
 אֵין בִּינָה. אִם אֵין קָמַח, אֵין
 תּוֹרָה. אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קָמַח.

ושלא לדעתו. פעמים ששכח וקורא
 תגר כנגד דינו של מקום ברוך הוא: ויש
 להם על מה שייסמוכו. על הפנקס,
 ועל החנוני שהוא נאמן על פנקסו. כך
 היסורים הללו הן נסמכים על מעשיו של
 אדם הנוכרים לפני המקום ברוך הוא,
 אף על פי שהם נשכחים מן האדם:
 והדין דין אמת. שאין הקב"ה בא
 בטרוניא עם בריותיו (ע"ו ג' ע"א): והכל
 מתוקן לסעודה. אחד צדיקים ואחד
 רשעים יש להם חלק לעולם הבא לאחר
 שגבו מהן את חובן: יו אם אין תורה
 וכו'. אין משאו ומתנו יפה עם הבריות:
 אם אין דרך ארץ וכו'. סוף שתורתו
 משתכחת ממנו: אם אין דעת וכו'.
 דעת, הוא שמוצא טעם לדבר. ובינה,
 הוא שמבין דבר מתוך דבר אבל אינו
 מראה לו טעם. ואם אין דעת לתת טעם
 לדבר אין בינה, אחר שלא ידע טעמו

של דבר כאלו לא ידעו. ומכל מקום הבינה היא קודמת, לפיכך אם אין בינה אין דעת: אם
 אין קמח אין תורה. מי שאין לו מה יאכל היאך יעסוק בתורה: אם אין תורה אין קמח.

משנת אליעזר

וּשְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ, לְפַעְמִים אָדָם שׁוֹכַח מָה שִׁחָטָא, וַיֵּשׁ לָהֶם לְגַבְאִים עַל מָה
 שֵׁיִסְמוּכּוֹ עַל הַפְּנִקְס הַפְּתוּחַ וְעַל הַחֲנוּנִי שֶׁהוּא נֶאֱמָן עַל פְּנִקְסוֹ, וְהֵדִין שְׁדָן
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוּא דִּין אַמֶּת, וְהִכֵּל מִתְקַן לְסַעוּדָה אֶחָד צְדִיקִים וְאֶחָד
 רָשָׁעִים מְזַמְנִים לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא אַחֵר קִבְּלַת עֲנָשִׁין. וְרַבִּינוּ יוֹנָה מְפָרֵשׁ הַכֵּל
 מִתְקַן, כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ הֵם הִכְנָה לְסַעוּדָה, כְּלוּמַר, לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא.
 יו רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הִיָּה אוֹמֵר, אִם אֵין תּוֹרָה, מִי שְׁאִינוּ יוֹדְעַת תּוֹרָה
 אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ שְׁלוֹ שְׁלָם, כִּי רַב הַמְּדוּת טוֹבוֹת שְׁבִדְרָפִי הָעוֹלָם הֵם בְּתוֹרָה,
 (דְּבָרִים טו. יד) הַעֲנִיק תַּעֲנִיק, (ויקרא יט. לו) מֵאוּנֵי צֶדֶק, אִפְתַּ צֶּדֶק, וּבִלֵּא תּוֹרָה
 אֵין דַּעְוֹתֵיו שְׁלֵמוֹת, אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה, שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָה שׁוֹכְנַת
 בְּגוֹף שְׁאִינוּ בַּעַל מְדוּת טוֹבוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּלְמַד הַתּוֹרָה וְאַחֵר כֶּף יִקַּח לוֹ מְדוּת
 טוֹבוֹת, אִם אֵין חֻכְמָה, אֵין יִרְאָה, לְפִי שֶׁהַחֻכְמָה מְאִירָה לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ שֶׁתֵּהָא
 שְׁלָמָה, אִם אֵין יִרְאָה, קוֹדֶמֶת לַחֻכְמָתוֹ אֵין חֻכְמָה, שִׁיקוּץ בָּהּ וַיִּנְחַנְנָה מֵאַחֵר
 שְׁאֵין לוֹ תְקוּן הַמְּדוּת.

בינה נקראת הבנת הדין, או הדבר שלומד, וכן הבנת דבר מתוך דבר.
 דעת נקראת הבנת טעם הדבר. ואמר ר' אליעזר בן עזריה.

אם אין לו בינה שאינו מבין הדבר אין לו דעת, ו אם אין לו דעת שאינו
 מבין טעם הדבר אין לו בינה, ובינה קודמת, אם אין לו קמח אין לו תורה
 שאינו יכול ללמד מדאגת הפירנסה, אם אין לו תורה אין לו קמח כמו שפיתוב

הוא הִיָּה אוֹמֵר, כֹּל שְׁחַכְמָתוֹ מְרַבֵּה מִמַּעֲשָׂיו, לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מְרַבִּין וְשָׂרְשָׁיו מַעֲטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז), וְהִיָּה כְּעָרְעָר בְּעָרְבָה וְלֹא יֵרָאֶה פִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר אֲרֶץ מְלַחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אָבֵל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרַבִּין מִחֻכְמָתוֹ, לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מַעֲטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין, שֶׁאֵפְלוּ כָּל הָרוּחֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם), וְהִיָּה כְּעֵץ שֶׁתּוֹל עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו וְלֹא יֵרָאֶה כִּי יָבֵא חֵם, וְהִיָּה עֲלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת בְּצֻרַת לֹא יִדָּאֵג, וְלֹא יִמִּישׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי: יח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן חֲסִמָּא אוֹמֵר, קִנְיִן

משנת אליעזר

(דברים כח. מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב ועבדת את וכו'. ברע"ב שאין אדם מועיל בעשרו אלא כדי שיהא פנוי לעסק בתורה. הוא רבי אליעזר בן עזריה הנה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, שהוא דמיון למעשים שהוא העיקר, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, דאין לו בסיס שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז), וְהִיָּה כְּעָרְעָר בְּעָרְבָה כְּאֵילָן יַחֲדַי בַּמִּדְבָּר, מִלְּשׁוֹן עֲרִירִים בְּלֹא בָנִים, וְאֵין לוֹ אֵילָנוֹת לְהִגָּן עֲלָיו, וְלֹא יֵרָאֶה פִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים לְשׁוֹן יָבֵשׁ בַּמִּדְבָּר כְּמוֹ אֲרֶץ מְלַחָה וְלֹא תֵשֵׁב כְּמוֹ אֲרֶץ סוּדוֹם, שֶׁפִּינּוֹן שֶׁהִיא מְלֵאָה גִפְרִית וּמְלַח לֹא תֵשֵׁב לְעוֹלָם, וְלַעֲלִיל מִיָּנֵה כְּתִיב (שם. ה) אֲרוּר הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם וְשֵׁם בֶּשֶׂר זָרוּעוֹ וּמִן ה' יִסּוּר לְבוֹ, אָבֵל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרַבִּין מִחֻכְמָתוֹ, לָמָּה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מַעֲטִין וְעַל יְדֵי זֶה הָרוּחַ אֵינוֹ נוֹשֵׁב בּוֹ בְּחֻזְקָה וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין, דִּהְיָנוּ שֵׁשׁ לוֹ הִרְבֵּה מַעֲשִׂים טוֹבִים וְהִבְסִיס שְׁלוֹ חֻזְקָה, שֶׁאֵפְלוּ כָּל הָרוּחֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם. ח), וְהִיָּה כְּעֵץ שֶׁתּוֹל עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל עַל פְּלָגֵי מַיִם יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו וְלֹא יֵרָאֶה כִּי יָבֵא חֵם, וְהִיָּה עֲלֵהוּ עֲלִים שְׁלוֹ רַעֲנָן לְחַיִּים, וּבִשְׁנַת בְּצֻרַת לֹא יִדָּאֵג, וְלֹא יִמִּישׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי.

יח) רבי אליעזר בן חסמא הנה אומר, קנין היונים שמביאין היולדות לקרבן

**וּפְתַחֵי נְדָה, הֵן הֵן גּוֹפֵי הַלְכוֹת.
תְּקוּפוֹת וְגַמְטְרִיאוֹת, פְּרַפְרָאוֹת
לְחַכְמָה:**

בחסאת שמעשיה למטה: ופתחי נדה. הלכות נדה שאבדה וסתה וצריכה לשמור עד שתחזור לפתחה. ופעמים שהיא צריכה לטבול צ"ה טבילות לדברי האומר טבילה בזמנה מצוה: הן הן גופי הלכות. עיקר תורה שבעל פה, שמקבלים עליה שכו: תקופות. ענין מהלך המזלות: וגמטריאות. חשבון האותיות: פרפראות לחכמה. כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה לקנוח דרך תענוג, כך החכמות הללו מכבדות את בעליהם בעיני הבריות:

פ ר ק ד

**א בֵּן זוּמָא אוֹמֵר, אֵיזְהוּ חֶכֶם,
הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם,
שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט), מִכָּל מְלַמְדֵי
הַשָּׁפְלִיתִי כִּי עֲדוּתֶיךָ שִׁיחָה לִּי.**

א בן זומא. לפי שלא האריך ימים ולא נסמך שיקרא רבי, היו קורין אותו על שם אביו. וכן בן עזאי. ושניהם שמש שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר, איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו: הלומד מכל אדם. ואע"פ שהוא קטן ממנו. שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים, ניכרים הדברים שחכמתו הוא לשם שמים ולא להתייחר ולהתפאר בה: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. וסיפא דקרא כי עדותיך שיחה לי, כלומר הייתי לומד תורה מכל מלמדי ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי חושש לכבודי, כי עדותיך שיתהלל בגבורתי, הכובש את יצרו: וכן איזהו גבור, שראוי שיתהלל בגבורתו, הכובש את יצרו:

משנת אליעזר

קרוין קנים, שמביאין שמי תורין או שני בני יונה, ויש בהן הלכות חמורות, אם נתערב חובה בנדבה, או עולה בחטאת, ופתחי נדה דם הנמצא במקום שהיא ספק טהורה, וכן מראות הדמים, וכן אשה שאבדה וסתה, הן הן גופי הלכות עקר תורה שבעל פה שמקבלים עליה שכו. תקופות ענין הלוח המזלות, וגמטריאות חשבון האותיות, הם פרפראות לחכמה כמו בלפתן שאוכלין אותו לתענוג, כך החכמות האלו מכבדין את בעליהן בעיני הבריות. ויש מפרשים, פרפראות, דבר הבא בתחלת הסעודה להמשיך האדם לאכילה, כן אלו גורמין לפתיחת הלב.

פ ר ק ד

שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא נקראו על שם אבהם משום שלא האריכו ימיהם, ולא נסמכו שיקראו רבי.

א) בן זומא הנה אומר, איזהו חכם שראוי לשבח אותו בחכמתו, הלומד מכל אדם אף על פי שהוא קטן ממנו ואף ממי שאין בו אלא דבר אחד ילמדו ממנו, שנאמר (תהלים קיט. צט), מכל מלמדי השפלתי הרי שדוד המלך אמר, שלמד מכל אדם, ולא אמר זה אינו חכם כמוני, וסיפא דקרא (שם). כי עדותיך שיחה לי שכל דבורי בתורה ולמדתי מכל אדם.

שנאמר טוב ארך אפים מגבור. הכי הוי פירושא דקרא, טוב ארך אפים הבא מצד הגבורה של כבוש היצר, לא מצד רכות הטבע. וכן מושל ברוחו כשבא מלוכד עיר, מן המלך שלאחר שכבש את העיר ובאו לידו האנשים המורדים בו, מושל ברוחו ואינו הורגן: איזהו עשיר. הראוי לו להתהלל בעשרו. השמח בחלקו: איזהו מכובד. לפי ששלשה דברים טובים הללו שנזכרו לעיל, שהם החכמה והגבורה והעושר, הזוכה בהם הוא נכבד מעצמו בעיני אלהים ואדם, ואף אם הבריות לא יכבדוהו בעבורם, לכך חיבר התנא לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד בעצמו, מה יעשה ויהיה מכובד מאחרים, יכבד את הבריות: כי מכבדי אכבד. והדברים ק"ו, ומה הקב"ה שהוא מלך הכבוד וכל מה שברא בעולמו לא ברא אלא לכבודו, מכבד את מכבדיו, ק"ו לבשר ודם: ובזוי יקלו. למדנו ענותנותו של הקב"ה. לא אמר ובזוי אקלל, אלא יקלו מעצמם.

איזהו גבור, הפוכש את יצרו, שנאמר (משלי טז), טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר. איזהו עשיר השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח), יגיע פפיה פי תאכל אשריה וטוב לך. אשריה, בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל א ב), פי מכבדי אכבד ובזוי יקלו: ב בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה (כבחמורה), ובזרח מן העברה. שמצוה

משנת אליעזר

איזהו גבור הראוי להלל אותו בגבורתו, הפוכש את יצרו שגבורת הגוף מצאנו גם בבחמות, ובאדם החשיבות שמתגבר על עצמו, כמו שנאמר (משלי טז. לב), טוב ארך אפים שאינו רוצה להנקם מיד מגבור, ומושל ברוחו שהוא מוחל להם, הוא גבור יותר מלכד עיר. איזהו עשיר שראוי לשבח אותו בעשרו השמח בחלקו ואומר די לי בחלקי כד שאוכל לפרנס את עצמי ואת ביתי, פי מי שאינו שמח בחלקו עליו נאמר (קהלת ה. ט), אהב כסף לא ישבע כסף, (משלי טו. טו) וטוב לב (הוא שמח, כמו שעושה) משתה תמיד שנאמר (תהלים קכח. ב), יגיע פפיה פי תאכל אשריה וטוב לך. אשריה בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד מה יעשה אדם ויהא מכבד מאחרים המכבד את הבריות וגורם שיכבדוהו, שנאמר (שמואל א. ב. ל.), פי מכבדי אכבד הרי שהקדוש ברוך הוא שהוא מלך הכבוד וכל מה שברא בעולמו אינו אלא לכבודו ומכבד את מכבדיו קל וחמר בשר ודם שהוא צריך לכבד מכבדיו, ובזוי אלו שבזים את דברי הקדוש ברוך הוא יקלו מעצמם, ואף אפה למד מדרךיו של הקדוש ברוך הוא ותהיה מכבד.

(ב) בן עזאי היה אומר, הוי רץ למצוה קלה שהיא קלה על האדם לעשותה (תוי"ט), כבחמורה, ובזרח מן העברה. שמצוה גוררת מצוה, פי

גוֹרְרַת מְצוּה, וְעִבְרָה גוֹרְרַת
 עִבְרָה. שְׂשׂוּכְר מְצוּה, מְצוּה.
 וּשְׂכֹר עִבְרָה, עִבְרָה: ג הוּא הִיא
 אוֹמֵר, אֵל תְּהִי בֹז לְכָל אָדָם,
 וְאֵל תְּהִי מִפְּלִיג לְכָל דָּבָר, שְׂאִין
 לָךְ אָדָם שְׂאִין לוֹ שְׁעָה וְאִין לָךְ
 דָּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם: ד רַבִּי
 לְוִיטָס אִישׁ יִכְנֶה אוֹמֵר, מָאד
 מָאד הָוִי שְׂפַל רוּחַ, שְׂתַקְוֹת
 אָנוּשׁ רַמָּה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָא

להזיק לי: ואל תהי מפליג. מרחיק לכל דבר שיש לחוש עליו, אל תאמר רחוק הוא שיהיה ואין לדאוג ממנו: ד מאד מאד הוי שפל רוח. אע"פ שבשאר מדות הדרך האמצעית היא המשובחת, במדת הגאווה אינו כן, אלא יטה לקצה האחרון של שפלות הרוח. לפי שהגאווה היא מאוסה ביותר, ועוד שרוב בני אדם נכשלים בה ולא בדילי אינשי מינה, לכך צריך לעשות לה הרחקה יתירה:

משנת אליעזר

בַּעֲשׂוֹת הָאָדָם מְצוּה קִטְנָה מְרַגֵּיל אֶת פִּחוֹ לְעִבּוּדַת הַבּוֹרָא, וְעַל יְדֵי זֶה קָל בְּעֵינָיו
 לַעֲשׂוֹת עוֹד מְצוּוֹת, וְעִבְרָה גוֹרְרַת עִבְרָה דְּעַל יְדֵי שֶׁהִרְגֵּל לִשְׁמַע לַעֲצַת הַיֵּצֵר
 וּנְתַחֲק מִעִבּוּדַת הַשָּׁם יִתְפָּרֵף יִמְשָׁף לְעוֹד עִבְרוֹת. וְעוֹד, שְׂשׂוּכְר מְצוּה הוּא
 שְׂמֻזְמִינִין לוֹ עוֹד מְצוּה. וּשְׂכֹר עִבְרָה שְׂמִתְרַחֵק מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִמְשָׁף
 לְטַבְּעוֹ הָרַע לַעֲשׂוֹת עוֹד עִבְרָה כְּדָא מְרִינֵן (יומא לח, ב), כָּא לְטַמָּא פּוֹתְחִין לוֹ
 הַפֶּתַח, וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים, שְׂכֹר מְצוּה מֵה שְׂאָדָם מִתְעַנֵּג בַּעֲשִׂית הַמְצוּה זֶה בַּעֲצֻמוֹ
 מְצוּה, וְנִמְצָא מְקַבֵּל שְׂכָר הֵן עַל עֲשִׂית הַמְצוּה, וְהֵן עַל הַתְּעַנּוּג שֶׁהִיא לוֹ בַּעֲשִׂית
 הַמְצוּה, וּשְׂכֹר עִבְרָה הַתְּעַנּוּג שְׂמִתְעַנֵּג בַּעֲשִׂית עִבְרָה נִחְשְׁבַת לוֹ לְעִבְרָה וְלוֹקָה
 גַּם עַל הַהֲנָאָה.

(ג) הוּא בֶּן עֲזַאי הִיא אוֹמֵר, אֵל תְּהִי בֹז לְכָל אָדָם לומר מה יכול פלוני
 להזיק לי ואל תהי מפליג מרחיק לכל דבר לומר רחוק הוא שיהיה דבר
 זה ואין לי לדאג ממנו, שְׂאִין לָךְ אָדָם שְׂאִין לוֹ שְׁעָה שְׂיִוְכַל לְהַזִּיק לָךְ
 וְאִין לָךְ דָּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם זְמַן מִיַּחַד לְזֶה.

(ד) רַבִּי לְוִיטָס אִישׁ יִכְנֶה הִיא אוֹמֵר, מָאד מָאד הָוִי שְׂפַל רוּחַ, שְׂבַמְדַת
 הַגְּאֻוָּה צָרִיף לְהַתְרַחֵק עַד קֶצֶה הַאֲחֵרוֹן, שְׁלֵא כְּכָל הַמְּדוּת שְׂצָרִיף לִילָף בְּדָרָף
 הָאֲמֻצְעִית, שְׂתַקְוֹת אָנוּשׁ רַמָּה וּמֵה יִתְגָּאָה הָאָדָם בְּיֹדְעוֹ שְׂרַמָּה תּוֹרִישְׁנוּ
 (ואולי יש לומר שְׂתַקְוֹת אָנוּשׁ רַמָּה שְׂרַקֵב עֲצָמוֹת קִנְאָה). רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָא

ה הלומד על מנת ללמוד מספיקין בידו ללמוד וללמד. גרסינן. והכי פירושו, הלומד על מנת להיות תמיד עוסק בתורה ואין בדעתו להיות גומל חסדים עם הבריות, כרבה (ר"ס י"ט ע"א) דעסק בתורה ולא עסק בגמילות חסדים, אע"ג דאיבעי ליה לאעסוקי נמי בגמילות חסדים, מכל מקום מספיקין בידו ללמוד וללמד, ותהיה מחשבתו נעשית. והלומד על מנת לעשות, שהוא רוצה לעסוק בתורה ולהיות ג"כ גומל חסדים, כאביי [ע] דעסק בתורה ובגמילות חסדים, מספיקין בידו להשלים מחשבתו, ויזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ויש מפרשים הלומד על מנת ללמד, בשביל שיקרא רב, וגורסין אין מספיקין בידו ללמוד וללמד. וברוב הספרים מצאתי כגירסא ראשונה, ועיקר: אל תעשם עטרה להתגדל בהם. שלא תאמר אלמוד בשביל שאקרא רבי ויושיבוני בראש, אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד

אומר, כל המחליל שם שמים בפתר, נפרעין ממנו בגלוי. אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם: ה רבי ישמעאל (בנו) אומר, הלומד תורה על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמוד וללמד. והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות. רבי צדוק אומר, אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא קרדם לחפור בהם. וכף הנה הלל

לכא: ולא קרדום לחפור בהם. ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה שתתפרנס בה, כמו קרדום לחפור בה, שהעושה כן מועל בקדושתה של תורה וחייב מיתה בידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש. ומלמדי תינוקות נוטלין שכר שימור התינוקות בלבד, שמשמדין אותן שלא

משנת אליעזר

היה אומר, כל המחליל שם שמים בפתר, שאין יודעים ממנו הרבה בני אדם, נפרעין ממנו בגלוי. אחד שוגג ואחד מזיד גוברים מהם ענשם, אבל לא באותו מדה, בחלול השם שגם השוגג צריך פפרה אם לא היה אגס בכף, דאגס רחמנא פטריה, (שוגג, פרושו חסרון ידיעת האסור, אגס, פרושו שאגסוהו או שנעשה שלא מידיעתו).

(ה) רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היה אומר, הלומד תורה על מנת ללמד שפונתו לקים החיוב מן התורה וללמד לאחרים ואינו רוצה להיות גומל חסדים עם הבריות, פיון שלוקח הדברים כפשטן ואינו חשב לרדף אחרי המצוות מספיקין בידו ללמוד וללמד כפי מחשבתו, והלומד על מנת לעשות שרוצה להיות גם גומל חסדים, מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות. רבי צדוק היה אומר, אל תעשם לדברי תורה עטרה להתגדל בהם שלא תאמר אלמד בשביל שאקרא רבי, ולא תעשם קרדם לחפור בהם דהינו שלא תעשה מזה מלאכה שתתפרנס ממנה, שאין להנות מדברי תורה, והמלמדים שלוקחים שכר, הוא שכר שמירת הילדים, והדיינים אסור להם לקחת אלא שכר בטלה. וכף הנה הלל אומר (בפרק א' משנה י"ג),

אומר, ודאשתמש בתגא, חלף.
 הא למדת, כל הנהגה מדברי
 תורה, נוטל חייו מן העולם:
 ו רבי יוסי אומר, כל המכבד
 את התורה, גופו מכבד על
 הבריות. וכל המחלל את
 התורה, גופו מחלל על
 הבריות: ז רבי ישמעאל בנו
 אומר, החושף עצמו מן הדין,

יפגעו ויזיקו, ושכר פיסוק טעמים, שאין
 הרב חייב לטרוח וללמד לתלמידים פיסוק
 הטעמים. אבל שכר לימוד אסור ליטול,
 דכתיב (זכריה ד') ואותי צוה ה' בעת ההיא
 ללמד אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני
 ה' אלהי, מה אני בחנם, אף אתם בחנם.
 וכן הדיין אסור ליקח שכר פסק הדין,
 אלא שכר בטלה בלבד, דבר שהוא ניכר
 כמה מפסיד מביטול מלאכתו כדי לשמוע
 טענות בעלי הדין. ובלבד שיטול משניהם
 בשוה, ואם נוטל יותר מזה, דיניו בטלים.
 ומה שהתירה תורה לתלמיד חכם ליהנות
 מדברי תורה, הוא, שתמכר סחורתו בשוק
 קודם כל אדם, וגם שיפטר מכל מסים
 ועולים וארנוניות. ואפילו כסף גולגלתא
 חייבין הצבור ליתן עליו, ואפילו הוא

עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטרוהו. ואם תלמיד חכם חולה הוא ומדוכא
 ביסורין ומרבין העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו, מצוה עליו שיטול, ואין זה בכלל
 נאות מדברי תורה, הואיל ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת. וכן תלמיד חכם שמינו אותו
 הצבור עליהם פרנס או ראש הסדר ומתעסק בצרכי ציבור, מותר לו ליקח מהם פרס ואפילו שכר
 הרבה יותר מכדי פרנסתו, כדי שיהיו מזונותיו בריח ומתוך כך יהיה גדול ויראוי ומאויים בעיניהם.
 כדאשכחן בכהן גדול דכתיב ביה הגדול מאחיו, ודרשו חכמים (יומא י"ט ע"ג) גדלהו מאחיו, שיהיו
 אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהן. וחכמים הראשונים שהיו נמנעים מזה, מדת חסידות היתה
 בהם, אבל לא מן הדין: ו כל המכבד את התורה. הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה
 טעם על כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה, אין לך כבוד תורה גדול מזה. אי נמי, המכבד
 ספר תורה ומכבד לומדי התורה והעוסקים בה, כל אלו בכלל מכבד את התורה הן: ז החושף
 עצמו מן הדין. במקום שיש גדול ממנו. אי נמי, אומר לבעלי הדין שיחששו:

משנת אליעזר

ודאשתמש בתגא חלף שהשתמש בכבוד תורה חלף מן העולם הא למדת
 מדברי הלל, כל הנהגה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם.
 (ו) רבי יוסי היה אומר, כל המכבד את התורה שדורש כל אות ואות
 שבתורה ומראה טעם על כל קוץ וקוץ, שזה מראה על כבוד התורה, או
 המכבד התורה שלא ישב על הפסא שספרים עליה, ויכבד את לומדי התורה
 ואפלו פשוטה עליהם חסרון דן אותם לזכות, מסייעין לו מן השמים שיהא
 גופו מכבד על הבריות. וכל המחלל את התורה ודורש בהן דרשות של
 דופי, גופו מחלל על הבריות וכתב רבינו יונה, שכל מי שדן את הצדיקים
 לכף חוב וכשמדברים לפניו מן הרשעים מצדיק אותם, בידוע שיש בו שמץ
 רשעים, ועל זה אמר שלמה (משלי כו, כא), איש ואיש לפי מהללו, לפי מה שהוא
 מהלל אתה מכיר את האדם.

(ז) רבי ישמעאל בנו של רבי יוסי היה אומר, החושף המונע עצמו מן

פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגִזְל וְשָׁבוּעַת שְׂוֵא. וְהִגַּס לְבֹו כְּהוֹרָאָה, שׁוֹטֵה רְשָׁע וְגַם רוּחַ: ח הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל תְּהִי דָן יְחִידִי, שְׂאִין דָן יְחִידִי אֶלָּא אַחַד. וְאַל תֹּאמֵר קִבְּלוּ דַעְתִּי, שֶׁהֵן רְשָׁאִין וְלֹא אַתָּה: ט רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כָּל הַמְּקַיִם אֶת הַתּוֹרָה מֵעַנִּי, סוֹפּוֹ לְקַיְמָה מֵעַשֵׂר. וְכָל הַמְּבַטֵּל אֶת

פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה. שהיוצא מבית דין חייב, שונא לדיון, שאומר בלבו לא היפך בזכותי: וגזל. שמא יחייב הזכאי ונמצא שגזל בא על ידו: ושבועת שוא. שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה ונמצא מביא לידי שבועת שוא. אי נמי, קרי תנא לשבועת שקר שבועת שוא, כגון האומר לא לויתי ולוה, דבשעת שבועה יצאה מפיו לשוא: והגס לבו בהוראה. בלא עיון ובלא המתנה: ח אל תהי דן יחיד. אע"פ שיחיד מומחה יכול לדון, מדרכי החסידות הוא שאפילו מומחה לא יהי דן יחיד. ודוקא כשלא קבלוהו בעלי הדין עליהם לדיון, אבל קבלוהו בעלי הדין עליהם, דן יחיד ואפילו מדרך חסידות: שאין דן יחיד אלא אחד.

הקב"ה שהוא יחיד בעולמו: ואל תאמר. לחברך חתולקיס עליך. קבלו דעתי. שאני מומחה ובלא הצירוף שלכם הייתי יכול לדון: שהן רשאין ולא אתה. הואיל וצירפת אותם עמך ראוי שיפסק הדין על פי הרבים: ט המקיים את התורה מעוני. שהוא דחוק למוזנות ומתבטל

משנת אליעזר

הדין שלא ישב בדין, פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה שֶׁהֵיוּצֵא מִבֵּית דִּין חָיִב שׁוֹנֵא אֶת הַדִּין, וְגִזְל שְׂמָא יִתְחַיֵּב הַזָּכָאִי וְנִמְצָא גִזְל בָּא עַל יְדוֹ, וְשָׁבוּעַת שְׂוֵא שְׂמָא יְחַיֵּב שְׁבוּעָה לְמִי שְׂאִינוּ חָיִב, וְנִמְצָא מְבִיאֵו לְשָׁבוּעַת שְׂוֵא, אִי נִמְי שְׁבוּעַת שְׂוֵא, שְׁבוּעַת שְׁקֵר, שְׂאֵף עַל פִּי שְׁלוֹהָ אוֹמֵר לֹא לְוִיתִי (וְדוֹקָא כְּשֵׁי שֶׁגָּדוּל מִמֶּנּוּ יְכוּל לְהַמְנַע). וְהִגַּס לְבֹו כְּהוֹרָאָה בְּלֹא עֵינָן וְחוֹשֵׁב שִׂידוּעַ אֶת הַדִּין וְלֹא יִטְעֶה בְּהוֹרָאָה, הָרִי הוּא שׁוֹטֵה שְׂמַחְזִיק חֲכָם בְּעֵינָיו, וְאִין לָךְ שְׁטוּת גְּדוּל מִזֶּה, רְשָׁע שְׂאֵם הֵיטָה בּוֹ יִרְאת שְׂמִים לֹא הָיָה מְמַהֵר כָּל כֶּף לְפָסֵק הַדִּין, שִׂידוּעַ שֶׁהַשְּׂגָגָה מְצוּיָה בְּבָנֵי אָדָם, וְגַם רוּחַ שְׂגִסוּת רוּחוֹ הִיא שֶׁהִבְאֵתוּ לְיַדִּי כֶּף לְהוֹרוֹת, כְּדִי לִקְנֹת לוֹ שֵׁם.

מדין תורה שיחיד ממחה דן יחיד, ואם אינו ממחה צריך שלשה דינים. (ח) הוא רבי ישמעאל בנו של רבי יוסי היה אומר אף על פי שאתה חכם וממחה, מדרכי החסידות אל תהי דן יחיד, כדי שלא יהא כל האחריות עליך, ודוקא כשלא קבלוהו הפעלי דינים עליהם, שאין דן יחיד אלא אחד שהוא הקדוש ברוך הוא, שהוא יחיד בעולמו, ואל תאמר לחברך היושבים אתך בדין, קבלו דעתי שאני יחיד ממחה שהן רשאין לומר לך שהם מקבלים דעתך ולא אתה רשאי להכריחם על כף, כיון שצירפת אותם.

(ט) רבי יונתן היה אומר, כל המקיים את התורה מעני, שמניח מלאכתו הצריכה לפרנסתו כדי לעסק בתורה, ולומד תורה מתוך הדחק, סופו לקיימה מעשר שתהא פרנסתו מרבה ולא יצטרך אל יגיע בפיו. וכל המבטל את

התורה מעשר, סופו לבטלה מעני: י רבי מאיר אומר, הוי ממעט בעסק, ועסוק בתורה. והוי שפל רוח בפני כל אדם. ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה פנגדך. ואם עמלת בתורה, יש (לו) שכר הרבה לתן לך: יא רבי אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד. והעובר עברה אחת, קונה לו

ממלאכתו כדי לעסוק בתורה: המבטל את התורה מעושר. מחמת רוב הממון צריך ליתן לבו פעם לכאן ופעם לכאן ואין לו פנאי לעסוק בתורה: י הוי ממעט בעסק. המעט בעסק סחורתך ומלאכתך, ויהיה עיקר עסקך בתורה: והוי שפל רוח בפני כל אדם. ללמוד אפילו ממי שהוא קטן ממך בחכמה: יש לך בטלים הרבה כנגדך. שיסייעו לבטלך. פירוש אחר, יש בעולם כמה בטלים שהם הרשעים וחיות רעות שהם בטלים, ועל ידם הקב"ה יביא עליך פורענות: ואם עסקת בתורה. הוא עצמו ישלם שכרך ולא על ידי שליח. ובוהו יתירה מדה טובה על מדת פורענות: יא פרקליט. מלאך מליץ טוב: קטיגור. מליץ רע. ולשון קטיגור, קורא תגר. וסניגור שהוא הפך קטיגור, פירושו שונא תגר:

קטיגור אחד. תשובה ומעשים טובים, כתריס בפני הפרענות. רבי יוחנן הסנדלר אומר, כל כנסיה שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים,

תוצאות התורה
אוצרות השמות

משנת אליעזר

התורה מעשר שאפלו כשיש לו פנאי ואינו עוסק בתורה מחמת עשרו סופו לבטלה מעני שיצטרף לטרח על פרנסתו, וגם אם ירצה לא יהיה לו פנאי. (י) רבי מאיר היה אומר, הוי ממעט בעסק, ועסוק בתורה שתהא מלאכתך ארעי ותורתך קבע, והוי שפל רוח בפני כל אדם ללמוד, ואפלו מן הקטן ממך בחכמה, ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה פנגדך שיסייעו בידך לבטלה, פרוש אחר, יש לך בטלים הרבה ושעים או חיות רעות שהם בטלים שעל ידם הקדוש ברוך הוא יגבה ממך, ואם עמלת בתורה, יש לו להקדוש ברוך הוא שכר הרבה לתן לך שהקדוש ברוך הוא בעצמו יפרע לך שכר טוב פדי להרבת בשכר, וזה טובה ממדת פרעניות שהיא על ידי שליחים, ובטובה היא על ידי עצמו.

(יא) רבי אליעזר בן יעקב היה אומר, העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט מלאך אחד למליץ טוב. והעובר עברה אחת, קונה לו קטיגור אחד מלאך רע. תשובה שאדם עושה על חטאו ומעשים טובים שעשה לפני חטאו, מגנים כתריס בפני הפרענות. רבי יוחנן הסנדלר היה אומר, כל כנסיה שהיא לשם שמים לתורה ולמעשים טובים, סופה להתקיים. ושאינה

יב יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. שכן מציינו במשה שאמר ליהושע תלמידו בחר לנו אנשים, (שמות י"ו) עשאו שוה לו: וכבוד חברך כמורא רבך. דא"ל אהרן למשה בי אדוני, (נמדנר י"ג) ואחיו גדול ממנו בשנים היה וקרי ליה אדוני: ומורא רבך כמורא שמים. דכתיב (ס"ב) אדוני משה כלאם, כלם מן העולם, כיון שמרדו בך כאילו מרדו בהקב"ה וחייבים כליה: יג הוי זהיר בתלמוד. שיהא תלמודך בדקדוק וכהלכה: ששגגת תלמוד עולה זדון. אם טטעה בהוראה מתוך שלא דקדקת בתלמודך ותבוא להתיר את האסור, ^{התובנות המורה} ^{הקבוצה מעצמת} ידך כאילו עשית מזיד: שלשה כתרים הם. הכתובים בתורה, שחייבה התורה לנהוג בהם כבוד: כתר תורה. כתיב ביה (ויקרא י"ט) והדרת פני זקן, זה שקנה חכמה: כתר כהונה. כתיב

אין סופה להתקיים: יב רבי אלעזר בן שמוע אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים: יג רבי יהודה אומר, הוי זהיר בתלמוד, ששגגת תלמוד עולה זדון. רבי שמעון אומר, שלשה כתרים הם, פתך תורה ופתך פהנה ופתך מלכות, ופתך שם טוב עולה על גביהן:

ביה (ס"ב) וקדשתו קדוש יהיה לך: כתר מלכות. כתיב ביה (דברים י"ו) שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך: וכתר שם טוב. מי שיש בידו מעשים טובים ושמעותו טובה מחמת מעשיו,

משנת אליעזר

לשם שמים שיש בה מחשבה של גאות או להתכבד אחד על חברו אין סופה להתקיים.

(יב) רבי אלעזר בן שמוע הנה אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, שכן מציינו במשה רבינו שאמר לו ליהושע (שמות י"ז ט), בחר לנו אנשים עשאו שוה לו, וכבוד חברך יהא כמורא רבך דמציינו שאהרן אמר למשה (במדבר יב, יא), בי אדני, אף על פי שהיה גדול ממנו בשנים, ומורא רבך יהא כמורא שמים, דמציינו שעל ידי שדברו אלךד ומידך במחנה, אמר יהושע למשה (שם, יא, כח), אדני משה פלאם, פרושו פלאם מן העולם, הרי שכבודו חשוב ככבוד המקום ולא שיהיו פלאם שוין, אלא שיכבד כל אחד לפי הראוי לו, ולא יזלזל בכבוד תלמידו (רבינו יונה).

(יג) רבי יהודה הנה אומר, הוי זהיר בתלמוד שיהא למודך בעמקות ובדקדוק ההלכה, ששגגת תלמוד עולה זדון ואם טטעה בהוראה מחמת חסרון למוד נחשב לו כזדון. רבי שמעון הנה אומר, שלשה כתרים הם שצותה התורה לנהוג בהם כבוד, פתך תורה, דכתיב (ויקרא יט, לב), והדרת פני זקן, זה שקנה חכמה (קדושין לב, ב), ופתך פהנה, דכתיב (ויקרא כא, ח), וקדשתו, ופתך מלכות, דכתיב (דברים יז, טו), שום תשים עליך מלך, ודרשינן (סנהדרין יט, ב), שתהא אימתו עליך, ופתך שם טוב עולה על גביהן שלכל אלו צריך פתך

יד רבי נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריה, שחבריה יקימוה בידך. ואל בינתך אל תשען: טו רבי ינאי אומר, אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים. רבי מתאי בן

לא מצינו לו כתר בתורה שיהיו חייבים לנהוג בו כבוד, והוא עולה על גבי כולך, שכל השלשה כתרים צריכים לו. שאם תלמיד חכם הוא וסני שומעניה שרי לבווייה. ואם כהן גדול הוא, אמרינן ביומא (דף ע"ב): ייתון בני עממיא לשלם דעבדין עובדי אהרן, ולא ייתון בני אהרן לשלם דלא עבדין עובדי אהרן. ואם מלך הוא, כתיב (שמות כ"ג) ונשיא בעמך לא תאור, בעושה מעשה עמך: יד הוי גולה למקום תורה. אם אין תלמידי חכמים במקומך: ואל תאמר שהיא תבוא

אחריה. תלמידי חכמים יבואו לכאן: שחבריה יקימוה בידך. ואל תסמוך שחבריה כשיבואו מבית הרב יקימו התורה בידך, שתלמוד מהם מה שלמדו הם מן הרב. אלא הוי גולה אתה בעצמך למקום הרב, שאינו דומה שומע מפי תלמיד לשומע מפי הרב. פירוש אחר, שחבריה יקימוה בידך, מפני מה אני אומר לך הוי גולה למקום תורה, שחבריה יקימוה בידך, שאפילו אתה חריף ומפולפל ביותר לא תתקיים התורה כך אלא על ידי חבריה שתשא ותתן עמהם, והיינו דמסיים ואל בינתך אל תשען: טו אין בידינו. כמו לא הוה בידיה וינמית ק"ט ע"ב. כלומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רשעים צלחה ומפני מה הצדיקים מדוכאים ביסורין. פירוש אחר, אין לנו בזמן הגלות לא משלוח והשקט שרגיל הקב"ה לתת לרשעים כדי לטרדן מן העוה"ב, ואף לא מן היסורים המיוחדים לצדיקים שהן יסורים של אהבה שאין בהן בטול תורה. כלומר

משנת אליעזר

שם טוב שיהא בידו מעשים טובים, דתלמיד חכם ששמועות לא טובות יוצאות עליו לא מצינו שיהא מחיבים לכבודו, וגם במלך, וגם בכהן, אם יש עליו שמועות לא טובות אינו מחיב לכבודו.

(יד) רבי נהוראי יש אומר, שהוא רבי מאיר, ויש אומרים, שהוא רבי אלעזר בן ערף (עין ערוכין יג, ב), הנה אומר, הוי גולה למקום תורה שאם אין תלמידי חכמים במקומך תלך למקום שנמצאים שם תלמידי חכמים, ואל תאמר שהיא תבוא אחריה שתלמידי חכמים יבאו למקומך ו שחבריה כשיבאו מבית רבן יבאו ללמד עמך ומתוך כך יקימוה בידך וילמדו אותך, שאינו דומה השומע מפי הרב ששומע מפי תלמיד. ואל בינתך אל תשען תסמך, ויש מפרשים, מפני מה תהיה גולה למקום תורה, כדי שחבריה יקימוה בידך, ואפלו שאתה יודע יותר מהם, אל בינתך אל תשען, כמעשה דאילפא ורבי יוחנן בתענית (כא, א).

(טו) רבי ינאי הנה אומר, אין בידינו פרוש אין ידוע לנו לא משלות הרשעים למה דרך רשעים צלחה, ואף לא מיסורי הצדיקים שאף על פי שאנו מאמינים שהכל בצדק ובישר אין אנו משיגים אותה דאפלו משה אבי הנביאים אמר לה' (שמות לג, יג), הודיעני נא את דרכך, מפני מה צדיק ורע לו (בבב"ב ז, א). ויש מפרשים שאין אנו בכלל רשעים שנותרים להם השלוח בעולם הזה כדי לטרדו מהעולם הבא, ולא בכלל צדיקים שנותרים להם יסורים של אהבה. רבי מתאי בן

יצאנו מכלל רשעים שאין לנו השלוה שיש לרשעים, ולכלל צדיקים לא הגענו, שהיסורים שלנו אינן של אהבה כיסורי הצדיקים: הוי מקדים שלום לכל אדם. ואפילו לנכרי בשוק: והוי זנב לאריות. לגדולים ממך: ולא ראש לשועלים. לקטנים ממך: מז בפרוזדור. בית שער. תרגום אולם, פרוזדורא: טרקלין. מקום מושב המלך. כך אתה התקן עצמך בעוה"ז כדי שתזכה לעולם הבא: יז יפה שעה אחת בתשובה. לצורך תשובה ומעשים טובים: מכל חיי העולם הבא. לפי שבאותו זמן אין התשובה ומעשים טובים מהנים לאדם, שאין העולם הבא אלא לקבל שכר על מה שקיים בעולם הזה: יח אל תרצה את חברך בשעת כעסו. דכתיב (שמות ל"ג) פני ילכו והנחותי לך, אמר לו הקב"ה למשה המתן עד שיעברו פנים של זעם [נרכות י' ע"ב]:

בין חרש הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות שתהא תלמיד למי שגדול ממך בחכמה, ואל תהי ראש לשועלים לזה שקטן ממך, כי אם תלמד מגדול ממך תוסיף חכמה כל הזמן, ויש מפרשים שמדבר בתלמיד שעדין לא הגיע להוראה, הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים, שהיא כמו שועל שעושה ערמה, ופרש שאל תקנא לאלו השועלים שמחבלים בךמים בשרוצים לשבת בראש (תוי"ט).

משנת אליעזר

בין חרש הוי אומר, הוי מקדים בשלום כל אדם, אפלו לנכרי בשוק, והוי זנב לאריות שתהא תלמיד למי שגדול ממך בחכמה, ואל תהי ראש לשועלים לזה שקטן ממך, כי אם תלמד מגדול ממך תוסיף חכמה כל הזמן, ויש מפרשים שמדבר בתלמיד שעדין לא הגיע להוראה, הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים, שהיא כמו שועל שעושה ערמה, ופרש שאל תקנא לאלו השועלים שמחבלים בךמים בשרוצים לשבת בראש (תוי"ט).

טז) רבי יעקב הוי אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בית שער בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור כמו שמי שרוצה ליכנס לפני המלך מתקן ראשו וזקנו ומלבושיו, פן תכין עצמך בעולם הזה כדי שתפנס לטרקלין מקום מושב המלך.

יז) הוא רבי יעקב הוי אומר, יפה שעה אחת בתשובה לצורך תשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מפל חיי העולם הבא, שאז אין תשובה מועלת, ולענין התענוגים אומר, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מפל חיי תענוגי העולם הזה.

יח) רבי שמעון בין אלעזר הוי אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו, דאינו מועיל, שאז אינו מקבל רצוי כמו שכתוב שאמר ה'

וְאֵל תִּנְחַמְנוּ בְשַׁעַה שְׁמַתוֹ מִטַּל
 לְפָנָיו, וְאֵל תִּשְׁאַל לוֹ בְשַׁעַת
 נְדָרוֹ, וְאֵל תִּשְׁתַּדַּל לְרְאוּתוֹ
 בְשַׁעַת קַלְקֻלָּתוֹ: יט שְׁמוּאֵל
 הַקָּטָן אוֹמֵר, (משלי כד) בְּנִפְל
 אוֹיְבֶיךָ אֵל תִּשְׁמַח וּבְכַפְשָׁלוֹ אֵל
 יִגַּל לְבָבָהּ פֶּן יֵרְאֶה יְיָ וְרַע בְּעֵינָיו
 וְהָשִׁיב מֵעֲלָיו אָפוֹ: כ אֱלִישָׁע
 בֶּן אֲבוּיָה אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד יֵלֵד

ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו. שבשעת החורבן כביכול היה הקב"ה מתאבל, בקשו מלאכי השרת לנחמו, ורוח הקודש משיבן אל תאיצו לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו. למצוא פתחים להתיר לו את נדרו. מפני שאז על כל פתח ופתח שתמצא לו יאמר אדעתא דהכי נדרתי, ושוב לא תמצא לו פתח. ומצינו כשנשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התחנן מיד אלא המתין ואח"כ התחיל להתחנן: בשעת קלקלתו. כשנתקלקל בחטא. לפי שהוא מתבייש מכל אדם. וכן אתה מוצא כשחטא אדם הראשון לא נגלה עליהם הקב"ה עד שעשו חגורות, דכתיב (נמלטי ג) ויעשו להם חגורות, ואח"כ וישמעו את קול ה' אלהים:

יט בנפול אויבך אל תשמח. פסוק הוא במשלי, אלא ששמואל הקטן היה רגיל להוכיח בני אדם במדה זו: פן יראה ה' ורע בעיניו. שעשיתו בלבבך כאילו הוא שלוחך למלאות תאוותך: והשיב מעליו אפו. מדלא כתיב ושב אלא והשיב, משמע יסירו מעל אויבך וישיבוהו עליך:

משנת אליעזר

(שמות לג, יד), פני ילכו והנחותי לה, המתן עד שיעברו פנים של זעם. ואל תנחמנו בשעה שמתו מטל לפניו כי אז אתה מוסיף גזון על יגונו, כמו שבשעת החרבן רצו מלאכי השרת לנחם להקדוש ברוך הוא ולא קבל, ורוח הקדש השיבן, אל תאיצו לנחמני (ישעיה כב, ד), ואל תשאל לו בשעת נדרו לומר לו אם על תנאי זה נדרת כפי להתיר נדרו, שבשעת הפעס יאמר על כל דבר על מנת פן נדרתי, ואחר כך לא תמצא לו פתח, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו בשעת ההזק שארע לו, או בשעה שנכשל בעברה.

(יט) * שמואל הקטן נקרא קטן על שם שהיה שמקטין עצמו, היה אומר, (משלי כד, יז) בנפל אויבך אל תשמח ובכפשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' שעשיתו כאלו הוא שליח למלא תאוותך, ורע בעיניו והשיב מעליו אפו, ומדכתיב והשיב ולא כתיב ושב, משמע ששיב חרון אף ה' עליך, ורש"י מפרש, מדכתיב והשיב מעליו אפו ולא כתיב חרון אפו, משמע שמוחלין לו על כל עונותיו.

(כ) אלישע בן אבויה היה אומר, הלומד פשהוא ילד בנערותו למה הוא

* ואף על פי שהוא מקרא מלא בלא חדושי, המקרא מדבר בשני בני אדם ששונאן זה את זה, ושמואל הקטן מזהיר גם לתלמידי חכמים המנגחים זה את זה בהלכה (מחזור ויטרי) ונהדברי יחזקאל (שינאווא) מפרש לפי שהיה שפל רוח ביותר ודרך העולם לבזות אותו, לכה היה רגיל במקרא זה.

כ על נייר חדש. שהוא מתקיים. כך גירסת הילדות אינה משתכחת: ענבים קהות. שלא נתבשלו כל צרכן ומקהות את השיניים. כך חכמת הילד לא נתישבה כל צרכה ואין דבריו מתקבלים ומתישבים על הלב: יין מגתו. ששמריו מעורבים בתוכו. כך חכמת הילד תערובת ספיקות יש בה: רבי אומר אל תסתכל בקנקן. רבי פליג אדרבי יוסי בר' יהודה, ואמר כי כמו שיש קנקן חדש מלא יין ישן כך יש ילד שטעמו כטעם זקנים, ויש זקנים פחותים במעלת החכמה מן הילדים: כא והתאוה. המבקש למלאות תאוותו באכילה ושתייה ובעילה וכיוצא בהן: והכבוד. שיכבדוהו בני אדם:

וְשׁוֹתָהּ יַיִן יִשָּׁן. רַבִּי אֹמֵר, אַל תִּסְתַּכֵּל בְּקִנְקָן, אֶלֶּא בְמָה שֵׁישׁ בּוֹ. יֵשׁ קִנְקָן חָדָשׁ מְלֵא יִשָּׁן, וְיִשָּׁן שְׁאֵפְלוֹ חָדָשׁ אֵין בּוֹ: כֹּא רַבִּי אֶלְעָזָר הַקָּפָר אֹמֵר, הַקִּנְאָה וְהַתְּאֹהָה וְהַכְּבוֹד

משנת אליעזר

דומה, לְדִיו שְׁהִיא כְּתוּבָה עַל נֵיִר חָדָשׁ, שְׁאִינָה יְכוּלָה לְהַחֲמִק, כִּף תּוֹרָה שֶׁלֹּמֵד בְּיַלְדוּתוֹ לֹא תִשְׁכַּח מִמֶּנּוּ. וְהַלּוֹמֵד כִּשְׁהוּא זָקֵן לְמָה הוּא דוֹמָה, לְדִיו כְּתוּבָה עַל נֵיִר מְחֻוּק שֶׁכָּבֵר קִדְמוּהוּ חֲשִׁבּוֹנוֹת רַבִּים מְעַנְיֵי הָעוֹלָם, וּכְשִׁירָצָה לְזַכֵּר דְּבָרֵי תּוֹרָה יִצְטָרֵף לְמַחֲקֵם לְאוֹתָם הַחֲשִׁבּוֹנוֹת, וְאֵל יֹאמֵר הַזָּקֵן הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ דֹּאֲחָד הַמְרַבָּה בְּזִכְרוֹנוֹ וְאֲחָד הַמְמַעִיט נוֹתְנִים לוֹ שֶׁכֵּר, וּבִלְבַד שִׁיכּוֹן לְבוֹ לְשִׁמְיִם. רַבִּי יוֹסִי בֵּר יְהוּדָה אִישׁ כֶּפֶר הַבְּבֵלִי הָיָה אֹמֵר, הַלּוֹמֵד מִן הַקִּטְנִים לְמָה הוּא דוֹמָה, לְאוֹכֵל עֲנָבִים קְהוֹת שְׁעֵדִין לֹא נִתְבַּשְׁלוּ כֹּל צָרְפָן וְשׁוֹתָהּ יַיִן מִגְתּוֹ שֶׁשְּׁמֵרָיו מְעֻרְבִים בְּתוֹכוֹ, כֵּן חֲכַמַת הַיֵּלֵד לֹא נִתְיַשְׁבָּה כֹּל צָרְפוֹ. וְהַלּוֹמֵד מִן הַזְּקֵנִים לְמָה הוּא דוֹמָה, לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׁוֹלוֹת וְשׁוֹתָהּ יַיִן יִשָּׁן. רַבִּי חוֹלֵק עַל רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְהוּא הָיָה אֹמֵר, אַל תִּסְתַּכֵּל בְּקִנְקָן, אֶלֶּא בְמָה שֵׁישׁ בּוֹ כִּי יֵשׁ קִנְקָן חָדָשׁ שְׁהוּא מְלֵא יַיִן יִשָּׁן, וְיִשָּׁן וְקִנְקָן יִשָּׁן לְפַעֲמִים שְׁאֵפְלוֹ יַיִן חָדָשׁ אֵין בּוֹ שֵׁישׁ זְקֵנִים שְׁהֵם פְּחוּתִים בְּמַעְלוֹת הַחֲכָמָה מִן הַיֵּלְדִים.

כא) רַבִּי אֶלְעָזָר הַקָּפָר הָיָה אֹמֵר, הַקִּנְאָה שֶׁמִּקְנָא אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּעֵשֶׂר, כְּמוֹ שֶׁמְצִינּוֹ שֶׁהֵנַחֵשׁ נִתְקַנָּא בְּאָדָם וְחַוָּה, וְכֵן קָרַח שֶׁקָּנָא בְּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן, וְהַתְּאֹהָה שְׁאָדָם רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ בְּאֲכִילָה וְשִׁתְיָה וּבְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁמְצִינּוֹ שֶׁהַתְּאֹהָה גָּחִזִי לְקַחַת מִנְעֻמָּן כֶּסֶף, וְהַכְּבוֹד שְׁאָדָם רוֹדֵף אַחֲרָהּ הַשְּׂרָרָה, כְּמוֹ שֶׁמְצִינּוֹ שֶׁיִּרְבְּעֵם מִשׁוּם שְׁלֹא רָצָה שִׁיעֲלָה הָעָם יְרוּשָׁלַיִם וְהוּא יַעֲמֵד וּמְלֵךְ יְהוּדָה

מוציאין את האדם מן העולם :
 כב הוא הִיָּה אוֹמֵר, הַיְלֹוֹדִים
 לָמוֹת, וְהַמְתִּים לְהַחֲיוֹת,
 וְהַחַיִּים לְדוֹן. לִידַע לְהוֹדִיעַ
 וְלְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר,
 הוּא הַבּוֹרֵא, הוּא הַמְבִּיֵן, הוּא
 הַדִּין, הוּא עֵד, הוּא בַּעַל דֵּין,
 וְהוּא עֵתִיד לְדוֹן. בְּרוּךְ הוּא,
 שְׂאִין לְפָנָיו לֹא עוֹלָה וְלֹא
 שְׂכָחָה וְלֹא מִשׁוּא פָּנִים וְלֹא
 מִקַּח שׁוֹחַד, שֶׁהַכֹּל שְׁלוֹ. וְדַע

כב הילודים למות. מי שנולד כבר עתיד
 הוא למות: והמתים. עתידים לחיות
 ולעמוד ליום הדין, אלה לחיי עולם, ואלה
 לחרפות ולדראון עולם: וחיים לדון.
 עומדין להיות נדונים ליום הדין: לידע.
 מאחרים: ולהודיע. לאחרים: ולהודיע.
 להבין מעצמו: הוא היוצר. שכל העולם
 הוא בידו כחומר ביד היוצר. ומה טעם,
 לפי שהוא הבורא שברא את כל העולם
 כולו מאין, לפיכך יכול לעשות בו כרצונו:
 הוא המביין ^{הוא הייין}. אחר שהבין
 כל מעשיהם מביאן בדין לפניו: הוא
 בעל דין. שהוא תובע את החוטאים:
 והוא עתיד לדון. לעולם הבא: ולא
 משוא פנים ולא מקח שוחד. שאינו
 נושא פנים אפילו לצדיק גמור שלא
 יענישו על עבירה קלה שבאת לידו. ואינו
 לוקח שוחד המצוה בשביל העבירה. אלא

משנת אליעזר

יושב שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד (סנהדרין קא, ב), וגם שהיה המלך
 קורא במוציא שנת השביעית במשנה תורה והוא יעמד כנגד העם, (ירושלמי ע"ז
 פרק א' הלכה א). מוציאין את האדם מן העולם.

כב) הוא רבי אליעזר הקפ"ר היה אומר, הילודים מוכנים למוות, והמתים
 עתידים להחיות, והחיים שיקומו בתחית המתים מוכנים לדון ויתן להם
 כפעל ידם, וכל אדם צריך לידע לידע מאחרים להודיע לאחרים ולהודיע
 להבין מעצמו עתיד כל אדם לראות בעיניו שהוא א-ל, כמו שנאמר
 (ירמיה לא, לג), כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, הוא היוצר אותנו יש מאין,
 הוא הבורא שמחדש בריאתו בכל יום תמיד, ולולי יציר העדר השפעתו, כלנו
 כאפס וכאין, הוא המביין כל מעשה בני אדם, הוא הדין שדן את כל אדם
 לפי מעשיו. הוא עד שהכל גלוי לפניו, הוא בעל דין שבראף על מנת שתעבד
 אותו שהוא תובע את החוטאים והוא עתיד לדון אותך לעתיד לבא. ברוך
 הוא שאין לפניו לא עולה להטות הדין, ולא שכחה. ולא משוא פנים
 אפלו לצדיק גמור, כמו שמצינו שנענש משה רבינו, ולא מקח שוחד שאין
 מצוה מכבה עברה, ואין שיק שוחד לפניו, * מפני שהכל שלו. ודע שהכל

(* כתב הרמב"ם וזה לשונו: ואמר ולא מקח שחד הוא כמו שאמר גם כן בתורה
 (דברים י, יז) אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, ואין ענינו שלא יקח שחד להטות
 הדין, כי זה מן השטות שירחקק מן השם יתברך מה שלא יציר ואף לא ידומה, כי
 איך יציר לו שחד ומה יהי השחד, אבל ענינו מה שבארנו שהוא לא יקח שחד

נותן שכר על המצוה ועונש על העבירה. כך פירש הרמב"ם: ודע שהכל בא לפי חשבון. פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. כך עבירות קלות כשהן מרובות עולות לחשבון גדול: שעל כרחק אתה נוצר. שהנשמה אינה רוצה לצאת מן הפרגוד, מקום טהור שהנשמות מונחות שם, וליכנס במעי אשה במקום טמא, ומלאך בא ומוציאה בעל כרחיה ומכניסה במעי האשה: ועל כרחק אתה נולד. בשעת הלידה אינו רוצה לצאת, ומלאך מוציאו בעל כרחו: ועל כרחק אתה חי. יש אדם מדוכא ביסורים ורוצה למות ואינו יכול:

שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֲשׁבוֹן. וְאֵל יִבְטִיחֶךָ יִצְרָךְ שֶׁהַשְּׂאוֹל בֵּית מְנוּס לָךְ, שֶׁעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה נּוֹצֵר, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה נוֹלָד, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה חַי, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה מֵת, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה עֵתִיד לָתֵן דִּין וְחֲשׁבוֹן לְפָנַי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

פ ר ק ה

א בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא א בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת. תשעה ויאמר,

משנת אליעזר

לְפִי הַחֲשׁבוֹן פְּרוּטָה וּפְרוּטָה שֶׁל צְדָקָה מְצַטְרֶפֶת לְחֲשׁבוֹן גָּדוֹל, וְכָךְ עֲבֹרוֹת אֶפְלוּ קְלוֹת כְּשֶׁהֵן מְרֻבּוֹת מְצַטְרֶפּוֹת לְחֲשׁבוֹן גָּדוֹל. וְאֵל יִבְטִיחֶךָ יִצְרָךְ הַרְעָה שֶׁהַשְּׂאוֹל הַקָּמֵר בֵּית מְנוּס לָךְ, שֶׁעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה נּוֹצֵר שֶׁהַנְּשָׁמָה אֵינָה רוֹצֵה לִירֹד לְעוֹלָם הַשְּׁפֵל, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה נוֹלָד שֶׁהוֹלֵד אֵינּוּ רוֹצֵה לְצַאת, לְפִי שֶׁהוּא צוֹפֵה מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה חַי דִּישׁ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים שְׂמֵד־כְּאִין בִּיְסוּרִים וְרוֹצֵה לְמוֹת וְאֵינּוּ מֵת רַק בְּצוּוֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה מֵת שֶׁרַב בְּנֵי אָדָם אֵינָן רוֹצִין לְמוֹת וְאֵין אָדָם שֶׁיִּכּוֹל לַעֲכַב, וְעַל כְּרַחֲךָ אַתָּה עֵתִיד לָתֵן דִּין וְחֲשׁבוֹן לְפָנַי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כָּל מָה שֶׁעָשָׂה, שְׂאִין לָךְ הַכְּרַח לַעֲשׂוֹת עֲבֹרוֹת וְהֵם תְּלוּיִים בְּכַחֲרֶיהָ.

פ ר ק ה

א בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם תִּשְׁעָה פְּעָמִים נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (בְּרֵאשִׁית א) וַיֹּאמֶר, וּבְרֵאשִׁית נְמִי מֶאֱמַר הוּא, דְּכָתִיב (תְּהִלִּים לג, ו), בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ.

הטובות, כמו שיעשה אדם אֵלף טובות ורעה אחת שלא ימחול השם יתברך מעבירה היתה לרוב טובותיו ויחסר לו מאֵלף טובותיו טובה אחת או יותר, אָבֵל יַעֲנֵשׁ עַל זֹאת הַרְעָה הָאֶחָת וַיִּגְמְלֶהוּ עַל הַטּוֹבוֹת הָהֵם כָּלֵם, וְזֶה עֲנִיָּן לֹא יִקַּח שָׂחָד, וְהוּא כְּמוֹ לֹא יִשָּׂא פָּנִים, שֶׁיַּעֲנֵשׁ הַגָּדוֹל בְּמַעֲלוֹת עַל דְּבַר מַעֲט כְּמוֹ שְׂנַעֲנֵשׁ מִשָּׂה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם עַל חֲטָא הַכַּעַס, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּפָרְקִים הַקּוּדְמִים וַיִּגְמַל עֲשׂוֹ הַרְשָׁע עַל כְּבוֹד אָב וְאֵם, וַיִּבְכְּדִנְצֵר עַל כְּבוֹד הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁהַתְּבַּאֵר בְּסִנְהֶדְרִין וְזֶהוּ עֲנִיָּן וְלֹא מִשׂוֹא פָּנִים, עַד כָּאֵין. (מובן שאין הכוונה כשעושה תשובה).

העולם. ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאורות, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקימין את העולם שנברא בעשרה מאורות: ב עשרה דורות מאדם ועד נח, להודיע פמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול. עשרה דורות מנח ועד אברהם, להודיע פמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות

ובראשית נמי מאמר הוא, דכתיב (מסיל ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו: שמאבדים את העולם. שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא, והרשעים שבעונם מאבדים את נפשם כאילו מאבדים את העולם. כך מצאתי. ולי נראה, שמאבדין את העולם ממש, שמכריעים את כל העולם כולו לכף חובה, ונמצא העולם אבד בשבילם: שנברא בעשרה מאורות. ואינו דומה המאבד מלאכה שהיא נעשית ביום אחד למלאכה שהיא נעשית בהרבה ימים: ב להודיע כמה ארך אפים לפניו. אף אתה אל תתמה שהאריך לאומות העולם כל השנים הללו שהן משתעבדין

משנת אליעזר

ומה תלמוד לומר בקרא עשר מאורות, יאמר בקרא שאמר ה' שיברא הכל, ועוד והלא במאמר אחד יכול להבראות ולמה צריך עשרה (המלקט). אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין במעשיהם שמכריעין בעוונם את העולם שנברא בעשרה מאורות* (ובסדר מיוחד, ולתן שכר טוב לצדיקים שמקימין במעשיהם את העולם שנברא בעשרה מאורות שלא נברא העולם אלא כדי לעשות בו הישר והטוב.

ב) עשרה דורות שהיו מאדם ועד נח** שסיפרה לנו התורה, להודיע פמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם הקדוש ברוך הוא את מי המבול, וכן גם אתה אל תתמה על הצלחת הרשעים ומלכות רומי, ואנחנו בגלות, פי הוא ארך אפים ולסוף ישלם להם כפעלם ויגאלנו ויושיענו ומהר יקדמונו רחמיך פי ולנו מאד. עשרה דורות מנח ועד אברהם,*** להודיע פמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות

* פרוש אחר, שמאבדין את נפשם, וכל המאבד נפש אחת מישראל כאלו אבד עולם מלא (סנהדרין לו. א), ואינו דומה המאבד מלאכה שנברא במאמר אחד למלאכה שהיא נעשית בהרבה מאורות.

** (1) אדם. (2) שת. (3) אנוש. (4) קינן. (5) מהללאל. (6) ירד. (7) חנוך. (8) מתושלח. (9) למך. (10) נח.

*** (1) שם. (2) ארפכשד. (3) שלח. (4) עבר. (5) פלג. (6) רעו. (7) שרוג. (8) נחור. (9) תרח. (10) אברהם.

בבניו, שיותר האריך לדורות שמאדם ועד נח, ואח"כ נשטפו: וקבל עליו שכר כולם. עשה מעשים טובים כנגד מה שהיה ראוי שיעשו כולם, לפיכך ניצולו כולם בזכותו. וכמו שנטל עליו עול מצות בעוה"ז כנגד כולם כך קבל בעוה"ב שכר כנגד כולם, שכל אדם יש לו שני חלקים אחד בגן עדן ואחד בגיהנם, זכה נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב, נוטל חלקו וחלק חברו בגיהנם [מגינה ט"ז ע"ג]:

ג עשרה נסיונות. אחד, אור כשדים, שהשליכו נמרוד לכבשן האש. שני, לך לך מארצך. שלישי, ויהי רעב. רביעי, ותוקח האשה בית פרעה. חמישי, מלחמת המלכים. שישי, מעמד בין הבתרים, שהראו שעבוד מלכות. שביעי, המילה. שמיני, וישלח אבימלך ויקח את שרה. תשיעי, גרש האמה הזאת ואת בנה. עשירי, העקידה: ד עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים. שניצולו מעשר מכות. וכולם היו במצריים ולא בישראל:

היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם וקבל (עליו) שכר כלם: ג עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם, להודיע פמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום: ד עשרה נסים נעשו לאבותינו

מִשְׁנַת אֱלִיעֶזֶר

היו מכעיסין ובאין, עד שבא אברהם אבינו וקבל עליו שכר כלם שעשה מעשים טובים כנגד מה שהיה ראוי שיעשו כלם, דכף הוא הדין פינן שכלם נצטוו לעשות טובה ואחד לא עשה ובא חברו ועשה צווי חברו וצווי עצמו מגיע לו שכר חברו, משל למלך שכל עבדיו בגדו בו חוץ מאחד, כל ימיו יאהבנו המלך אהבה רבה, וכן איתא בגמרא חגגה (טו, ב), שכל אדם יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם, זכה נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב נוטל חלקו וחלק חברו בגיהנם.

ג עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו שאנו זוכים ומקבלים טובה בזכותו, זה שעומד בכל נסיונותיו, לפיכך קראו התנא בכאן אבינו נ"ל (תו"ט) עליו השלום. א) שהשליכו אותו לאור כשדים על שפפר בעבודה זרה. ב) שצוהו ה' לך לך מארצך. ג) ויהי רעב, והיה צריך לירד מארץ ישראל, ומוכא במדרש שאמרו לו עפוי"ם על זה שאתה פופר בעבודה זרה ובאת לארץ ישראל, בא הרעב. ד) שלקחו שרה לפרעה. ה) מלחמת המלכים עם סדום ושבו את לוט בן אחיו. ו) מעמד בין הבתרים, שהראו ה' שעבוד מלכות. ז) המלה. ח) שלקח אבימלך את שרה. ט) שהיה צריך לשלח את ישמעאל. י) העקידה. ועמד בכלם ולא הרקח אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, ולמה נסהו ה' הלא ידע כי לבו שלם עמו אלא להודיע לכל העולם פמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום להקדוש ברוך הוא, להשיב לשטן ולאמות התמהים למה מחבב הקדוש ברוך הוא בני אברהם מכל האמות.

ד עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים שנצולו מעשר מפות שהביא על

בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם. עֶשֶׂר מִכּוֹת הַבְּיָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם. עֶשֶׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד), וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ

ועשרה על הים. אחד, ויבקעו המים. שני, שנעשה הים כמין אוהל ונכנסו ישראל לתוכו, דכתיב (מנקה ג') נקבת במטיו ראש פרזיו. שלישי, שנעשה קרקעית הים יבש בלא חומר וטיט, דכתיב (שמות י"ד) ובני ישראל הלכו ביבשה. רביעי, שקרקעית הים שדרכו בו המצריים שהיו רודפים אחרי ישראל נתחלחל ונעשה חומר וטיט, דכתיב (מנקה ג') חומר מים רבים. חמישי, שהמים הנקפאים בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות קטנות, כעין לבינים ואבני הבנין

מסודרים זה אצל זה, כדכתיב (מסל"ט ע"ד) אתה פוררת בעוז ים, שנעשה כעין פירורים. שישי, שנתקשו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים, כדכתיב (ס"ט) שברת ראשי תנינים על המים, והמצריים נקראו תנינים. שביעי, שנגזר הים לשנים עשר גזרים כדי שיעברו כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו, והיינו דכתיב (ס"ט קל"ו) לגזור ים סוף לגזרים. שמיני, שקפאו המים כספיר ושהם וזכוכית, כדי שיראו השבטים אלו את אלו, שעמוד האש היה מאיר להם, וזהו שנאמר (ס"ט י"ט) חשכת מים עבי שחקים, כלומר קבוץ המים היה כעבי שחקים כעצם השמים לטוהר. תשיעי, שהיו יוצאים ממנו מים מתוקים שהיו שותים אותם, וזהו שנאמר נוזלים. עשירי, שלאחר ששתו מהם מה שרצו, הנתורים מהם היו נקפאים ונעשים ערימות, דכתיב (שמות ט"ו) נערמו מים נצבו כמו נד נוזלים: עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים. דצ"ך עד"ש באח"ב: ועשר על הים. הן כנגד עשר נפילות שבשירת ויושע. רמה בים, ירה בים, טבעו בים סוף, תהומות יכסימו, ירדו במצולות, תרעץ אויב, תהרוס קמין, יאכלמו קקש, כסמו ים, צללו כעופרת, הרי עשר נפילות. ותבלעמו ארץ אינו בחשבון הנפילות, שזו היא טובתן שזכו לקבורה: עשרה נסיונות נסו אבותינו להקב"ה במדבר. שנים בים אחד בירידה, שם נאמר (ס"ט י"ד) המבלי אין קברים במצרים, ואחד בעלייה, ויבואו מרתה וילוונו. אחד ברפידים, וירב העם עם משה. שנים במן, לא

משנת אליעזר

מִצְרַיִם, וַעֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ עַל הַיָּם * עֶשֶׂר מִכּוֹת הַבְּיָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם וְאֵלוּ הֵם (1) דָּם. (2) צְפַרְדֵּי. (3) פְּנִים. (4) עָרֵב. (5) דָּבָר. (6) שְׁחִין. (7) בְּרֵד. (8) אַרְבֶּה. (9) חֶשֶׂד. (10) בְּכוֹרוֹת. וַעֲשָׂרָה מִכּוֹת עַל הַיָּם. עֶשֶׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יד, כב), וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי *).

(א) קריעת ים סוף. (ב) נעשו המים כסויו פקשת למעלה מהם. (ג) שלא נשאר טיט בקרקעית הים. (ד) שמקום שנכנסו המצרים נעשה כטיט. (ה) שהמים נעשו כפאבנים להזיק למצרים. (ו) שנקרע ליי"ב גזרים, לכל שבט שביל מיוחד. (ז) שהיו המחיצות פזוכיות שיראו השבטים אלו את אלו. (ח) שהיו המים חתיכות פאבנים של בנין. (ט) שהמים המתקים לא נקפאו כדי שיוכלו לשתות מהם. (י) שמה שהשאירו לשתות לא נפלו על הקרקע אלא נקפאו ונעשו ערמות, כדכתיב (שמות טו. ח) נערמו מים.

(א*) בירידה לים המבלי אין קברים (שמות יד. יא), בעליה אמרו כשם שאנו עולים כן מצרים עולים. (ב) וילוונו העם על משה לאמר מה נשתה (שם. טו. כד), והשליך

תצאו ויצאו, איש אל יותר ממנו ויותר. שנים בשליו, בראשון בשבתנו על סיד הכשר, בשליו השני והאספסוף אשר בקרבנו. אחד בעגל. ואחד במתאוננים. ובמרגלים. והוא עשירי, שם נאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: ה ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא טומאה היוצאה מגופו, היה הדבר מגונה ומכוער יותר משאר טומאות: ולא כבו גשמים אש עצי המערכה. ואע"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מתמר ועולה: ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. שאם היה נמצא בהם פסול קודם מצותן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקצר בלילה ולא היו מרבים לקצור. ושתי הלחם נאפים מערב יום טוב ואין אפייתן

דוחה יו"ט. וכן לחם הפנים נאפה מערב שבת:

משנת אליעזר

(ה) עֲשֶׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. (א) לֹא הִפִּילָה אֲשֶׁה מְרִיחַ בָּשָׂר הַקֹּדֶשׁ שֶׁהִיָּה רֵיחַ בָּשָׂר צְלִי, וְהִ' שָׁמַר אוֹתָם שְׁלֹא הִפִּילוּ. (ב) וְלֹא הִסְרִיחַ בָּשָׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם אֶף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְשֻׁהֵינן הַשְּׁלָמִים לְשָׁנֵי יָמִים וְלֵילָה. (ג) וְלֹא נִרְאָה זָכוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים בַּעֲזָרָה מְשׁוּם קִדְשָׁהּ, אוֹ מְשׁוּם מְאוּס. (ד) וְלֹא אִרְעָה קָרִי לְכַהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים כְּדִי שְׁלֹא יִצְטַרֵּף לְסַגֵּן, דְּטִמְאָה הַיּוֹצֵאָה מִגּוֹפּוֹ מִגֵּנָה יוֹתֵר מִשָּׂאֵר טִמְאוֹת, וּמִבִּיאַת בְּמִדְרָשׁ שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם הַחֲסִיד, דְּבִיוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁהִצִּיר הָרַע קְרוֹב לְצִאת מְנַצַּח צְרִיף שְׁמִירָה יִתִּירָה. (ה) וְלֹא כִבּוּ גְשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה שֶׁהִיָּה בְּחֶצֶר. (ו) וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשָׂן שֶׁהִיָּה מִתְמַר וְעוֹלָה כְּמַקֵּל וְהָרוּחַ לֹא בִלְבָלָה אוֹתוֹ. (ז) וְלֹא נִמְצָא פְּסוּל בַּעֲמֹר שֶׁהָיוּ מִבִּיאִין בְּט"ז נִיסָן, שְׂאֵם נִמְצָא פְּסוּל לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְהַקְרִיב אַחַר שֶׁהִיָּה צְרִיף לְהַקְצֹר בְּלֵילָה וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁהָיוּ צְרִיכִים לְאַפֵּת אוֹתָן מֵעֶרֶב חַג הַשְּׁבוּעוֹת. כִּי אִפְיָתָן אֵינוּ דוֹחָה יוֹם טוֹב וּבְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לְאַפֵּתָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת, שְׂאֵם הִיָּה נִמְצָא פְּסוּל לֹא הִיָּה אֶפְשָׁר

מִשֶּׁהָ עֵץ וְנִמְתְּקוּ הַפָּיִם. (ג) בְּמִדְבַר סִין שֶׁנִּגְמַר לָהֶם הַלֶּחֶם. (ד) כְּשֶׁשָּׂאֵלוּ (שֵׁם. טו. ז), הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ. (ה) שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמֶּן. (ו) בְּרַפְיֵידִים וְאֵין מִים לְשִׁתּוֹת הָעַם (שֵׁם. יז. א). (ז) הָעֵגֶל. (ח) וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאוֹנְנִים (בְּמִדְבַר יא. א). (ט) שֶׁבִקְשׁוּ בָּשָׂר אֶף עַל פִּי שֶׁהִיָּה לָהֶם בָּשָׂר שְׁלֹא פִּסַּק הַשְּׁלִיּוֹ רַק לֹא לְשׁוֹבַע. (י) שִׁילּוּחַ הַמְּרַגְלִים. כִּן פֶּרֶשׁ רַבֵּינוּ יוֹנָה. וְעַיִן בְּגִמְרָא עֲרִכִין (טו) סֵדֶר אַחֵר.

צפופים. לשון צף על פני המים. מרוב
הקהל היו נדחקים איש באחיו עד שהיו
רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר:
ומשתחווים רוחים. בשעת השתחוויה
נעשה להם נס ומשתחווים בריוח כל אחד
רחוק מחברו ארבע אמות, כדי שלא ישמע
את חברו כשהוא מתודה ומזכיר עונותיו:
צר לי המקום שאלין בירושלים,
גרסינן. לפי שהיה המקום מזמין להם
פרנסתן ולא הוצרך אחד מהם לצאת משם
ולומר פרנסתי [דחוקה] ואיני יכול לדור
בירושלים. ויש ספרים שכתוב בהן
כשאלין. ועל העולים לרגל נאמר, שלא
היה אחד מהם מיצר כשהיה לן בירושלים
מחמת דוחק המקום. כמו צר לי המקום

גשה לי ואשבה (ישעי' מ"ט): ו בין השמשות. בערב שבת בראשית קודם שנשלמה הבריאה: פי
הארץ. לבלוע קורח ועדתו: ופי הבאר. בארה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל
המסעות. ויש אומרים, שפתחה פיה ואמרה שירה, שנאמר (נמלנר כ"ב) עלי באר ענו לה: פי האתון.
בין השמשות נגזר עליה שתדבר עם בלעם: והקשת. לאות ברית שלא יהיה עוד מבול: והמן.
שירד לישראל ארבעים שנה במדבר: והמטה. שנעשו בו האותות. ושל סנפירינן היה: והשמיר.

משנת אליעזר

להקריב אחרים תחתינהו. ח) אף על פי שהיו עומדים צפופים שהיו נדחקין
איש ברעהו ולא היה להכניס אצבע קטנה (אבות דרבי נתן), היו ומשתחווים
רוחנים שלא היה אחד דוחק את השני בשעת השתחוויה ונעשה רוח ביניהם
כמלא קומת אדם, כדי שלא ישמע את חברו כשהוא מתודה ומזכיר עונותיו
(אבות דרבי נתן). ט) ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם. י) ולא
אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים שלא היה חסר
פרנסה לכל העם. ויש מפרשים, שאלין כשהיו עולין לירושלים שהיה יכול
להכיל כל עם ישראל שעלו לרגל, ואבות דרבי נתן מביא שלא היה מעולם
דלקה ומפלת בירושלים.

ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות פרוש בדרך חיים,
שנגזר עליהם בין השמשות להבראות. ואלו הן א) פי הארץ שבלעה לקרח
ועדתו. ב) ופי הבאר סלע שנתן מים לישראל במדבר, יש אומרים, שנתנת
מימיה נקראת פי, ויש אומרים, על שאמרה הבאר שירה, דכתיב (במדבר כא, יז),
עלי באר ענו לה. ג) ופי האתון שהתוכחה עם בלעם, דכתיב (שם, כב, כח),
ויפתח ה' את פי האתון, ובין השמשות נגזר עליה שתדבר עם בלעם. ד) והקשת
שנראה בשמים בגגנים הרבה לאות ברית שלא יהא מבול. ה) והמן שירד
לישראל במדבר. ו) והמטה שנעשו בו האותות במצרים, ושל סנפירין היה
שהוא מין אבן טוב. ז) והשמיר תולעת שחוטכת את האבנים כשמשים האבן

כמין תולעת, ברייתו כשעורה. כשהיו מראים אותו על האבנים הרשומות בדיו, הן נבקעות מאליהן. ובו פיתחו אבני האפור והחושן, דכתיב בהו במלואותם: הכתב. צורת האותיות שהיו חקוקים בלוחות: והמכתב. שהיו נקראים מכל הארבעה צדדים: והלוחות. של סנפרינון היו, ארכן ששה, ורחבן ששה, ועוביין שלשה. כאבן אחת שארכה ורחבה ועוביה שוין. ונחלקה לשתיים ונגללים היו ונצובים מגלגל חמה: אף המזיקין. אלו השדים. שלאחר שברא הקב"ה אדם וחוה היה מתעסק בבריאתן, וכשברא רוחותיהן לא הספיק לברוא גופותן עד שקדש היום, ונשאר רוחות בלא גוף: ואילו של אברהם אבינו. נגזר עליו בין השמשות

שיהיה נאחו בסבך בקרניו בשעת העקידה: אף צבת בצבת עשויה. תרגום מלקחיה צביתהא. הצבת אינה נעשית אלא בצבת אחרת, וראשונה מי עשאה, על כרחך מאליה נעשית בידי שמים, ונבראת בין השמשות. וזה נדחה בגמרא בפרק מקום שנהגו (פסחים דף י"ד), ואמרו, אפשר שהצבת הראשונה נעשית בדפוס שהתיכו הנחושת באש והציקוהו בתוך הדפוס ונעשית הצבת מיד: ז גולם. לשון גולמי כלים, שלא נגמרה מלאכתן. כך אדם שאינו נגמר בדעתו לא במדות ולא בחכמה קרוי גולם: אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה. שכן מצינו באלעזר ואיתמר שלא רצו לדבר בפני אביהן כשקצף עליהם משה, והשיב אהרן: ואינו נכנס לתוך דברי חברו. שלא [יערבבנו]. דכתיב (נמדנ"ז) שמעו נא דברי, המתינו לי עד שאדבר. קל וחומר

אוצרות התורה
אוצרות השנות

משנת אליעזר

עליהן, דכתיב (מלכים א, ו, ז), כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו. ח) והכתב צורת האותיות החקוקות על הלוחות, ורבינו יונה מפרש, התורה שהיתה כתובה לפניו מששת ימי בראשית אש שחורה על גבי אש לבנה. ט) והמכתב שהיו נקראים מכל הארבעה צדדים, שהיה חקוק על הלוחות. י) והלוחות שהיו של סנפרינון ארפן ששה ורחבן ששה ועבין שלשה ונחלקים לשנים ונגללין היו ונצובין מגלגל חמה. ויש אומרים אף המזיקין שדין, שברא רוחותיהן ולא הספיק לברא גופן עד שקדש היום. וקבורתו של משה שלא ידע איש את קבורתו. ואילו של אברהם אבינו שהקריבו בהעקדה נגזר בין השמשות שיהיה נאחו בסבך בקרניו. ויש אומרים, אף צבת מלקחים שהנפח מושף בהן המפכות שגם הוא בצבת עשויה שבלא זה אי אפשר למשך הברזל, וצבת ראשונה מי עשאה אלא שנברא על ידי הקדוש ברוך הוא בבין השמשות.

ז) שבעה דברים בגלם אדם שאינו נגמר בדעתו וחקמתו נקרא גלם ושבעה דברים בחכם. א) חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה (ובמנין) וכמו שמצינו באלעזר ואיתמר כשמשעה שאל אותם (ויקרא י, יז), למה לא אכלו החטאת ולא ענו עד שאהרן ענה. ב) ואינו נכנס לתוך דברי חברו

וְאִינוּ נִבְהַל לְהָשִׁיב, שׁוֹאֵל
 כְּעֵנִין וּמְשִׁיב כְּהִלְכָה, וְאוֹמֵר
 עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן
 אַחֲרוֹן, וְעַל מֵה שְׁלֹא שָׁמַע,
 אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי, וּמוֹדָה עַל
 הָאֲמֵת. וְחִלּוּפֵיהֶן בְּגִלְמִים:
 ה שְׂבָעָה מִיָּנִי פְרַעֲנִיּוֹת בְּאֵין
 לְעוֹלָם עַל שְׂבָעָה גּוֹפֵי עֲבָרָה.
 מְקַצְתָּן מְעַשְׂרִין וּמְקַצְתָּן אֵינָן
 מְעַשְׂרִין, רָעַב שֶׁל בְּצֻרַת בָּאָה,
 מְקַצְתָּן רְעֵבִים וּמְקַצְתָּן שְׂבָעִים.

עמך, ועל השניה, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים: ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. אם פוסק דין מן הסברא מדעתו לא יאמר כך שמעתי מרבתי. ומצינו באנשי חרן (נחשית כ"ט) כששאל מהם יעקב השלום לו, אמרו לו שלום, והנה רחל בתו באה עם הצאן, כלומר, זה אנו יודעים, ואם תשאל יותר, הנה רחל בתו באה עם הצאן והיא תגיד לך, כי אנחנו לא ידענו יותר מזה: ומודה על האמת. ואע"פ שיכול להעמיד את דבריו על ידי טענות שבידו. וכן מצינו במשה (ויקרא י'), כשסלקו אהרן ואמר לו, אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות, וישמע משה ויטיב בעיניו, הודה ולא בוש לומר לא שמעתי, אלא שמעתי ושכחתי: וחלופיהן בגולם. חלוף הדברים הללו שבחכם הם בגולם: ח רעב של בצורת. הגשמים מועטים

משנת אליעזר

שְׁמַנְיָחוּ לְסִים כֹּל דְּבָרָיו וְאַחַר כֵּן עוֹנָה. (ג) וְאִינוּ נִבְהַל לְהָשִׁיב כְּדִי שֶׁתֵּהָא
 תְּשׁוּבָתוֹ כְּהִלְכָה. (ד) שׁוֹאֵל כְּעֵנִין בְּאוֹתוֹ עֵנִין שְׂבָעָה עֲסוּקִין בּוֹ וְלֹא בְּדָבָר
 אַחַר, וְכֵן אֵתָּה מוֹצֵא (בַּמְדָּבָר ט, ו), בְּאֲנָשִׁים טְמֵאִים לְנַפְשׁ אָדָם, שְׁכַשְׁעַסְק מִשֶּׁה
 כְּהִלְכוֹת פֶּסַח שְׁאֵלוֹ אוֹתוֹ. וּמְשִׁיב הָרֵב כְּהִלְכָה דָּאֵם יִשְׁאֵל בְּדָבָר שְׁאֵין עוֹסְקִין
 בּוֹ, לְפָעִמִּים יִכּוֹל לְהִתְבַּלְּבֵל. (ה) וְאוֹמֵר עַל דְּבָר שֶׁמִּתְפָּרֵשׁ רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן
 וְעַל הָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן דְּלִפְעָמִים מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה עַל דְּבָר הָאַחֲרוֹן הַשְּׂאֵלָה הִרְאשׁוּנָה
 מִבְּרַת מֵאֲלֵיָהּ. (ו) וְעַל מֵה שְׁלֹא שָׁמַע, אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי דִּין שְׁמִבְרַר
 מִסְבָּרְתוֹ, צְרִיף לְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁמִּדְעָתוֹ הוּא אוֹמֵר לָהֶם. (ז) וּמוֹדָה עַל הָאֲמֵת
 כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּמִשֶּׁה, שְׁנֵאָמַר (ויקרא י, כ), וַיִּשְׁמַע מִשֶּׁה וַיִּטיב בְּעֵינָיו, וְחִלּוּפֵיהֶן
 בְּגִלְמִים שְׁנוּהַג בְּהַפֵּךְ מִן הַחֲכָם ז' דְּבָרִים (לְפִי שְׂאִינוּ שְׁלֵם בְּדַעְתּוֹ וּבְחֻכְמָתוֹ).
 (ח) שְׂבָעָה מִיָּנִי פְרַעֲנִיּוֹת בְּאֵין לְעוֹלָם עַל שְׂבָעָה גּוֹפֵי עֲבָרָה. (א) מְקַצְתָּן
 שֶׁל אֲנָשִׁים מְעַשְׂרִין וּמְקַצְתָּן אֵינָן מְעַשְׂרִין, רָעַב שֶׁל בְּצֻרַת בָּאָה
 שֶׁהַגְּשָׁמִים מוֹעֲטִין וְשֶׁעַר הַתְּבוּאָה מִתְיָקֵר, וְעַל יְדֵי זֶה מְקַצְתָּן רְעֵבִים וּמְקַצְתָּן

ומתוך כך השער מתיקר: רעב של מהומה. מפני הגייסות אין יכולין לאסוף התבואה: רעב של כליה. השמים כברזל והארץ כנחושה: שלא נמסרו לב"ד. שלא עשו בהן דין תורה: ועל פירות שביעית. שעושים בהן סחורה ואין נוהגין בהן קדושת שביעית: ענוי הדין. שיודעים להיכן הדין נוטה ומעכבין ואין פוסקין אותו: עוות הדין. לזכות את החייב ולחייב את הזכאי: ועל המורים בתורה שלא כהלכה. לאסור את המתור ולהתיר את האסור: ט שבועת שוא. לבטלה, שלא לצורך: חלול השם. העובר עבירה בפרהסיא ביד רמה. אי נמי, שבני אדם רואים ולומדים ממעשיו:

גמרו שלא לעשר, רעב של מהומה ושל לטול את החלה, רעב של פליה באה. דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין, ועל פרות שביעית. חרב באה לעולם על ענוי הדין, ועל עוות הדין, ועל המורים בתורה שלא כהלכה: ט חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא, ועל חלול השם. גלות באה לעולם על עובדי עבודה זרה, ועל גלוי עריות, ועל שפיכות דמים,

משנת אליעזר

שבעים. (ב) גמרו החליטו שלא לעשר כלל רעב של מהומה ושל בצרת באה שפאין האויבים ולוקחים התבואות וכלם רעבים. (ג) ושל לטול את החלה, רעב של פליה באה שהשמים כברזל והארץ כנחושת. (ד) דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין מקומות שפתוב שם פרת, ועל פרות שביעית שעושין בהם סחורה ואין נוהגין בהן קדשת שביעית. (ה) חרב באה לעולם על ענוי הדין שאין פוסקין את הדין אפלו כשרואין להיכן הדין נוטה, ועל עוות הדין שמזכין את החייב ומחייבין הזכאי. ועל המורים בתורה שלא כהלכה שאוסרין את המתור או מתירין האסור.

(ט) (ו) חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא שנשבע על חנם שלא לצורך, כגון שנשבע על צמוד של עץ שהוא עץ, שפמו שהוא חטא בפה כך אלו נושכים בפה, ועל חלול השם שפמו שהוא לא חס על כבוד ה' כן החיה לא תחוס על כבודו, שפשהחיה שולטת על האדם זה מעוט כבוד האדם. (ז) גלות באה לעולם על עובדי עבודה זרה, דכתיב (ויקרא כו, לא), ונתתי את פגריכם וגו' והשמותי את מקדשיכם ואתכם אורה בגוים ועל גלוי עריות, דכתיב (שם, יח, כה), ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה ותקיא הארץ את יושביה, פי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם (שם, כד). ועל שפיכות דמים, דכתיב (במדבר לה, לד), ולא תטמא את הארץ אשר אתם ישבים בה,

וְעַל הַשְּׁמִטָּה הָאָרֶץ. בְּאַרְבַּעַה
 פְּרָקִים הַדְּבָר מְתַרְבֵּה. בְּרִבְעִיעִית,
 וּבְשִׁבְעִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִיעִית,
 וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שְׁבָכָל שָׁנָה
 וְשָׁנָה. בְּרִבְעִיעִית, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר
 עֲנִי שְׁבַשְׁלִישִׁית. בְּשִׁבְעִיעִית,
 מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עֲנִי שְׁבַשְׁשִׁית.
 וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִיעִית, מִפְּנֵי פְרוֹת
 שְׁבִיעִיעִית. וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שְׁבָכָל
 שָׁנָה וְשָׁנָה, מִפְּנֵי גִזְלֵי מִתְּנוֹת
 עֲנִיִּים: י אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם.
 הָאוֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלְךָ,
 זֶה מִדָּה בִּינוּנִית. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים,
 זֶה מִדַּת סְדוּם. שְׁלִי שְׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי, עִם הָאָרֶץ.

ועל השמטת הארץ. שחורשים וזורעים
 בשביעית: מפני מעשר שבמקום מעשר שני
 שבשלישית. שבמקום מעשר שני
 שמפרישים בשאר שנים של שמטה,
 בשלישית ובששית מפרישין מעשר עני:
 גזל מתנות עניים. לקט שכחה ופאה
 פרט ועוללות: י שלי שלי ושלך שלך.
 איני רוצה להנותך, והלואי שלא תהנה
 אותי: ויש אומרים זו מדת סדום.
 קרוב הדבר לבוא לידי מדת סדום. שמתוך
 שהוא רגיל בכך, אפילו בדבר שחבירו
 נהנה והוא אינו חסר לא ירצה להנות
 את חבירו, וזו היתה מדת סדום שהיו
 מתכוונים לכלות הרגל מביניהם, ואע"פ
 שהיתה הארץ רחבת ידים לפניהם ולא
 היו חסרים כלום: שלי שלך ושלך שלי
 עם הארץ. שנהנה ומהנה בשוה, וזהו
 ישובה של הארץ, אבל אינו יודע קרא
 דכתיב (משלי ט"ו) ושונא מתנות יחיה. וזהו
 לשון עם הארץ האמור בכל מקום, שרוצה
 בתקונה של הארץ אבל אין בו חכמה

משנת אליעזר

הא אם אתם מטמאין אותה, אין אתם יושבין בתוכה. ועל השמטת הארץ
 בין שלא שְׁמִטָּה מִרְצוֹנָם, דְּכַתִּיב (ויקרא כו, לד), אִז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתוֹתֶיהָ
 כָּל יְמֵי הַשָּׁמָה. בְּאַרְבַּעַה פְּרָקִים זְמַנִּים הַדְּבָר מְתַרְבֵּה. בְּרִבְעִיעִית, וּבְשִׁבְעִיעִית,
 וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שֶׁל סְכוּת שְׁבָכָל שָׁנָה וְשָׁנָה וּמִפְּרֵשׁ
 הַתָּנָא. בְּרִבְעִיעִית, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עֲנִי שְׁבַשְׁלִישִׁית שְׁלֵא הִפְרִישׁוּ בְּשִׁבְעִיעִית
 מִפְּנֵי מַעֲשֵׂר עֲנִי שְׁבַשְׁשִׁית. וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִיעִית, מִפְּנֵי פְרוֹת שְׁבִיעִיעִית
 שְׁלֵא הִפְקִירוּ פְרוֹת שְׁבִיעִיעִית וּבְמוֹצָאֵי הַחֵג שְׁבָכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מִפְּנֵי גִזְלֵי
 מִתְּנוֹת עֲנִיִּים. לְקַט שְׁכָחָה וּפָאָה שְׁזַמְנָן בְּשַׁעַת אֲסַפְתָּ הַגְּרָנוֹת לְפָנַי חֵג הַסְּכוּת,
 שְׁעַל זֶה נִקְרָא חֵג הָאֶסִּיף, דְּכַתִּיב (משלי כב, כב), אַל תִּגְזֹל דָּל כִּי דָּל הוּא
 (שם, כג) כִּי ה' יְרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קוֹבְעֵיהֶם נַפְשׁ, שְׁעַל יְדֵי שְׁאִינוֹ נוֹתֵן לוֹ
 הַמִּתְּנוֹת גּוֹרֵם לוֹ שְׁיִגּוֹעַ מִרְעֵב.

י אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם. הָאוֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלְךָ שְׁנוֹתָן צְדָקָה רַק כְּדִי
 חִיּוּבוֹ, וְהוּא כִּלְי, וְאֵין בּוֹ מִדַּת הַנְּדִיבוּת, זֶה מִדָּה בִּינוּנִית שֶׁל בְּנֵי אָדָם
 בִּינוּנִים. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, זֶה מִדַּת סְדוּם וְאֵף עַל פִּי שְׁנוֹתָן צְדָקָה, צְרִיף לְשֵׁרֵשׁ
 אַחֲרֵי הַכְּלִיּוֹת כִּי הַמִּדָּה עֲצָמָה מְגַנָּה. שְׁלִי שְׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי, הֲרִי זֶה עִם הָאָרֶץ

להבדיל בתקונין הראויין: שלי שלך
ושלך שלך. מהנה את הבריות מנכסיו,
והוא אינו נהנה מאחרים: חסיד. שעושה
לפנים משורת הדין: יא הכי גרסינן נוח
לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו
בהפסדו, קשה לכעוס וקשה לרצות
יצא הפסדו בשכרו. אדם שכועס מהר
על כל דבר, אע"פ שהוא חוזר ומתרצה
מהרה הפסדו מרובה משכרו, שרוב
מעשיו מקולקלים מאחר שהוא נוח
לכעוס על כל דבר ודבר. אבל הקשה
לכעוס אע"פ שיש לו מדה רעה שהוא
קשה לרצות, יצא הפסדו המועט שהוא
קשה לרצות בשכרו המרובה שהוא קשה
לכעוס, ורוב מעשיו מתוקנים. ואית דגרסי
איפכא. וגרסא זו נראית לי עיקר:
יב מהר לשמוע ומהר לאבד יצא
שכרו בהפסדו. דמאחר ששוכח מה
שלומד מה הנאה יש במה שהוא מהר
לשמוע, נמצא הפסדו גדול משכרו: קשה
לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו
בשכרו. שמדה טובה שיש בו יתירה על המדה הנפסדת, הואיל ומה ששמע אחר הקושי הוא

שְׁלִי שְׁלָךְ וְשְׁלָךְ שְׁלָךְ, חֲסִיד.
שְׁלִי שְׁלִי וְשְׁלָךְ שְׁלִי, רָשָׁע:
יֵא אַרְבַּע מִדּוֹת בִּדְעוֹת. נוֹחַ
לְכַעוֹס וְנוֹחַ לְרָצוֹת, יֵצֵא שְׁכָרוֹ
בְּהִפְסָדוֹ, קָשָׁה לְכַעוֹס וְקָשָׁה
לְרָצוֹת, יֵצֵא הֶפְסָדוֹ בְּשְׁכָרוֹ
קָשָׁה לְכַעוֹס וְנוֹחַ לְרָצוֹת חֲסִיד.
נוֹחַ לְכַעוֹס וְקָשָׁה לְרָצוֹת רָשָׁע:
יב אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים.
מֵהָר לְשִׁמוּעַ וּמֵהָר לְאַבֵּד, יֵצֵא
שְׁכָרוֹ בְּהִפְסָדוֹ. קָשָׁה לְשִׁמוּעַ
וְקָשָׁה לְאַבֵּד, יֵצֵא הֶפְסָדוֹ
בְּשָׂכָרוֹ. שְׁמֵדָה טוֹבָה שִׁישׁ בּוֹ יִתִּירָה עַל הַמֵּדָה הַנִּפְסָדָה, הוּאִיל וּמָה שֶׁשָּׁמַע אַחַר הַקּוּשִׁי הוּא

משנת אליעזר

שְׁרוּצָה בְּתַקוּנָה שֶׁל הָאָרֶץ. שְׁלִי שְׁלָךְ וְשְׁלָךְ שְׁלָךְ, הָרִי זֶה חֲסִיד שְׁעוֹשֶׂה
לְפָנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין. שְׁלִי שְׁלִי וְשְׁלָךְ שְׁלִי, הָרִי זֶה רָשָׁע.
(יא) אַרְבַּע מִדּוֹת בִּדְעוֹת הָאָדָם. נוֹחַ קָל לְכַעוֹס וְנוֹחַ וְקָל לְרָצוֹת לְהַתְפַּיֵּס
יֵצֵא שְׁכָרוֹ שִׁישׁ לוֹ שֶׁהוּא נוֹחַ לְרָצוֹת בְּהִפְסָדוֹ דֵּהֶפְסָד מְרַבָּה שְׁכוּעַס עַל
כָּל דָּבָר, וּמִי יְכוּל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוַת בְּשַׁעַת כְּעָסוֹ. קָשָׁה לְכַעוֹס וְקָשָׁה
לְרָצוֹת, יֵצֵא הֶפְסָדוֹ שֶׁהוּא קָשָׁה לְרָצוֹת בְּשְׁכָרוֹ שֶׁהִי הוּא קָשָׁה לְכַעוֹס וְלֹא
יְכַעַס בְּמַהֲרָה, קָשָׁה לְכַעוֹס וְנוֹחַ לְרָצוֹת הָרִי הוּא חֲסִיד וּמָה שֶׁאָמַר הִתְנַא
קָשָׁה לְכַעוֹס וְלֹא אָמַר מִי שְׁאִינוֹ כּוֹעֵס כָּלֵל, שְׁצָרִיף לְפַעְמִים לְכַעוֹס קָנָאת ה'
כְּפִנְחָס (וְעַל זֶה אָמְרוּ חֲכָמֵי הַמּוֹסֵר אֵל תִּהְיֶה מֵתָק פֶּן יִבְלַעוּךָ (רַבִּינוּ יוֹנָה),
וְאָמְרוּ חַז"ל (כְּתוּבוֹת קה, ב), הַאי צוּרְבָא דְרַבְנָן דְרַחֲמִין לִיה בְּנֵי מֵתָא שְׁאוּהֲבִין
אוֹתוֹ בְּנֵי הָעִיר לֹא מְפַנֵּי גְדֻלוֹתוֹ אֶלָּא מְפַנֵּי שְׁאִינוֹ מוֹכִיחַ אוֹתָם בְּדֶרֶךְ ה'), נוֹחַ
לְכַעוֹס וְקָשָׁה לְרָצוֹת הָרִי הוּא רָשָׁע.

(יב) אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים הַיּוֹשְׁבִים לְפָנֵי חֲכָמִים מֵהָר לְשִׁמוּעַ וּמֵהָר
לְאַבֵּד מָה שֶׁשָּׁמַע, יֵצֵא שְׁכָרוֹ שְׁמֵרוּיחַ בְּזֶה שֶׁהוּא מְהִיר לְשִׁמוּעַ בְּהִפְסָדוֹ
שֶׁהֶפְסָד גְּדוֹל מִהַשְׁכָּר, שֶׁעַל יְדֵי שְׁשׁוּכַח מֵהַנְּאִה יֵשׁ לוֹ בְּמָה שֶׁהוּא מְהִיר
לְשִׁמוּעַ. קָשָׁה לְשִׁמוּעַ וְקָשָׁה לְאַבֵּד, יֵצֵא הֶפְסָדוֹ בְּמָה שֶׁהוּא קָשָׁה לְשִׁמוּעַ
בְּשְׁכָרוֹ שֶׁמָּה שֶׁקָּנָה אַחַר הַקָּשִׁי זוֹכֵר, וְלִכֵּן אִם יֵשׁ לוֹ לְפָנֶיךָ רַק תַּלְמִיד אֶחָד

בשָׁכְרוּ. מֵהָר לְשִׁמוּעַ וְקָשָׁה
 לְאֵבֶד, חָכָם. קָשָׁה לְשִׁמוּעַ
 וּמֵהָר לְאֵבֶד, זֶה חֶלֶק רַע:
 יג אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתָנִי צְדָקָה.
 הַרוּצָה שְׂיִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אַחֲרִים,
 עֵינֹו רָעָה בְּשָׁל אַחֲרִים. יִתְּנוּ
 אַחֲרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן, עֵינֹו רָעָה
 בְּשָׁלוֹ. יִתֵּן וְיִתְּנוּ אַחֲרִים, חָסִיד.
 לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אַחֲרִים, רָשָׁע:
 יד אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי לְבֵית
 הַמְּדַרְשׁ. הוֹלֵךְ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה,

זוכר ואינו שוכח. ונפקא מינה, שאם יש לפנינו שני תלמידים ואין לנו לספק מזון אלא לאחד מהם, נקדים הקשה לאבד על המהר לשמוע: זה חלק רע. לא היה שייך למתני הכא חסיד או רשע, שאין זה דבר התלוי בבחירתו של אדם, אלא חסרון שהיה בו מעיקר ברייתו: יג ארבע מדות בנותני צדקה. כלומר בנתינת הצדקה. ולא בנותני צדקה ממש, דהא איכא בהו מי שאינו נותן. וכן בסמוך בהולכי לבית המדרש, היינו בהליכת בית המדרש: עינו רעה בשל אחרים. דידוע שהצדקה מעשרת ואינו רוצה שאחרים יתעשרו. פירוש אחר, יש מי שחס על ממון קרוביו יותר מעל ממונו, ואע"פ שהוא נותן אינו רוצה שקרוביו יתנו, שלא יאבדו את ממונם, והיינו עינו רעה בשל אחרים דומיא דעינו רעה בשל דבסיפא: יד הולך ואינו עושה. הולך

לבית המדרש לשמוע ואינו שונה ולומד ולא מבין:

משנת אליעזר

יִפְרֹגְס אֶת הַקָּשָׁה לְאֵבֶד. מֵהָר לְשִׁמוּעַ וְקָשָׁה לְאֵבֶד זֶה יְהֵא חָכָם. קָשָׁה
 לְשִׁמוּעַ וּמֵהָר לְאֵבֶד, זֶה חֶלֶק רַע, וְלֹא אָמַר עַל זֶה רָשָׁע דְּאִינוֹ תְּלוּי בְּדַעְתּוֹ
 רַק בְּמִתְנַת ה'.

יג) אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתָנִי צְדָקָה פְּרוּשׁוֹ בְּנוֹתָנִי הַצְּדָקָה הַרוּצָה שְׂיִתֵּן וְלֹא
 יִתְּנוּ אַחֲרִים, עֵינֹו רָעָה בְּשָׁל אַחֲרִים דְּיִדּוּעַ שֶׁהַצְּדָקָה מַעֲשֶׂרֶת וּמִבִּיא
 שֶׁס טוֹב, וּמִיָּרִי שְׂאִין מַחְסוֹר לְעֵנִי וְנוֹתְנִים לוֹ כְּדִי לְמִלְאֵת סְפוּקוֹ בְּשַׁפַּע, הָאוֹמֵר
 יִתְּנוּ אַחֲרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן, עֵינֹו רָעָה בְּשָׁלוֹ, הַרוּצָה שֶׁהוּא יִתֵּן וְיִתְּנוּ
 אַחֲרִים, הָרִי הוּא חָסִיד. הַרוּצָה שֶׁהוּא לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אַחֲרִים, הָרִי
 הוּא רָשָׁע.

יד) אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי לְבֵית הַמְּדַרְשׁ. פְּרוּשׁ בְּהִלְכַת בֵּית הַמְּדַרְשׁ, הוֹלֵךְ
 לְבֵית הַמְּדַרְשׁ לְשִׁמוּעַ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה אִינוֹ לוֹמֵד אוֹ שְׁלוֹמֵד וְאִינוֹ מִבִּין, שָׁכַר

(* וְעַל זֶה אָמְרוּ חֲכָמֵי הַמוֹסֵר, הַשְּׁכָל מִתְּנָה מֵאֵת ה', וְהַמוֹסֵר וְהַמְּדוּת קִנְיָן (בְּבִינֵי
 יוֹנָה), שְׂאֵדָם קוֹנֶה לְעַצְמוֹ בְּעַבּוּדָה, אֲבָל הַתְּפִלָּה לֵה' יוֹעִיל גַּם לְזֶה, וְכִמּוֹ שְׁמוּבָא
 בְּאֲבוֹת דְּרַבִּי נִתֵּן פְּרָק ו' עַל רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁעָבַר בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה חוֹר בְּאֶבֶן מִמֵּי
 הַמְּטַפְּטָפִים, אָמַר, אֲבָנִים שֶׁחָקוּ מֵיָם (אִיּוֹב יד. ט), וְמָה אֶבֶן שֶׁהוּא קָשָׁה, עַל יְדֵי הַתְּמַדָּת
 טַפְטוּף הַמֵּיָם נַעֲשֶׂה בּוֹ חוֹר, אָדָם שֶׁהוּא בְּשׁוֹר וְדָם קָל וְחָמַר שֶׁהַתּוֹרָה נִכְנָס בּוֹ בְּהַתְּמַדָּת
 הַלְמוּד, (וְכֵן מְסַפְּרִים עַל הַרְמַבָּם וְעַל מֵהַר"ם שֶׁיָּק וְעוֹד גְּדוֹלִים, נִסָּה וְהַצְּלִיחַ).

עושה ואינו הולך. לומד ושונה בבית המדרש שבביתו: טו ביושבים לפני חכמים. לעיל בארבע מדות בתלמידים איירי בענין הזכרון והשכחה, והשתא מיירי בענין הסברא הישרה וברירת הדבר הצודק מהבלתי צודק: ספוג. הוא סופג את המים, בין עכורים בין צלולים, כך יש מי שלבו רחב ומקבל כל מה ששומע, ואין בו כח לברור האמת מן השקר: משפך. כלי שנותנים על פי חבית או על פי הנוד כשרוצים למלאותו יין או שמן: שמכניס בזו ומוציא בזו. כך יש מי שמקבל כל מה שלומד וכבולעו כך פולטו: משמרת. מוציא כל מה ששומע בבית המדרש, וקולט דבר של בטלה: נפה. לאחר שמוציאים הסוכין והמורסן מן הקמח הנטחן ונשאר הקמח הדק עם הסולת הגס והוא החשוב, מעבירין אותו בנפה דקה מאד ויורד ממנה כל אותו הקמח הדק שהוא כעין עפרורית לבנה ונשאר הסולת הגס החשוב. וכן היו עושין למנחות. כך יש מי שיש בו כח לברור וללבן שמועותיו, וקולט האמת מן השקר והבטל: טז כל אהבה שהיא תלויה

שכר הליכה בידו. עושה ואינו הולך, שכר מעשה בידו. הולך ועושה, חסיד. לא הולך ולא עושה, רשע: טז ארבע מדות ביושבים לפני חכמים. ספוג, ומשפך, משמרת, ונפה. ספוג, שהוא סופג את הכל. משפך, שמכניס בזו ומוציא בזו. משמרת, שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. ונפה, שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת: טז כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר, בטלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר, בדבר בטל. שאינו מתקיים, כשיתבטל הדבר שהיה סבה לאותה אהבה, גם האהבה בטלה. וכל

משנת אליעזר

הליכה בידו. עושה לומד בביתו (ואפלו בבית המדרש שבביתו) ואינו הולך לבית המדרש לשמוע דקדוק המצוות, שכר מעשה בידו. הולך לבית המדרש ועושה הרי הוא חסיד. לא הולך לבית המדרש ולא עושה, הרי הוא רשע. טז ארבע מדות ביושבים לפני חכמים בענין הסברא הישרה לדעת איזו לקרב ואיזו לרחק (א) ספוג (ב) ומשפך (ג) משמרת (ד) ונפה. ספוג, שהוא סופג הכל כמו הספוג שסופג מים בין הם צלולים בין הם עכורים משפך כעין כלי שממלאין בו את הפלים שהוא רחב מצד אחד וקצר מצד שני שמכניס בזו ומוציא בזו, מקבל כל מה שהוא לומד ואחר כך מאבדו משמרת שהוא דומה למשמרת שמסננים בה שמוציאה את היין שיוצא דרבה לכלי של מטה וקולטת את השמרים, כך זה שקולט רק דבר בטלה ונפה שאחר שיוציא הסבין מן הקמח מכניס אותו בנפה דקה מאד, שמוציאה את הקמח הדק כעפר וקולטת את הסלת והוא המבחר למנחות, כך זה שיש בו כח ללבן שמועותיו וקולט את האמת מן השקר.

טז) כל אהבה שהיא תלויה בדבר, שאוהב אותו מאיזו סבה גופנית בטל דבר הגורם לאהבה בטלה אהבה. ושאינו תלויה בדבר כגון אהבת

אֵינָהּ בְּטֹלָה לְעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא
 אֶהְבָּה הַתְּלוּיָה בְּדָבָר, זֹו אֶהְבַּת
 אֲמָנוֹן וְתָמָר. וְשֵׁאִינָה תְּלוּיָה
 בְּדָבָר, זֹו אֶהְבַּת דָּוִד וַיהוֹנָתָן:
 יִז כָּל מַחְלוּקַת שֶׁהִיא לְשֵׁם
 שָׁמַיִם, סוּפָה לְהַתְקִיִּים. וְשֵׁאִינָה
 לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵינן סוּפָה לְהַתְקִיִּים.
 אֵיזוֹ הִיא מַחְלוּקַת שֶׁהִיא לְשֵׁם
 שָׁמַיִם, זֹו מַחְלוּקַת הַלֵּל וְשֵׁמַאי.
 וְשֵׁאִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, זֹו
 מַחְלוּקַת קֶרַח וְכָל עֲדָתוֹ: יֵח כָּל
 הַמְזַפָּה אֶת הָרַבִּים, אֵינן חֲטָא

אהבה שאינה תלויה בדבר בטל אלא בדבר קיים, כגון אהבת הצדיקים והחכמים, אינה בטלה לעולם. כשם שהדבר שהוא סבה לאותה אהבה אינה בטל, כך אין האהבה בטלה: אהבת אמנון ותמר. מפני יפיה: אהבת דוד ויונתן. להשלים רצון קונם. דאמר לו יהונתן לדוד אתה תהיה למלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה: יז כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. כלומר שאנשי המחלוקת ההיא מתקיימים ואינם אובדין, כמחלוקת הלל ושמאי שלא אבדו לא תלמידי בית שמאי ולא תלמידי בית הלל. אבל קורח ועדתו אבדו. ואני שמעתי, פירוש סופה, תכליתה המבוקש מענינה. והמחלוקת שהיא לשם שמים, התכלית והסוף המבוקש מאותה מחלוקת להשיג האמת, וזה מתקיים, כמו שאמרו מתוך הויכוח יתברר האמת, וכמו שנתבאר במחלוקת הלל ושמאי שהלכה כבית הלל. ומחלוקת שאינה לשם שמים, תכלית

הנרצה בה היא בקשת השררה ואהבת הניצוח, וזה הסוף אינו מתקיים, כמו שמצינו במחלוקת קורח ועדתו שתכלית וסוף כוונתם היתה בקשת הכבוד והשררה והיו להיפך: יח אין חטא

אוצרות התורה
 מצוות השמות

משנת אלעזר

הַצְּדִיקִים וְהַחֲכָמִים אֵינָהּ בְּטֹלָה לְעוֹלָם וּמִפְּרֵשׁ הַתַּנָּא. אֵיזוֹ הִיא אֶהְבָּה
 הַתְּלוּיָה בְּדָבָר, זֹו אֶהְבַּת אֲמָנוֹן וְתָמָר מִפְּנֵי יָפִיָּהּ. וְשֵׁאִינָה תְּלוּיָה בְּדָבָר,
 זֹו אֶהְבַּת דָּוִד וַיהוֹנָתָן, שָׁאֵף עַל פִּי שְׂרָאָה יוֹנָתָן שְׂדוּד יִירֵשׁ הַמְּלוּכָה בְּמִקוּמוֹ
 לֹא פָגַם מִמֶּנּוּ אֶהְבָּתוֹ לְדוֹד וְהִצִּילוֹ מִיַּד אָבִיו.

יז כָּל מַחְלוּקַת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁשְׁנֵי הַצְּדִיקִין פּוֹנְתִים לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוּפָה
 לְהַתְקִיִּים. שֶׁשְׁנֵי הַפְּתוּת מִתְקַיְּמִין וּמַחְלוּקַתֵּן מִתְקַיְּמַת שְׁנַיִם רַבִּים, בִּינָן
 שֶׁפּוֹנְתִים לְדַעַת הָאֱמֶת. וְשֵׁאִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁאֶחָד מֵהַחֲלוּקִים כָּל פּוֹנְתוֹ כְּבוֹד
 וּשְׂרָרָה אֵינן סוּפָה לְהַתְקִיִּים שֶׁצַּד זֶה בִּינָן שֶׁאֵין פּוֹנְתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם סוּפוֹ לְהֶאֱבֹד
 מִן הָעוֹלָם, וְשׁוֹב אֵינן פֶּאֶן מַחְלָקַת. אֵיזוֹ הִיא מַחְלָקַת שֶׁהִיא כְּלָה לְשֵׁם
 שָׁמַיִם, זֹו מַחְלוּקַת הַלֵּל וְשֵׁמַאי שֶׁשְׁנֵיהֶם פּוֹנְו לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְפִיכֹף מִתְקַיְּמַת
 עַד הַיּוֹם (וְלֹא נִמְנָעוּ מִלְּשֹׂאת נָשִׁים אֵלּוּ מֵאֵלּוּ לְקִים מֵה שֶׁנֶּאֱמַר (זְכַרְיָה ה', יט),
 הָאֱמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבּוּ (יְבֻמוֹת יד, ב), שֶׁמַּחְלוּקַתֵּן הָיָה רַק בְּבִאוֹר הַהִלְכוּת, וְלֹא
 הָיוּ שׁוֹנְאִים אֵלּוּ לְאֵלּוּ). וְשֵׁאִינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם זֹו מַחְלוּקַת קֶרַח וְכָל עֲדָתוֹ
 שֶׁמָּה שֶׁהֵם חָלְקוּ עַל מִשָּׁה וְאֶהְרֹן פּוֹנְתִים הִיתָה הַשְּׂרָרָה, וְלָכֵן נֶאֱבָדוּ וְנִשְׂאָר מִשָּׁה
 גְּדוּל, וְלֹא הַזְּכִיר מִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁמִּשָּׁה פּוֹנְתוֹ הִיתָה לְשֵׁם שָׁמַיִם.

יח) כָּל הַמְזַפָּה אֶת הָרַבִּים, אֵינן חֲטָא כָּא עַל יָדוֹ פְּדִי שְׁלֹא יֵהָא הוּא

בא על ידו. כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן: אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם: וזיכה את הרבים. שלימד תורה לכל ישראל: צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. ומשפטיו שעם ישראל כאילו הוא עשן: אשר חטא ואשר החטיא את ישראל. מדלא קאמר על חטאת ירבעם וישראל, שמע מינה שהכל תלוי בירבעם: יט מתלמידיו של אברהם אבינו. למד ממנו והולך בדרכיו: עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים. שכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום (נלאשית י"ד) אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך: ורוח נמוכה. ענוה יתירה. וכן מצינו אברהם אומר (ס"ט י"ט) ואנכי עפר ואפר: ונפש שפלה. זהירות

בא על ידו. וְכַל הַמַּחְטִיא אֶת הַרְבִּים, אֵין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מַשֶּׁה זָכָה וְזָכָה אֶת הַרְבִּים, זְכוּת הַרְבִּים תְּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג), צְדָקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל. יִרְבְּעֵם חָטָא וְהַחְטִיא אֶת הַרְבִּים, חָטָא הַרְבִּים תְּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א טו), עַל חַטָּאוֹת יִרְבְּעֵם (בֶּן נֶבֶט) אֲשֶׁר חָטָא וְאֲשֶׁר הַחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל:

יט כָּל מִי שֵׁישׁ בְּיָדוֹ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הִלְלוּ, מִתְּלַמְּדֵי שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אַחֲרִים, מִתְּלַמְּדֵי שֶׁל בִּלְעָם הַרְשָׁע. עֵין טוֹבָה, וְרוּחַ נְמוּכָה, וְנַפְשׁ שְׁפֵלָה,

משנת אליעזר

בגיהנם ותלמידיו בגן עדן, דילפינן ליה מקרא (תהלים טז, י), לא תעזב נפשי לשאול, שלא יפשל בעברה כדי שלא תתן חסידך לראות שחת, (דבין התלמידים יש פאלו שהם חסידים). וְכַל הַמַּחְטִיא אֶת הַרְבִּים, אֵין מִסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אֵין מִסְיַעִין לוֹ בְּדַבָּר, שְׁלֹא יְהֵא בְּגֵן עַדן וְתַלְמִידָיו בְּגֵי הַגֵּם. מַשֶּׁה זָכָה וְזָכָה אֶת הַרְבִּים, שְׁלֵמַד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, לְכֵן זְכוּת הַרְבִּים תְּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, כא) צְדָקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל. יִרְבְּעֵם חָטָא וְהַחְטִיא אֶת הַרְבִּים שְׁהַעֲמִיד אֶת הַעֲגָלִים שִׁישְׂרָאֵל יִשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם, לְכֵן חָטָא הַרְבִּים תְּלוּי בּוֹ וְהָיָה כְּאִלוֹ הוּא חָטָא כָּל אֱלוֹי הַחֲטָאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א, טו, ל), עַל חַטָּאוֹת יִרְבְּעֵם בֶּן נֶבֶט אֲשֶׁר חָטָא וְאֲשֶׁר הַחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל, הָרִי שֶׁהַכֵּל קָרִי חַטָּאוֹת יִרְבְּעֵם.

יט) כָּל מִי שֵׁישׁ בְּיָדוֹ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הִלְלוּ שֶׁמֶפֶרֶשׁ לְקַמּוֹ, הָרִי הוּא מִתְּלַמְּדֵי שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהוֹלֵךְ בְּדַרְכָּיו, וּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אַחֲרִים מִי שֵׁישׁ לוֹ, הָרִי הוּא מִתְּלַמְּדֵי שֶׁל בִּלְעָם הַרְשָׁע מִי שֵׁישׁ לוֹ א) עֵין טוֹבָה, שֶׁמִּסְתַּפֵּק בְּמַה שֵׁישׁ לוֹ וְאֵינוֹ חוֹמֵד מִמּוֹן אַחֲרִים שֶׁכֵּן מְצִינוֹ בְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַר לְמֶלֶךְ סְדוֹם (בְּרֵאשִׁית יד, כג), אִם מַחֲוֹט וְעַד שְׁרוּף נַעַל וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לְךָ. ב) וְרוּחַ נְמוּכָה שֶׁאָמַר (שם יח, כז), וְאֵנֹכִי עֹפֵר וְאֶפֶר. ג) וְנַפְשׁ שְׁפֵלָה. זְהִירוֹת

מִתְלַמְּדֵיךָ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ.
 עֵין רְעָה, וְרוּחַ גְּבוּהָהּ, וְנַפְשׁ
 רְחֻבָהּ, מִתְלַמְּדֵיךָ שֶׁל בְּלָעַם
 הַרְשָׁע. מֵה בֵּין תְּלַמְּדֵיךָ שֶׁל
 אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידֵיךָ שֶׁל
 בְּלָעַם הַרְשָׁע. תְּלַמְּדֵיךָ שֶׁל
 אַבְרָהָם אָבִינוּ, אוֹכְלִין בְּעוֹלָם
 הַזֶּה וְנוֹחְלִין בְּעוֹלָם הַבָּא,
 שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח), לְהִנְחִיל אֶהְיִי
 יֵשׁ וְאַצְרִיתֵיהֶם אֲמֵלֵא. אֲבָל
 תְּלַמְּדֵיךָ שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע
 יוֹרְשִׁין גִּיהֶנָּם וְיוֹרְדִין לְבָאֵר שַׁחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נה),
 וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לְבָאֵר שַׁחַת, אֲנֹשֵׁי דָמִים וּמְרָמָה
 לֹא יַחְצוּ יְמֵיהֶם, וְאֲנִי אֲבֹטַח בְּךָ :

משנת אליעזר

מִתְלַמְּדֵיךָ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ

יתרה והפרשה מן התאוות כמו שאמר לְשָׁרָה (שם יב, יא), הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה
 יִפְתַּ מְרָאָה אֶתְּ, שְׁעַד עֵתָה לֹא יָדַע כִּי לֹא הִסְתַּפַּל בְּפִנְיָהּ, הָרִי אֵלַי מִתְלַמְּדֵיךָ
 שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. אֲבָל מִי שֵׁיִשׁ לוֹ עֵין רְעָה, כְּדַכְתִּיב (במדבר כב, יח), אִם
 יִתֵּן לִי בְּלֶק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב. וְרוּחַ גְּבוּהָהּ שֶׁאֵמַר עַל עֲצָמוֹ (שם כד, טו),
 נָאִם שׁוֹמֵעַ אֲמַרִי אֶל-וְיֹדַע דַּעַת עֲלִיּוֹן. וְנַפְשׁ רְחֻבָהּ שֶׁהִיא רוֹדֶף אַחַר הַתְּאוֹת
 וְכֹא עַל אֲתוֹנוֹ, וְנִתֵּן עֲצָה לְהַפְקִיר בְּנוֹת מוֹאָב שְׁמִי שְׂאִין הַזְּנוּת טוֹב בְּעֵינָיו לֹא
 יִצְוֶה אַחֲרִים עַל הַזְּנוּת, הָרִי הוּא מִתְלַמְּדֵיךָ שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע. מֵה בֵּין
 סוֹפֵם תְּלַמְּדֵיךָ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְסוֹפֵם שֶׁל תְּלַמְּדֵיךָ שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע.
 תְּלַמְּדֵיךָ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹכְלִין פְּרוּתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחְלִין בְּעוֹלָם
 הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כא), לְהִנְחִיל אֶהְיִי יֵשׁ, בְּעוֹלָם הַבָּא וְאַצְרִיתֵיהֶם
 אֲמֵלֵא בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֶהְיִי נִקְרָא אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא, ח), אַבְרָהָם אֶהְיִי,
 אֲבָל תְּלַמְּדֵיךָ שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע יוֹרְשִׁין גִּיהֶנָּם בְּעוֹלָם הַזֶּה וְיוֹרְדִין לְבָאֵר
 שַׁחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נה, כד), וְאַתָּה אֱלֹקִים תּוֹרִידֵם לְבָאֵר שַׁחַת, אֲנֹשֵׁי
 דָּמִים זֶה בְּלָעַם שֶׁהִפִּיל בְּעֲצוֹתָ כִּד אֶלְף מִיִּשְׂרָאֵל וּמְרָמָה שְׁעֵשָׂה תַּחְבּוּלוֹת
 לְפַעֲלַת הָרַע לֹא יַחְצוּ יְמֵיהֶם שְׁמֵתִים בְּאֲמֵצַע יְמֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁאֵמַר חו"ל (סנהדרין
 קו, ב), שְׁמַת בֶּן ל"ג שָׁנִים וְאֲנִי אֲבֹטַח בְּךָ.

כ עז כנמר. הנמר הזה נולד מן חזיר היער והלביאה, כי בעת יחס האריות הלביאה מנסת ראשה בסככי היער ונוהמת ותובעת את הזכר, והחזיר שומע קולה ורובעה, ונמר יוצא מבין שניהן. ולפי שהוא ממזר הוא עז פנים, אע"פ שאין בו גבורה כל כך. אף אתה הוי עז ולא תתבייש לשאול מרבך מה שלא הבנת, כאותה ששנינו לא הביישן למד: וקל כנשר, לחזור אחר תלמודך, ולא תיגע. כדכתיב (ס"מ) יעלו אבר כנשרים ירצו ולא ייגעו: ורץ כצבי. לרדוף אחר המצות: וגבור כארי. לכבוש את יצרן מן העבירות: עז פנים. לפי שהעז ניכר בפנים כדכתיב (משלי כ"ב) העז איש רשע בפניו, לפיכך נקרא עז פנים: שתבנה עירך במהרה בימינו. כלומר, כשם שחוננתנו זאת המדה, שסימן לזרע אברהם ביישנים רחמנים וגומלי חסדים (ינמות ע"ט ע"ב), כן יהי רצון שתבנה עירך וכו': כא בן חמש שנים למקרא. מעלה ילפין, דכתיב (ויקרא י"ט) שלש

כ יהודה בן תימא אומר, הוי עז פנמר, וקל פנשר, ורץ פצבי, וגבור פארי לעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר, עז פנים לגיהנם, ובשת פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: כא הוא היה אומר, בן חמש שנים למקרא, בן

משנת אליעזר

פרוש משנה זו על פי טור ארח חיים סימן א'.

(כ) יהודה בן תימא היה אומר, הוי עז פנמר להוכיח עוברי עברה ולעסק בתורה הרבה, ולא תביש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך, ולא תביש לשאול מרבו. וקל פנשר לחזור אחרי תלמודך, והטור מפרש. כנגד ראות העין שיעצים עיניו מהרה מראות ברע שהיא התחלת העברה. ורץ פצבי כנגד הרגלים, לרדף אחר המצוות, וגבור פארי לכבוש את יצרו, כי הגבורה הוא בלב, וכל אלו כדי לעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר, עז פנים בשאר ענינים מוכן לגיהנם, דכתיב (ישעיה ג, ט), הפרת פניהם ענתה בם, ובשת פנים מוכן לגן עדן, דכתיב (שמות כ, יז), ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, שבישנות סימן לזרע אברהם, כדאיתא (ביבמות מט. א). יהי רצון מלפניך ה' אלקינו כמו שחוננת אותנו במעלה הזאת בן יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך ולא יצטרכו להיות עז פנים אפלו בתורה, כי מלאה הארץ דעה (ישעיה יא. ט), (רבי עקיבא איגר בשם רד"ך). ואולי אפשר להוסיף שלא יהיו מלעיגים על האדם בעבודת השם יתברך.

(כא) הוא יהודה בן תימא היה אומר, * בן חמש שנים מכניס אדם את בנו למקרא שעד שלש אינו לומד, ורמז לזה מקרא (ויקרא יט. כג), שלש שנים יהיו לכם ערלים, ובד' לומד צורת האותיות. שנאמר (שם. כד), ובשנה

(* יש אומרים שמשנה זו אינה מסדר זה והם דברי שמואל הקטן עין תוי"ט.

עֶשֶׂר לַמִּשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
 לַמִּצּוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
 לַתְּלֵמוּד, בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה
 לַחֲפָה, בֶּן עֶשְׂרִים לְרִדּוּף, בֶּן
 שְׁלֹשִׁים לַכַּח, בֶּן אַרְבָּעִים
 לַבִּינָה, בֶּן חֲמֵשִׁים לְעֵצָה, בֶּן
 שֵׁשִׁים לְזִקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים

שנים יהיה לכם ערלים וגו' ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קודש הלולים, שאביו מלמדו צורת האותיות והיכר הנקודות. ובשנה החמישית תאכלו את פרוי להוסיף לכם תבואתו, מכאן ואילך ספי ליה כתורא: בן עשר למשנה. שלומד מקרא חמש שנים, וחמש שנים משנה, וחמש שנים גמרא. דאמר מר [פולין כ"ד ע"ג] כל תלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש שנים שוב אינו רואה, דכתיב (נמנר ט') זאת אשר ללוי מן חמש ועשרים שנה ומעלה יבא לצבוא

צבא, שבא ולומד הלכות עבודה חמש שנים, ובן שלשים עובד: בן שלש עשרה למצות. דכתיב (ס"ה) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם, וגבי שכס כתיב (נלאסית ל"ד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו, ולוי באותו פרק בן שלשה עשר שנה היה, וקרי ליה איש: בן שמונה עשרה לרדוף. וכן כתובים בפרשת בראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויבן ה' אלהים את הצלע, חד לגופיה, פשו ליה שמונה עשר לדרשא: בן עשרים לרדוף. אחר מזונותיו. לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה והוליד בנים, צריך הוא לחזור ולבקש אחר מזונות. פירוש אחר, בן עשרים לרדוף אותו מן השמים ולהענישו על מעשיו, שאין ב"ד של מעלה מענישין פחות מן עשרים: בן שלשים לכח. שהלויים היו מקימים את המשכן ומפרקין וטוענין את העגלות ונושאין בכתף מן שלשים שנה ומעלה: בן ארבעים לבינה. שלאחר ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר אמר להם משה (דברים כ"ט) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה: בן חמשים לעצה. שנאמר בלויים (נמנר ט') ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו וגו', ומהו השירות, שיתן להם עצה: בן ששים לזקנה.

מִשְׁנַת אֲלִיעֶזֶר

הַרְבִּיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלּוּלָיִם. בֶּן עֶשֶׂר מְכַנְּסוֹ לַמִּשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מְחַיֵּב לַמִּצּוֹת, דְּכֹתִיב (בַּמִּדְבָּר ה. ה.), אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטָּאת הָאֲדָמָה וְיִלְפִינָן מִלּוּי, דְּכֹתִיב (בְּרֵאשִׁית ל"ד. כה), וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁמֵעוֹן וְלֹוִי וְכוּ' אִישׁ חָרְבוֹ, הָרִי לָנוּ שְׁמֵבָן י"ג נִקְרָא אִישׁ שְׁלֹוִי הִיָּה אֹז בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מְכַנְּסוֹ לַתְּלֵמוּד לַמּוֹד הַגְּמָרָא, בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֲפָה, הַיְנוּ מִתְחַלֵּת י"ח (רע"א), דִּי"ט פְּעָמִים כְּתִיב אָדָם מִן (בְּרֵאשִׁית א. כו), וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים נַעֲשֶׂה אָדָם עַד וַיִּבֶן אֶת הַצֶּלַע (ש.ס. ב. כו), וְחַד צָרִיף לְגוֹפִיָּה, הָרִי י"ח, רְמֹז לִי"ח שָׁנִים, וְאִישׁ דְּכֹתִיב בִּקְרָא (ש.ס. כד), כִּי מֵאִישׁ לְקַחָה זֹאת גַּם מִן הַמִּנְיָן. בֶּן עֶשְׂרִים לְרִדּוּף אַחַר הַפְּרִנְסָה, וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים לְרִדּוּף, לְהַעֲנִישׁוֹ שְׁחֵיב כְּבָר בְּדִינֵי שָׁמַיִם. בֶּן שְׁלֹשִׁים לַכַּח שְׁעֲבוּדַת הַלּוּיִם הַתְּחִילָה מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה. בֶּן אַרְבָּעִים מְגִיעַ לַבִּינָה וְיִלְפִינָן מִקְרָא, דְּכֹתִיב (דְּבָרִים כ"ט. ג), וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְכוּ' עַד הַיּוֹם הַזֶּה, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר מ' שָׁנִים וְכָל יִשְׂרָאֵל כְּגָרִים מִשְׁעַת מִתַּן תּוֹרָה וְגַר שְׁנַתְּצִיר כְּקָטָן שְׁנוּלֵד (תו"ט). בֶּן חֲמֵשִׁים לְעֵצָה, דְּכֹתִיב (בַּמִּדְבָּר ח. כה), וּמִבֶּן חֲמֵשִׁים שָׁנָה יָשׁוּב וְכוּ' וְשָׂרַת אֶת אַחִיו, וְמֵה הַשְּׂרוּת, שִׁיִּתֵּן לָהֶם עֵצָה, בֶּן שֵׁשִׁים לְזִקְנָה מֵאֹז תְּחִלַּת זִקְנָה בָּאָה עָלָיו, דְּכֹתִיב בִּקְרָא (שְׁמוּאֵל

דכתיב (וי"ט ה') תבא בכלח אלי קבר.
 בכל"ח בגימטריא ששים: בן שבעים
 לשיבה. דכתיב בדוד (דברי הימים א כ"ט)
 וימת בשיבה טובה, וימי חייו היו שבעים
 שנה: בן שמונים לגבורות. דכתיב
 (תהלים ז') ואם בגבורות שמונים שנה: בן
 תשעים לשוח. הולך שוחו וכפוף. ויש
 אומרים, לשון שוחה עמוקה: כב הפוך
 בה והפוך בה. בתורה: דכולה בה. גם
 שהכל תמצא בה: וסיב ובלה בה. גם
 עד זקנה ושיבה לא תעזבנה: ומינה לא
 תזוע שלא תאמר למדתי חכמת ישראל
 אלך ואלמוד חכמת יונית, שאין מותר
 ללמוד חכמת יונית אלא במקום שאסור
 להרהר בדברי תורה, כגון בבית המרחץ

או בבית הכסא. ששאלו את ר' יהושע מהו ללמד אדם את בנו חכמת יונית, אמר להם ילמדנו
 בשעה שאינו לא יום ולא לילה, דהא כתיב והגית בו יומם ולילה: כג לפום צערא אגרא. כפי
 רוב הצער שאתה טובל בלמוד התורה ועשיית המצוה, יהיה שכרך מרובה: סליק מסכת אבות:

לשיבה, בן שמונים לגבורה, בן
 תשעים לשוח, בן מאה פאלו
 מת ועבר ובטל מן העולם:
 כב בן בג בג אומר, הפך בה
 והפך בה, דכלא בה. ובה תחזי,
 וסיב ובלה בה, ומנה לא תזוע,
 שאין לך מדה טובה הימנה.
 כג בן הא הא אומר, לפום

צערא אגרא:

משנת אליעזר

א. ב. לב), ולא יהיה זקן בביתך, ואמרו חז"ל (מועד קטן כח. א), שזה בן ששים
 שנה לזקנה (הגר"א), ויש מפרשים זקנה, מלשון זה קנה חכמה (קדושין לב. ב),
 בן שבעים לשיבה, דכתיב בדוד (דברי הימים א. כט. כח), וימת בשיבה טובה,
 והיה אז בן שבעים שנה, בן שמונים לגבורה, פלומר דבר גדול הוא וחי
 מגבורת ה', דכתיב (תהלים צ. י'), ואם בגבורות שמונים שנה, בן תשעים לשוח
 הולך שחוח, ויש מפרשים שוח, מלשון שוח שיש שאין לו לפסק מדברי תורה שקרבו
 ימיו, בן מאה פאלו מת ועבר ובטל מן העולם.

כב) בן בג * בג היה אומר, הפך בה בתורה ושוב והפך בה, דכלא בה
 בתורה, הכל תמצא בה ובה תחזי תראה האמת. וסיב ובלה בה גם עד
 זקנה ועד שיבה לא תעזבנה ומנה לא תזוע שלא תאמר למדתי תורה אלך
 ואלמד שאר חכמות, דכתיב (יהושע א. ח), והגית בו יומם ולילה, ובשאר דברים
 אין לעסק אלא בשעה שהוא לא יום ולא לילה, שאין לך מדה טובה הימנה
 שהוא כללת המדעים, ויש מפרש מכל העצות שמיעצים לך אין לך עצה טובה
 מזו שיעצתי לך.

כג) בן הא הא היה אומר, לפום צערא לפי רוב הצער והגיעה אגרא
 השכר מרבה, ואמרו (קהלת ב. ט), אף חכמתי עמדה לי, חכמתי שלמדתי
 בזעת אפיים הוא שעמד לי. (קהלת רבה פ"ב ט).

* נקרא בן שהיה גר, וכמו בן אברהם שנתוסף לו ה', בג גימטריא ה', וכן משום
 כך נקרא בן הא הא.

סליק מסכת אבות ונזפה לילה בדרכי אבות.

פֶּרֶק קִנְיֵן תּוֹרָה

פֶּרֶק ו

שְׁנוֹ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה,
בְּרוּךְ שֶׁבָחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם:

א רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר כָּל הָעוֹסֵק
בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֵה
לְדַבְרִים הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא
שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ פְּדָאֵי הוּא לּוֹ.
נִקְרָא רַע, אֱהוּב, אוֹהֵב אֶת
הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת,
מְשַׁמַּח אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׁמַּח אֶת
הַבְּרִיּוֹת, וּמַלְבִּשְׁתּוֹ עֲנוּה וִירָאָה,
וּמְכַשְׂרֵתּוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק חֲסִיד
יִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמָן, וּמְרַחֲקֵתּוֹ מִן
הַחֲטָא, וּמְקַרְבֵּתּוֹ לְיַדֵּי זְכוּת,

א שְׁנוֹ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה.
כְּלוּמַר, בְּרִייתָא הִיא וּבְלִשׁוֹן
הַמִּשְׁנָה הִיא שְׁנוּיָה, אֲבָל אֵינָה מִשְׁנָה.
וּמָה שְׁנוֹ, רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר וְכוּ', וּלְפִי
שַׁעַד עֲכָשְׁיוֹ כֹּל הַפְּרָקִים מִשְׁנָה, לְפִיכֵךְ
הוּצַרְךְ לְהוֹדִיעַ שְׂמֵכָאן וְאֵילֶךְ בְּרִייתָא
הִיא, וּמִתּוֹךְ שֶׁהִלְלוּ דְבַרֵּי הַגְּדוּה הֵן
וּמִסְפְּרוֹת בַּעֲסַק תַּלְמוּד תּוֹרָה, נִהְגוּ לְאִמְרוּן
בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עִם שְׂאֵר פְּרָקִים הִלְלוּ שֶׁל
מִסַּכַּת אֲבוֹת: זוֹכֵה לְדַבְרִים הַרְבֵּה.
לְהִיּוֹת צַדִּיק וְחֲסִיד כְּדִלְקָמָן: כְּדָאֵי הוּא
לוֹ. כְּלוּמַר שְׁנִבְרָא בְּשִׁבְלֵו, וְכֵן הוּא
אֹמֵר (נִקְלַט י"ג) כִּי זֶה כֹּל הָאָדָם: נִקְרָא
רַע. (מִקְלַט ק"ט) וְלִי מָה יִקְרוּ רַעוּךְ אֶל-
אֱהוּב. (שֶׁס ק"ג) יִשְׁלִי אוֹהֵבֶיךָ, וְזֶה אֲהוּבֵיךָ
(שֶׁס ק"ט) שְׁלוֹם רַב לְאוֹהֲבֵי תוֹרָתְךָ: אוֹהֵב
אֶת הַמָּקוֹם. שְׁעוּשָׁה מֵאֲהֵבָה: אוֹהֵב
אֶת הַבְּרִיּוֹת. שְׂמֵקָרְבָן וּמְלַמְדָן וְגוֹמְלָן
טוֹב: וּמַלְבִּשְׁתּוֹ. הַתּוֹרָה: וּמְכַשְׂרֵתּוֹ
לְהִיּוֹת צַדִּיק. הוֹלֵךְ בְּתוֹמּוֹ וְאֵינּוּ עוֹשֶׂה
עוֹלָה, אֲלֵא מְצַדִּיק דְּרַכִּיּוּ בְּקוֹ וּבַהֲכַרְעַת
מִשְׁפָּט: חֲסִיד. עוֹשֶׂה לְפָנִים מִשׁוֹרֵת

הַדִּין: יִשְׂרָאֵל. עוֹשֶׂה יוֹשֵׁר, וְעַדִּיף מִצַּדִּיק:

מִשְׁנַת אֲלִיעֶזֶר

פֶּרֶק ו

בְּרִיתָא שְׁנוֹ חֲכָמִים פְּרָשְׁנוּהוּ בְּעֶקֶר לְפִי מַחְזוֹר וְיִטְרִי.

שְׁנוֹ חֲכָמִים בְּרִיתָא בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבָחַר בָּהֶם בְּחֲכָמִים וּבְמִשְׁנָתָם.
(א) רַבִּי מֵאִיר הִיָּה אֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֵה לְדַבְרִים
הַרְבֵּה שִׁיבְאָרוֹ לְהֵלֵן, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ פְּדָאֵי הוּא לּוֹ
וְהַפֵּל נִבְרָא בְּשִׁבְלֵו, כְּדַכְתִּיב (קֹהֶלֶת יב. יג), כִּי זֶה כֹּל הָאָדָם, נִקְרָא רַע, דְּכַתִּיב
(תְּהִלִּים קלט. יז), מָה יִקְרוּ רַעֲיָךְ א', אֱהוּב עַל הַכֹּל, אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אוֹהֵב
אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבָן לְתוֹרָה, מְשַׁמַּח אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲדָי
כְּפִלְפוּלֵי דְאֹרְיִתָא, מְשַׁמַּח אֶת הַבְּרִיּוֹת כִּי פְקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מְשַׁמְחֵי לֵב
(שֶׁס. יט. ט), וּמַלְבִּשְׁתּוֹ הַתּוֹרָה בְּמִדַּת עֲנוּה, דְּכַתִּיב (מְשָׁלִי כב. ד), עֲקֵב עֲנוּה
יִרְאֵת ה', וִירָאָה, דְּכַתִּיב (תְּהִלִּים קיא. י), רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת ה', וּמְכַשְׂרֵתּוֹ
לְהִיּוֹת צַדִּיק חֲסִיד דְּאֵין בּוֹר יֵרָא חֲטָא, יִשְׂרָאֵל וְנֶאֱמָן דְּפְקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל,
וּמְרַחֲקֵתּוֹ מִן הַחֲטָא, וּמְקַרְבֵּתּוֹ לְיַדֵּי זְכוּת, וְנִהְיִין מִמְּנוּ עֲצָה וְתוֹשִׁיָה

ונהנין ממנו עצה ותושיה שנאמר לי עצה ותושיה. דלעיל מהאי קרא כתיב, ה' קנני ראשית דרכו, וסמך ליה, לי עצה ותושיה, כלומר עצה וגבורה ובינה אני ללומדי, להיות לבני אדם לעזר: תושיה, לוטי"ר בלע"ז, ענין גאווה וגדולה: ונותנין לו [מלכות וממשלה] וחקור דין. שעומק הדין פתוח לפניו: ומגלין לו רזי תורה. מן השמים, הכי גרסינן: והוי צנוע וארך רוח. הוי צנוע וארך אפים, מתוך עסק התורה יהא קשה לכעוס, דכל הכועס אפילו תורתו כמשה רבינו עליו השלום משתכחת הימנו: מוחל על עלבונו. מעביר על מדותיו מרוב ענוה: ב מעלבונה של תורה. מעלבון שעולבין את התורה, שהיא עלובה על שאין לה עוסקין: גזוף. מנודה, כמו (נרמשי"ט ל"ו) ויגער בו אביו, מתרגמינן ונזף ביה אבוהי: נזם זהב באף חזיר. שאינו משמרו אלא הולך ונובר באשפה וממאיס, כן תלמיד חכם שחסר מטעמים

וְנִהְיִין מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה בִּינָה וְגִבּוּרָה. שְׁנֵאמַר (משלי ח) לִי עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה אֲנִי בִּינָה לִי גִבּוּרָה, וְנוֹתַנְתָּ לוֹ מַלְכוּת וּמְשָׁלָה וְחִקּוֹר דִּין, וּמְגַלִּין לוֹ רְזֵי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כַּמְעִין הַמִּתְגַּבֵּר וּכְנֹהֵר שְׁאִינוּ פּוֹסְקִים, וְהוּי צְנוּעַ וְאַרְךְ רוּחַ, וּמוֹחַל עַל עֵלְבוֹנוֹ, וּמְגַדְּלָתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים: ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בֵּית קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמְכַרְזֵת וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת

מֵעֵלְבוֹנָה שֶׁל תוֹרָה. שְׁפָל מִי שְׁאִינוּ עוֹסְקִים בְּתוֹרָה נִקְרָא נְזוּף, שְׁנֵאמַר (שם יא) נְזָם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסֶרֶת

משנת אליעזר

בינה וגבורה, שְׁנֵאמַר (משלי ח. יד), לִי עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה אֲנִי בִּינָה לִי גִבּוּרָה. וּלְבָתֵּר מִנֵּה כְּתִיב (שם כב) ה' קנני ראשית דרכו, דקאי על התורה, ואמרה תורה הכל תמצא בי, וְנוֹתַנְתָּ לוֹ מַלְכוּת וּמְשָׁלָה, דכתיב (שם טו), בִּי מַלְכִים יִמְלֹכוּ, וְאָמְרוּ חַי"ל (גשין סב. א), מָאן מַלְכֵי רַבָּנָן, וְחִקּוֹר דִּין שְׁעָמֵק הַדִּין פְּתוּחַ לְפָנָיו, וּמְגַלִּין לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם רְזֵי תוֹרָה מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וּמַעֲשֶׂה מְרַכְבָּה, וְסֶפֶר יִצִּירָה, וְנַעֲשֶׂה כַּמְעִין הַמִּתְגַּבֵּר מַעֲצָמוֹ וּכְנֹהֵר שְׁאִינוּ פּוֹסְקִים וְהוֹלֵךְ, דכתיב (שם ה טו), שְׁתֵּה מַיִם מִבּוֹרֶךְ, וְכְתִיב (שם טז), יִפְצוּ מַעֲיִנוֹתֶיךָ חוֹצָה, וְהוּי צְנוּעַ וְאַרְךְ רוּחַ וּמוֹחַל עַל עֵלְבוֹנוֹ מִתּוֹךְ שֶׁהוּא עֲנִיו מְגַדְּלָתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים שְׁפָל הַמַּעֲבִיר עַל מְדוּתוֹ מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו (יומא כג. א).

ב) אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בֵּית קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב שְׁשֵׁם נִתְּנָה תוֹרָה וּמְכַרְזֵת וְאוֹמֶרֶת, אוֹי לָהֶם לְבָרִיּוֹת מֵעֵלְבוֹנָה שֶׁל תוֹרָה, שֶׁהִיא עֵלּוּבָה עַל שְׁאִין לָהּ עוֹסְקִין, שְׁפָל מִי שְׁאִינוּ עוֹסְקִים בְּתוֹרָה, נִקְרָא נְזוּף מְנֻדָּה, שְׁנֵאמַר (משלי יא. כב), נְזָם זָהָב בְּאַף חֲזִיר, שְׁאִינוּ מְשֻׁמְרוֹ אֲלָא נוֹבֵר בְּאִשְׁפָּה, כֵּן אִשָּׁה יָפָה וְסֶרֶת טַעַם כֵּן תְּלָמִיד חָכָם שֶׁסָּר מִטַּעְמֵי

טעם. ואומר (שמות לב), והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לה בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא) וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: ג הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שפן מצינו בדוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, שנאמר (תהלים נה), ואתה אנוש פערפי אלופי

של תורה הוא מאוס כמנודה הזה: שאין לך בן חורין. לפי שבני אדם מכבדין ומשמשין לפניו, ומי שאינו עוסק בה מתרחקין ממנו אלמא כמנודה הוא: וממתנה נחליאל. למעלה מן הפסוק הזה כתיב, וממדבר מתנה וממתנה נחליאל, [עיונין י"ז: מדין י"ה], כיון שניתנה להם תורה במתנה, נחלו אל, כלומר הביאם בחלקו, וכיון שחלקו אל, עולים לגדולה, שנאמר ומנחליאל במות: ג או דבר אחד. של טעם, דסמיך להאי קרא דואתה אנוש כערכי, סמיך אידך קרא, אשר יחדו נמתיק סוד. לפי שמצאו אחיתופל לדוד שהיה יושב יחידי ועוסק בתורה, אמר לו למה אתה לומד יחידי [ועין נקטת ס"ג:], והלא כבר נאמר [וימיה נ] חרב אל הבדים ונואלו, [חרב על תלמידי חכמים שיושבין בד בבד ועוסקין בתורה וכו']. שוב פעם אחרת מצאו שהיה נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה, אמר לו, והלא כבר נאמר ויקלא יטען ומקדשי תיראו, שצריך לו לאדם ליכנס שם במורא כדי שתהא אימת שמים עליו, וכן הוא אומר [מפליס י"ה] בבית אלהים נהלך ברגש, לשון אימה ופחד. ויש אומרים [שהיה נכנס לבית מדרש יחידי, ואמר לו, בבית אלהים נהלך ברגש כתיב, שחייב אדם ליכנס שם בקבוץ עם], לפי שנאמר ברב עם הדרת מלך, וורגש הוא לשון אסיפה, כמו למה רגשו גויים: ואתה אנוש

משנת אליעזר

התורה, ואומר (שמות לב. טז), והלחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחות, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לה בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתורה תדיר, הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא. ט), וממתנה נחליאל כיון שנתנה לו התורה מתנה נחלו א-ל ומנחליאל במות כיון שנתנה לו א-ל במות מתרומם למעלה.

ג הלומד מחברו פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, (או) אפילו אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שפן מצינו בדוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, שנאמר (תהלים נה. יד), ואתה אנוש פערפי אלופי

כערכי. חשוב כמותי: מיודעי. חכם שלי, כמו אנשים חכמים וידועים: ומה דוד מלך ישראל. עשאו לאחיתופל שהיה רשע ולא היה ראוי לכך, רב ואלוף בשביל שני דברים, אדם הדיוט הלמד מחבירו שאינו רשע, על אחת כמה וכמה: ואין כבוד אלא תורה. כלומר, אלא לתורה, ולא אצריך לנהוג בו קאי, והכי קאמר, אין כבוד בא לו לאדם אלא על עסקי תורה: כבוד חכמים ינחלו. ולמה הן נוחלין כבוד, בשביל שהן לומדין את התורה ויורשינן אותה כנחלה: ד פת במלח תאכל. לא על העשיר הוא אומר שיעמוד בחיי צער כדי ללמוד תורה, אלא ה"ק אפילו אין לאדם אלא פת במלח וכו' ואין לו כר וכסת לישן. אלא על הארץ, אל ימנע מלעסוק בה, דסופו ללמוד אותה מעושר: במשורה. מדה קטנה:

ומיידעי. והלא דברים קל וחומר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיידעו, הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת על אחת פמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה, שנאמר (משלי ג), כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב (שם כח), ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו: ד כף היא דרפה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה

משנת אליעזר

חכם רבי שלי. והלא דברים קל וחומר. ומה דוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל שהיה רשע, אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומיידעו, שפעם מצאו לומד יחידי אמר לו למה אתה לומד יחידי הלא כתוב (ירמיה ג. לו), חרב אל הברדים חרב על תלמידי חכמים שישושיין לבד ושונין ונאלו, ולא עוד אלא שמשפשיין, וסמיך אדכתיב (תהלים נה. טו), אשר יחדיו נמתיק סוד, בא ללמד אנו ואתה ביחד, ושוב פעם אחד מצאו הולך יחידי לבית המדרש אמר לו (שם. שם), בבית אלקים נהלך ברגש, ברגשת בני אדם בא גלף ביחד, ויש אומרים, שלמד אותו קל וחומר לכתוב שם ה' על חרס ולזרק לתוף מי תהום (ספד נג. ב). אם כן הלומד מחברו שאינו רשע פרק אחד, או הלכה אחת, או פסוק אחד, או דבור אחד, או אפילו אות אחת על אחת פמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה אין לה אדם שראוי לתן לו כבוד כמו לכן תורה, שנאמר (משלי ג. לה), כבוד חכמים ינחלו, (שם. כח. ב), ותמימים ינחלו טוב. ואין טוב אלא תורה, שנאמר (שם. ד. ב), כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו וקל וחומר למי שלמדו.

ד כף היא דרפה של תורה אפלו פת במלח תאכל, ומים במשורה

ועל הארץ תישן ויחיי צער תחיה
 ובתורה אתה עמל, אם אתה
 עשה כן, (תהלים קכח) אשריך
 וטוב לך. אשריך בעולם הזה
 וטוב לך לעולם הבא: ה אל
 תבקש גדלה לעצמך, ואל
 תחמוד כבוד, יותר מלמודך
 עשה, ואל תתאוה לשלחנם של מלכים,
 משלחנם וכתרך גדול מפתרם,
 ונאמן הוא בעל מלאכתך
 שישלם לך שכר פעלתך: ו גדולה תורה יותר מן
 הפהונה ומן המלכות, שהמלכות נקנית בשלשים מעלות,

משנת אליעזר

תשתה, ועל הארץ תישן, ויחיי צער תחיה ובכל זאת ובתורה אתה עמל.
 ואם אתה עושה כן, (תהלים קכח. ב), אשריך וטוב לך. אשריך בעולם
 הזה, כי כל המקיים את התורה מעוני סופו לקימה מעשר (אבות פרק ד' משנה ט'),
 וטוב לך לעולם הבא.

ה) אל תבקש גדלה לעצמך ואל תחמוד כבוד. יותר מלמודך שנגאה
 פעושה שלא לשמה עשה. שיהיו מעשיך מרבין מחכמתך ואל תתאוה
 לשלחנם של מלכים, ששלחנה גדול משלחנם, וכתרך גדול מפתרם
 שפטר תורה עולה על גביהם. ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר
 פעלתך זה הקדוש ברוך הוא שאתה עושה מלאכתו.

ברייתא זו מקשה לי ביותר דהלא המלכות שנקנית אין פרושו שהמלך צריך לתן
 רק שהמלך צריך לקבל, וכן בכהנה ובכלמוד התורה הפרוש שהאדם צריך
 לקיים אלו הדברים, ואולי אפשר לומר שהמלכות נקנית לישראל שאם רוצים שיהא
 להם מלך צריכים לתן לו שלשים דברים, ולפניהם צריכים לתן כ"ד מתנות, ולקנות
 התורה צריכים מ"ח דברים. (המלקט).

ו) גדולה תורה יותר מן הפהונה ומן המלכות, שהמלכות נקנית
 בשלשים מעלות* שיש למלך על העם והם שנויים בשמואל (א. ה)

(* ואלו הן א) מלך לא דן. ב) ולא דנין אותו. ג) ולא מעיד. ד) ולא מעידין אותו.
 ה) לא חולץ. ו) ולא חלצין לאשתו. ז) לא מיבם. ח) ולא מיבמין אשתו. ט) ולא
 נושאין אלמנתו. י) מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. יא) וכשמברין אותו
 כל העם מסב על הארץ והוא מסב על הדרך. יב) ויוצא למלחמת הרשות על פי

ואמר להם דעו כי כך וכך משפט המלך, וכשתחקור הם שלשים דברים עם אותן שנויות בסנהדרין, מלך לא דן ולא דנין אותו וכו', ועשרים וארבע מתנות כהונה הן, עשר במקדש וארבע בירושלים ועשר בגבולין: באימה ביראה. שאין לכו גבוה עליו, שנאמר יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, ולכן בעלי קריין היו אסורין, שמתוך קלות ראשו של אדם והרהור לבו הוא בא לידי קרי: בשמחה. לפי שאין השכינה שורה מתוך צער, אלא מתוך שמחה: בישוב. גרסינן. פירוש, בישוב הדעת: במיעוט סחורה. דאמר מר [עירובין ג"ה, ושם אמר ר' יומן] לא תמצא תורה לא בסחרנים ולא בתגרנים: במיעוט דרך ארץ. שלא יהא מצוי עם בני אדם בשוק:

והכהנה בעשרים וארבע, והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים. ואלו הן, בתלמוד, בשמיעת האזן, בעריכת שפתיים, בבנית הלב, באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, בטהרה, בשמוש חכמים, בדקדוק חברים, בפלפול התלמידים, בישוב, במקרא, במשנה, במעוט סחורה, במעוט דרך ארץ.

החברות הנזכרות
החברות הנזכרות

משנת אליעזר

ובמסכת סנהדרין (פב). והכהנה בעשרים וארבע מעלות, שהם עשרים וארבע מתנות כהנה, והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים. (ואלו הן), א) בתלמוד שילמד מרבו ולא יסמוך על חכמתו. ב) בשמיעת האזן שיטה אָזְנוּ לשמע ולא יחסר שום דבר. ג) בעריכת שפתיים להוציאן בפה. ד) בבנית הלב שיבין הדבר. ה) בשכלות הלב שיראה לתרצה ולתן בה טעם. ו) באימה מה' יתברך. ז) ביראה מרבו. ח) בענוה כי לא הבישן למד. ט) בשמחה שאין שכינה שורה מתוך צער. י) בטהרה, בשמוש חכמים שמשמשן ועובד עבודתן כדי ללמד מהן תלמוד וסבא. יא) בדקדוק חברים להבין כל פרט. יב) בפלפול עם התלמידים כמו שאמרו (מפות י. א), ומתלמדי יותר מכלם. יג) בישוב בישוב הדעת, שיהא בקי. יד) במקרא טו) במשנה ויש גורסין במעוט סחורה דאמר מר (עירובין נה. א). לא תמצא התורה בתגרים. טז) במעוט דרך ארץ שלא יהא

בית דין של שבעים ואחד. יג) ופרץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. יד) דרך המלך אין לו שיעור. טו) וכל העם בוזזין ונותנין לפניו. טז) ונוטל חלק בראש. יז) לא ירבה לו נשים. יח) ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרפכתו. יט) וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי לתן אפסגיא שלו. כ) וכותב לו ספר תורה לשמו. כא) יוצא למלחמה והוא עמו. כב) נכנס והוא עמו. כג) יושב בדין והוא עמו. כד) מסב והוא עמו. כה) אין רוכבין על סוסו. כו) ואין יושבין על כסאו. כז) ואין משתמשין בשרכיטו. כח) ואין רואין אותו ערום. כט) ולא פשהוא מסתפר. ל) ולא בבית המרחץ. הרי אלו שלשים מעלות.

**בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג, בְּמַעוֹט שְׁנָה,
בְּמַעוֹט שִׁיחָה, בְּמַעוֹט שְׁחוֹק,
בְּאַרְךְ אַפִּים, בְּלֵב טוֹב, בְּאַמוּנַת
חֲכָמִים, בְּקִבְלַת הַיְסוּרִין,
הַמְּפִיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְהַשְּׂמַח
בְּחֻלְקוֹ, וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְרָיו,
וְאִינוֹ מַחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ,**

הַיְסוּרִין. כְּדַאֲמַרִּינָן בְּבִרְכוֹת, אֲשֶׁר־יֵהְיֶה אֲשֶׁר תִּסְרַנּוּ יְהוָה, אִימְתִּי, בְּזִמְנָן שְׁתוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנּוּ, שֶׁהַקְּב"ה מְבִיא יְסוּרִין שֶׁל אֲהָבָה לְעוֹסֵק בָּהּ, לְהַרְבּוֹת שְׂכָרוֹ לְעוֹלָם הַבָּא: בְּעֵרִיכַת שְׁפָתַיִם. שְׂאִינוֹ מַגְמִיג בְּדַבְרֵי תוֹרָה, אֲלֵא חוֹתֵכֶן בְּלִשׁוֹן וּמוֹצִיאֵן בִּפִּי, דַּאֲיִן דַּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֲלֵא בְּהוֹצֵאת הַפִּה, דְּכָתִיב כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצֵאֵיהֶם, אֶל תְּקַרֵּי לְמוֹצֵאֵיהֶם, אֲלֵא לְמוֹצֵאֵיהֶם בִּפִּי: בְּאִימָה. כְּדַאֲמַרִּינָן [וְגִילוּ בְרַעְדָּה, בְּמִקּוֹם שִׁישׁ גִּילָה שֵׁם תְּהֵא רַעְדָּה]: בְּשִׁמוּשׁ חֲכָמִים. שְׂדוּחַק וְנִכְנַס בְּכָל מִקּוֹם לְשִׁמוּעַ דַּבְרֵיהֶן וְלִשְׁמִשׁוֹן: בְּדַקְדּוּק חֲבָרִים. לִוְמַד בְּחִבּוּרָה: וּפְלִפּוּל הַתְּלַמִּידִים. שִׁיפְלָפוּ לִפְנֵי וַיַּחְכְּמוּהוּ, כְּדַאֲמַרִּינָן, וּמִתְלַמִּידֵי יוֹתֵר מְכוּלָם: הַמְּכִיר אֶת מְקוֹמוֹ. שְׂעוֹסֵק בְּתוֹרָה כֹּל שְׂעָה, דְּמִתּוֹךְ כֵּךְ מִתְקַיְּמַת תּוֹרַתוֹ בִּידוֹ, מְקוֹמוֹ קָרִי לְטַעֲמִים וְלִרְאוּת שְׂהוּא מִבֵּין בְּהַלְכָה, כְּדַאֲמַרִּינָן בְּסַנְהֶדְרִין כְּשִׁמְלִינִין אֶת הַדִּין לְמַחֵר, הַמְּחִיֵּב אֹמֵר מְחִיֵּב אֲנִי בְּמִקּוֹמִי, אוֹתָהּ רְאוּהָ וְאוֹתוֹ טַעַם עַצְמוֹ שְׂאִמְרַתִּי אֲמַשׁ, שְׂלֵא מִצְאֵתִי רְאוּהָ אַחֲרַת לְזִכְרוֹת, וְכֵן הַמְּזַכֵּה: הַשְּׂמַח בְּחֻלְקוֹ. שְׂאִם דּוּאֵג בְּעֵנֵינוּ, אִינוֹ מְכוּיִן בַּהּ: סִיג לְדַבְרָיו. שְׂנִימוֹקוֹ עִמוֹ, וּמְבִיא אֲמַתְלָאוֹת לְהַעֲמִיד דַּבְרֵי רַבּוֹ לְבִנְיָ אָדָם: וְאִינוֹ מַחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ. שְׂאִינוֹ נוֹשֵׂא חֵן בְּלָבוֹ עַל עַצְמוֹ עַל שֶׁהִרְבָּה תוֹרָה, שֶׁהָרִי לְכֵךְ נוֹצֵר:

מִשְׁנַת אֲלֵיעֶזֶר

מְצוּי עִם בְּנֵי אָדָם בְּשׂוֹק. (יז) בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג דְּכָתִיב (אִיּוֹב כח. יג), וְלֵא תִמְצֵא בְּאַרְץ הַחַיִּים, לֹא תִמְצֵא תוֹרָה בְּמִי שְׂמַחֲזָה עַצְמוֹ עָלֶיהָ (סַנְהֶדְרִין קיא. א).
 (יח) בְּמַעוֹט שְׁנָה פִי לֹא נִבְרָא לִילָה אֲלֵא לְגִרְסָא (עֲרוּבִין סה. א). (יט) בְּמַעוֹט שִׁיחָה. (כ) בְּמַעוֹט שְׁחוֹק שְׂלֵא יַעֲשֶׂה לִּיצְנוּת. (כא) בְּאַרְךְ אַפִּים שְׂנֵאֲמַר אֲצֵל מִשָּׁה רַבִּינוֹ (בְּמִדְבָר לֹא. יד), וְיִקְצֵף מִשָּׁה, וְנַעֲלָמָה מִמֶּנּוּ הַלְכוֹת הַגְּעֵלָה וְכֵא אֲלַעֲזֵר וְלַמְדָּה לְבִנְיָ יִשְׂרָאֵל. (כב) בְּלֵב טוֹב שְׂלֵא יִקְנֵא בְּחֻבְרוֹ, אִם יֹאמֵר דְּבַר פְּלִפּוּל הַמְּחִיֵּב עַל הַלֵּב. (כג) בְּאַמוּנַת חֲכָמִים שְׂמֵאֲמִין בְּדַבְרֵיהֶם. (כד) בְּקִבְלַת הַיְסוּרִין בְּאַהֲבָה, שְׂמָה שְׂהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא יְסוּרִים שֶׁל אַהֲבָה לְלוֹמְדֵי תוֹרָה, כְּדִי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרְךָ בְּעוֹלָם הַבָּא. (כה) הַמְּפִיר אֶת מְקוֹמוֹ וּבְמִדְרַשׁ שְׂמוּאֵל פֶּרֶשׁ שִׁפְיָר אֶת מְקוֹמוֹ הָאֲמֵתִי, פִּי בְּזָה הָעוֹלָם אֵינִן מְקוֹמוֹ פִּי הוּא גֵר בְּאַרְץ כְּגַר תּוֹשֵׁב עַל גְּבֵי אֲדָמָה. (כו) וְהַשְּׂמַח בְּחֻלְקוֹ שְׂמִתּוֹךְ כֵּךְ אֵינִן לָבוֹ טְרוּד וְתוֹרַתוֹ מִתְקַיְּמַת בִּידוֹ. (כז) וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְרָיו שְׂלֵא יְבִאוּ לְהַפְשֵׁל בּוֹ, כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ חֲכָמִים (בְּרִכּוֹת פָּרָק א' מִשְׁנָה א'), שְׂזִמְנָן קְרִיאַת שְׂמַע הוּא עַד חֲצוֹת שְׂלֵא יְבִא לְעֵבֵר זְמַן קְרִיאַת שְׂמַע שֶׁל עֲרַבִּית. (כח) וְאִינוֹ מַחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ בְּמִשְׁנָה (לְעִילָפְרָק ב' מִשְׁנָה ח'), פִּי לְכֵךְ נוֹצֵרְתִי. (כט) אֲהוּב שְׂצָרִיף שִׁיָּהָ אֲהוּב עַל

ואינו מגיס לבו בלמודו. היינו שאינו מתגאה בפני הבריות: תוכחות. דכתיב, הוכח לחכם ויאהבך: ומעמידו על האמת. על בוריה של הלכה: על השלום. שאינו מיישב בדין, אלא עושה פשרה ברצון:

אָהוּב, אָהוּב אֶת הַמְּקוֹם, אָהוּב אֶת הַבְּרִיּוֹת, אָהוּב אֶת הַצְּדָקוֹת, אָהוּב אֶת הַמַּיִשְׁרִים, אָהוּב אֶת הַתּוֹכְחוֹת, וּמִתְרַחֵק מִן הַכְּבוֹד,

וְלֹא מְגִיס לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, וְאִינוֹ שׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְעַל עִם חֲבֵרוֹ, וּמְכַרְיעוֹ לְכַף זְכוּת, וּמַעְמִידוֹ עַל הָאֱמֶת, וּמַעְמִידוֹ עַל הַשְּׁלוֹם, וּמִתְיָשֵׁב לְבוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, שׂוֹאֵל וּמְשִׁיב שׂוֹמֵעַ וּמוֹסִיף, הַלּוֹמֵד עַל מְנַת לְלַמֵּד וְהַלּוֹמֵד עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת, הַמְּחַפֵּים אֶת רַבּוֹ, וְהַמְּכַוֵּן אֶת שְׂמוּעָתוֹ, וְהַאֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, הֵא לְמַדְתָּ כָּל הַאֹמֵר דְּבַר

משנת אליעזר

הבריות, משום כבוד התורה (ל) אהב את המקום, אהב את הבריות שמתוך כך מתכבדת תורה ומתקדחת בעיני הבריות והפל רצין אחריה ומחזיקין את ידו לעסק בה. (לא) אהב את הצדקות. (לב) אהב את המשרים בוחר בפשט אמת ואינו חפץ בפלפולם של הכל פדי לעמוד על דעתו. (לג) אהב את התוכחות דכתיב (משלי ט. ח), הוכח לחכם ויאהבך. (לד) ומתרחק מן הכבוד כמו שעשה שאול שנחבא אל הכלים, ואינו רודף אחר הכבוד, ואינו נמנע מללמד מפל אדם. (לה) ולא מגיס לבו בתלמודו למהר לפסק הדין שחושש שמה יפשל. (לו) ואינו שמח בהוראה ומה שהוא מורה הוא משום הכרת. (לז) נושא בעל עם חברו אפלו במסי המלך אף על פי שאינו צריך. (לח) מכריעו לחברו לכף זכות אפלו במקום שיש להטת לחובה ולזכות. (לט) ומעמידו על האמת שאינו דוחה בקל דברי חברו פדי שלא יפשל בדברי תורה וישמחו בו חבריו. (מ) מעמידו על השלום פשיש שגאה בינו ובין חברו. (מא) מתישב לבו בתלמודו שלא ימהר לפסק הדין. (מב) שואל פענן שהוא עסוק עתה. ומשיב כהלכה ואינו ממהר להשיב. (מג) שומע מה שאמר לו רבו ומוסיף שמבין דבר מתוך דבר. (מד) הלומד על מנת ללמד לאחרים שרוצה שגם אחרים יבינו. (מה) והלומד על מנת לעשות שהתלמוד גדול כשמביא לידי מעשה. (מו) המחפים את רבו שמחיד את רבו, כמו שמצינו שהיה ריש לקיש מחפים את ר' יוחנן (בבא מציעא פד. א). (מז) והמכוון את שמועתו כשמורה הוראה מכון בלשון שאמר לו רבו. (מח) והאומר דבר בשם אומריו שאינו תולה דברי רבו בעצמו ששבח הוא לאדם שאומרים דבר שמועה מפיו. הֵא לְמַדְתָּ כָּל הַאֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ,

בְּשֵׁם אוֹמְרוּ מְבִיא גְּאֻלָּה
 לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (אסתר ב),
 וְתֵאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם
 מַרְדֵּכָי: ז גְּדוּלָּה תוֹרָה שֶׁהִיא
 נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעֹשֶׂיהָ בְּעוֹלָם
 הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאמַר
 (משלי ד), כִּי חַיִּים הֵם
 לְמוֹצְאֵיהֶם וְלִכְל בְּשֵׁרוֹ מֵרַפָּא,
 וְאוֹמֵר (שם ג), רְפָאוֹת תְּהִי
 לְשַׂרְךָ וְשִׁקּוֹי לְעַצְמוֹתֶיךָ.
 וְאוֹמֵר (שם), עֵץ חַיִּים הִיא
 לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכִיהָ מְאֹשֵׁר.
 וְאוֹמֵר (שם א), כִּי לוֹיֵת חָן הֵם
 לְרֵאשִׁף וְעֲנָקִים לְגִרְגָּתֶיךָ.
 וְאוֹמֵר (שם ד), תִּתֵּן לְרֵאשִׁף לְוִיֵּת חָן עֲטָרַת תְּפָאֶרֶת
 תְּמַגְנֶנֶךָ. וְאוֹמֵר (שם ט), כִּי בִי יִרְבוּ יַמֶּיךָ וְיִוָּסִיפוּ לְךָ
 שָׁנוֹת חַיִּים. וְאוֹמֵר (שם ג), אֲרֵךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשִׂמְלָהּ

ז שהיא נותנת חיים לעושיה. אוכל
 פירותיה בעוה"ז והקרן קיימת לו
 לעוה"ב: כי חיים הם למוצאייהם. אל
 תקרי למוצאייהם, אלא למוצאייהם בפה,
 בעולם הזה: ואומר ושקוי לעצמותיך.
 שיהא משקה עצמותיך בקבר: ואומר
 עץ חיים היא למחזיקים בה. בעולם
 הבא, ושמא תאמר לחיים הוא זוכה, אבל
 מי יאמר שיהיה זוכה לעושר, שהרי יש
 לך בני אדם הנידונין בעניות שהמות
 חביב להם מן החיים, לכן נאמר כי לוית
 חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך.
 איזהו דבר המביא את האדם למצוא חן
 בעיני האנשים, הוא אומר זה ממון. ושמא
 תאמר, ממון יתנו לך אבל לא יהא מכובד
 בין האנשים, לכן נאמר עטרת תפארת
 תמגנך. ושמא תאמר, אפילו למד שלא
 לשמה זוכה לדברים הללו, לכן נאמר
 אורך ימים בימינה. למיימינים בה,
 [שם ס"ג], שלומדים לשמה, יש לו אורך
 ימים וחיים ואין צריך לומר עושר וכבוד:
 בשמאלה. למשמאילים בה, עושר וכבוד
 יתנו לו, אבל לא חיים ארוכים, ושמא

משנת אליעזר

מְבִיא גְּאֻלָּה לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (אסתר ב. כב), וְתֵאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם
 מַרְדֵּכָי וְעַל יְדֵי זֶה בָּאָה הַיְשׁוּעָה לְעַם יִשְׂרָאֵל שְׂאֵלְמָלָא לֹא אִמְרָה אֶסְתֵּר בְּשֵׁם
 מַרְדֵּכָי לֹא הָיָה שׂוֹאֵל הַמֶּלֶךְ מֶה נַעֲשֶׂה יָקָר וכו'.

ז) גְּדוּלָּה תוֹרָה שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעֹשֶׂיהָ בְּעוֹלָם הַזֶּה אוֹכֵל פְּרוֹתֶיהֶם
 וּבְעוֹלָם הַבָּא הֵקֵרן קַיִם, שְׁנֵאמַר (משלי ד. כב), כִּי חַיִּים הֵם בְּעוֹלָם הַזֶּה
 לְמוֹצְאֵיהֶם וְלִכְל בְּשֵׁרוֹ מֵרַפָּא. וְאוֹמֵר (שם ג. ח), רְפָאוֹת תְּהִי לְשַׂרְךָ דְּהֵינּוּ
 הַטְּבוֹר, וְשִׁקּוֹי לְעַצְמוֹתֶיךָ בְּקֶבֶר. וְאוֹמֵר (שם יח), עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים
 בָּהּ וְתוֹמְכִיהָ מְאֹשֵׁר בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְאוֹמֵר (שם א. ט), כִּי לוֹיֵת חָן חֲבוּר שֶׁל
 חָן הֵם לְרֵאשִׁף וְעֲנָקִים כְּשֶׁרֶשֶׁת שֶׁל זָהָב לְגִרְגָּתֶיךָ סְבִיב צְנֹאֲרֶךָ, וְאוֹמֵר
 (שם ד. ט), תִּתֵּן לְרֵאשִׁף הַתּוֹרָה שֶׁהִיא לוֹיֵת חָן עֲטָרַת תְּפָאֶרֶת עֲטָרָה שֶׁל
 יוֹפִי וְהִיא תְּמַגְנֶנֶךָ. וְאוֹמֵר (שם ט), כִּי בִי בַתּוֹרָה יִרְבוּ יַמֶּיךָ וְיִוָּסִיפוּ לְךָ
 שָׁנוֹת חַיִּים. וְאוֹמֵר (שם ג. טז), אֲרֵךְ יָמִים בִּימִינָהּ לְאֵלוּ שְׁלוֹמֵדִים לְשִׁמָּה

תאמר, לחיים ועושר זוכה אבל לא לשלום, לכך נאמר ושלום יוסיפו לך: ח עטרת. זה העושר: תפארת. זה הנוי: והבנים. ותפארת בנים אבותם: והכח. תפארת בחורים כחס: והכבוד. ונגד זקניו כבוד: והחכמה. דזקנים טובא איכא הכא, וחד מנייהו לזה שקנה חכמה:

עֲשֶׂר וְכָבוֹד, וְאוֹמֵר (שם), פִּי אֲרָךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לְךָ וְאוֹמֵר (שם), דְּרָכֶיךָ דְרָכֶיךָ נוֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיךָ שָׁלוֹם: ח רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה מִשׁוֹם

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי אוֹמֵר, הַנּוֹי וְהַפֶּחַ וְהָעוֹשֶׂר וְהַכָּבוֹד וְהַחֲכָמָה וְהַזְקָנָה וְהַשִּׁיבָה וְהַפְּנִים, נָאָה לְצַדִּיקִים וְנָאָה לְעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר (שם טז), עֲטֶרֶת תְּפָאֶרֶת שִׁיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמְצָא. וְאוֹמֵר (שם טז), תְּפָאֶרֶת בַּחֲוָרִים פּוֹחֵם וְהַדָּר זְקָנִים שִׁיבָה. וְאוֹמֵר (שם יז), עֲטֶרֶת חַכְמִים עֲשָׂרָם. וְאוֹמֵר (שם יז), עֲטֶרֶת זְקָנִים בְּנֵי בָנִים וְתְּפָאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם. וְאוֹמֵר (ישעיה כד), וְחִפְרָה הִלְבְּנָה וּבּוֹשָׁה הַחֲמָה, פִּי מִלֶּךְ יִהְיֶה צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְנִגְדָה זְקָנֵינוּ כְּבוֹד. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֵלּוּ שֶׁבַע מִדּוֹת שְׁמֵנוּ חַכְמִים לְצַדִּיקִים,

משנת אליעזר

יש להם גם ארך ימים, אבל בשמאלה עשר וכבוד לאלו שמשמאלים בה אפלו שלומדים שלא לשמה יש להם עשר וכבוד (שפת סג, א), וְאוֹמֵר (שם ג, ב), פִּי אֲרָךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לְךָ הָרִי שְׂזוּכָה גַם לְשָׁלוֹם עַל יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה.

ח רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר מִשׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי, הַנּוֹי צוֹרֵת הַפְּנִים. וְהַפֶּחַ, וְהָעוֹשֶׂר, וְהַכָּבוֹד, וְהַחֲכָמָה, וְהַזְקָנָה, וְהַשִּׁיבָה, וְהַפְּנִים, נָאָה לְצַדִּיקִים וְנָאָה לְעוֹלָם שֵׁשׁ לְצַדִּיקִים כֹּל אֵלּוּ שֶׁעַל יָדָם דְּבָרֵיהֶם נִשְׁמָעִים, שְׁנֵאָמַר (משלי טז, לא), עֲטֶרֶת תְּפָאֶרֶת שִׁיבָה, בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמְצָא שְׂמִי שְׁעוֹשָׂה צְדָקָה יִגִּיעַ לְשִׁיבָה. וְאוֹמֵר (שם כ, טט), תְּפָאֶרֶת בַּחֲוָרִים כֹּחֵם וְהַדָּר זְקָנִים שִׁיבָה. וְאוֹמֵר (שם יז, כד), עֲטֶרֶת חַכְמִים עֲשָׂרָם. וְאוֹמֵר (שם יז, ו), עֲטֶרֶת זְקָנִים בְּנֵי בָנִים וְתְּפָאֶרֶת בָּנִים שֶׁהֵם נִמְצָאִים עִם אֲבוֹתָם. וְאוֹמֵר (ישעיה כד, כג), וְחִפְרָה הִלְבְּנָה וּבּוֹשָׁה הַחֲמָה שִׁיבּוֹשׁוּ עוֹבְדֵי הַחֲמָה וְעוֹבְדֵי הִלְבְּנָה פִּי מִלֶּךְ ה' צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְנִגְדָה זְקָנֵינוּ כְּבוֹד וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְאוֹר הַחֲמָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֵלּוּ שֶׁבַע מִדּוֹת שְׁמֵנוּ חַכְמִים לְצַדִּיקִים הַנּוֹי הַפֶּחַ הָעוֹשֶׂר הַחֲכָמָה וְהַכָּבוֹד וְהַזְקָנָה וְהַשִּׁיבָה

ט לי הכסף ולי הזהב. פירוש, לשבחו ולכבודו, שנאמר מלא כל הארץ כבודו:

כָּלֶם נִתְקִימוּ בְּרַבִּי וּבְכַנּוּיֹ: ט אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִסְמָא, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד, וְנָתַן לִי שָׁלוֹם, וְהַחֲזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם, אָמַר לִי, רַבִּי, מֵאִיזָה מְקוֹם אָתָּה, אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוּלָה שֶׁל חַכְמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי, אָמַר לִי, רַבִּי רְצוּנָךְ שֶׁתְּדוּר עִמָּנוּ בְּמְקוֹמָנוּ וְאֲנִי אֶתֶן לָךְ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אָמַרְתִּי לוֹ אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אֵינִי דָר אֶלָּא בְּמְקוֹם תּוֹרָה, וְכֵן כְּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלָפֵי זָהָב וְכֶסֶף. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁבִשְׁשַׁעַת פְּטִירְתוֹ שֶׁל אָדָם אֵין מְלוּיִן לוֹ לְאָדָם לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו), בְּהִתְהַלֵּכְךָ תִּנְחָה אוֹתָךְ בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ וְהִקִּיצוֹתָ הִיא תְּשִׁיחֶךָ, בְּהִתְהַלֵּכְךָ תִּנְחָה אֶתְךָ, בְּעוֹלָם הַזֶּה. בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ, בְּקִבְרְךָ הִיא תְּשִׁיחֶךָ לְעוֹלָם הַבָּא.

משנת אליעזר

כָּלֶם נִתְקִימוּ בְּרַבִּי הוּא רַבִּי יְהוֹנָדָה הַנָּשִׂיא מִסֵּדֶר הַמְּשֻׁנּוֹת וּבְכַנּוּיֹ. ט אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִסְמָא, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד וְנָתַן לִי שָׁלוֹם וְהַחֲזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לִי, רַבִּי, מֵאִיזָה מְקוֹם אָתָּה. אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוּלָה שֶׁל חַכְמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי. אָמַר לִי, רַבִּי, רְצוּנָךְ שֶׁתְּדוּר עִמָּנוּ בְּמְקוֹמָנוּ וְאֲנִי אֶתֶן לָךְ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, אֵינִי דָר אֶלָּא בְּמְקוֹם תּוֹרָה, לִפִּי שֶׁבִשְׁשַׁעַת פְּטִירְתוֹ שֶׁל אָדָם, אֵין מְלוּיִן לוֹ לְאָדָם לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כב), בְּהִתְהַלֵּכְךָ תִּנְחָה אוֹתָךְ, בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ, וְהִקִּיצוֹתָ הִיא תְּשִׁיחֶךָ. בְּהִתְהַלֵּכְךָ תִּנְחָה אוֹתָךְ, בְּעוֹלָם הַזֶּה. בְּשִׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ בְּקִבְרְךָ. וְהִקִּיצוֹתָ הִיא תְּשִׁיחֶךָ לְעוֹלָם הַבָּא

י חמשה קנינים קנה הקב"ה וכו' ה' קניני ראשית דרכו. שבריא אתה קודם העולם, מפני שכשעלה במחשבה לפניו לברוא את עולמו [אמר יתקיים] העולם בשביל התורה: שמים וארץ קנין אחד. שהם עמודים של עולם, שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי, נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן ארץ שנאמר מלאה הארץ קנינו, מה להלן שמים וארץ, אף כאן שמים וארץ, וכתיב קנינו וכו': אברהם קנין אחד מנין. שבראו הקב"ה

וְכֵן פְּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (תהלים קיט), טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלֵפֵי זָהָב וְכֶסֶף. וְאוֹמֵר (חגי ב), לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נָאִם יְהוָה יְהוָה צְבָאוֹת: י חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, וְאֵלוֹ הֵן,

תוֹרָה קִנְיָן אֶחָד, שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד, אֲבָרָהֶם קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תוֹרָה קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכָתִיב (משלי ח), יְהוָה קָנְנִי רִאשִׁית דְּרַפּוֹ קָדָם מִפְּעֻלָּיו מֵאֲזוּ. שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכָתִיב (ישעיה סו), כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כֶּסֶאִי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אִי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאִי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמֵר (תהלים קד), מָה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ יְהוָה כָּל־מִן בְּחֻכְמָה עָשִׂיתָ מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ. אֲבָרָהֶם קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכָתִיב (בראשית יד), וַיִּבְרָכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אֲבָרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ.

משנת אליעזר

וְכֵן פְּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (תהלים קיט, עב), טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאֲלֵפֵי זָהָב וְכֶסֶף. וְאוֹמֵר (חגי ב, ח), לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב אָמַר ה' צְבָאוֹת.

י חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, וְאֵלוֹ הֵן, (א) תוֹרָה קִנְיָן אֶחָד. (ב) שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד. (ג) אֲבָרָהֶם קִנְיָן אֶחָד. (ד) יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד. (ה) בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תוֹרָה קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכָתִיב (משלי ח, כב), הַתּוֹרָה אוֹמַרְתָּ ה' קָנְנִי רִאשִׁית דְּרַפּוֹ, קָדָם מִפְּעֻלָּיו מֵאֲזוּ. שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, שְׁנֵאמַר (ישעיה סו, א), כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כֶּסֶאִי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי, אִי-זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאִי-זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמֵר (תהלים קד, כד), מָה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ ה', כָּל־מִן בְּחֻכְמָה עָשִׂיתָ, מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ. אֲבָרָהֶם קִנְיָן אֶחָד מִנִּין, דְּכָתִיב (בראשית יד, יט), וַיִּבְרָכֵהוּ וַיֹּאמֶר, בְּרוּךְ אֲבָרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם

יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד מִיָּנִין, דְּכָתִיב
 (שמות טו), עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה
 עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָתְךָ, וְאוֹמֵר
 (תהלים טז), לְקַדְּוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאַרְץ
 הַמָּה וְאֲדִירֵי כָּל חִפְצֵי בָּם.
 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד מִיָּנִין,
 דְּכָתִיב (שמות טו), מְכוּן לְשִׁבְתְּךָ
 פְּעֻלַּת יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנֵנו
 יְדִיךָ. וְאוֹמֵר (תהלים עח), וַיָּבִיֵאם
 אֶל גְּבוּל קְדָשׁוֹ הֵר זֶה קִנְיָתְךָ
 יָמֵינוּ: יֵאָמֵר כָּל מַה שְּׁפָרָא
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לֹא
 בְּרָאוֹ אֶלָּא לְכְבוֹדוֹ, שְׁנֵאָמַר
 (ישעיה מג), כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמי
 וְלְכְבוֹדֵי בְּרֵאתֵינוּ יִצְרָתֵינוּ אֶף עֲשִׂיתֵנוּ. וְאוֹמֵר (שמות טו),
 יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקִישָׁי אֹמֵר, רְצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 לְזַפּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶךָ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת,

מִשְׁנַת אֲלִיעֶזֶר

וְאַרְץ. יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד מִיָּנִין, דְּכָתִיב (שמות טו, טז), עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' ^{ה'}
 עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיָתְךָ. וְאוֹמֵר (תהלים טז, יז), לְקַדְּוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאַרְץ הַמָּה,
 וְאֲדִירֵי כָּל חִפְצֵי בָּם. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד מִיָּנִין, שְׁנֵאָמַר (שמות טו, יז), ^{יז}
 מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנֵנו יְדִיךָ. וְאוֹמֵר (תהלים עח, נד), וַיָּבִיֵאם אֶל גְּבוּל קְדָשׁוֹ,
 הֵר זֶה קִנְיָתְךָ יָמֵינוּ.

(יא) כָּל מַה שְּׁפָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לֹא בְּרָאוֹ אֶלָּא לְכְבוֹדוֹ,
 שְׁנֵאָמַר (ישעיה מג, ז), כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמי וְלְכְבוֹדֵי בְּרֵאתֵינוּ יִצְרָתֵנוּ אֶף
 עֲשִׂיתֵנוּ. וְאוֹמֵר (שמות טו, יח), ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקִישָׁי אֹמֵר, רְצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַפּוֹת אֶת
 יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶךָ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁנֵאָמַר (ישעיה מב, כא),

לכך, להיות קנינו של עולם ויתקיים
 בשבילו, שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך
 אברם לאל עליון, ולמה, בשביל שהוא
 קונה שמים וארץ, שבשבילו העולם
 מתקיים, לפי שהוא קירב את הבריות
 תחת כנפי השכינה והחזירן למוטב ואמר
 להן דברים הנזכרין: ישראל קנין אחד.
 שנאמר עם זו קנית, ומנין שהעולם
 מתקיים בשבילן, שנאמר לקדושים אשר
 בארץ המה ואדירי כל חפצי בם, שהם
 עיקר אדירים של ארץ: מקדש ה' כוננו
 ידיך. עדיין לא מצינו קנין, אלא מפני
 שנאמר כאן מקדש, ולהלן הוא אומר
 ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה
 ימינו, מה כאן מקדש בקנין, אף להלן
 מקדש בקנין, וכמה גמגום יש בדבר,
 ולפי הענין נראה בעיני שהברייאת לא
 נכתבה כתקנה, שהרי במס' פסחים בפרק
 האשה, לא שנינו אלא תורה ושמים וארץ
 וישראל, ומביא ראיה לשמים וארץ מאותו
 הפסוק שנאמר באברהם קונה שמים
 וארץ: יא אלא לכבודו. לשבחו:

רבי חנניא בן עקשיא אומר וכו'. לא

שְׁנַאֲמַר יְהוָה חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

אמר למילתיה גבי מס' אבות, אלא במס' מכות באלו הן הלוקין, ולפי שיש בה סיום נאה, נהגו כל העם לאמרה בסוף כל פרק ופרק, לפי שאין אומרים קדיש

על המשנה אלא על האגדה, דאמר מר [סוטה מ"ט] [עולם אמאי קא מיקיים, אקדושה דסידרא] ויהא שמיה רבא דאגדתא, ונקראו אלו פרקי אבות. מפני שנסדרו הנה דברי אבות הראשונים שקבלו את התורה זה מזה, כגון משה ויהושע והזקנים זה מזה, עד אנשי כנסת הגדולה ושמאי והלל ורבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו, והודיענו רבי איך היו מעשיהם נכונים והיו מזהירים לאנשי דורם ומדריכים אותם בדרך ישרה, כמו כן ראוי לכל חכם להזהיר את בני דורו ולהודיעם דרך ישרה:

משנת אליעזר

ה' חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ לְהַצְדִּיק אוֹתָנוּ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר (מפאת פְּרָק ג' מְשֻׁנָּה טז).

סְלִיק בְּרִיתָא שֶׁל קַנְיִן תּוֹרָה.

תוצרות התורה
אוצרות השנות